

خه‌لکی خوزستان له دهولت یاغی بوون. که‌لبالی خان به له‌شکره‌وه گه‌یشته خوزستان و یاغیبه‌کانی له به‌ین برد و پتر نیلتیقاتی شای به‌رهو خۆی راکیشا.

که‌لبالی خان زۆر پوول‌ه‌کی و ده‌ست رژد بووه و که‌س خیرتیکی له ده‌ستی نه‌دیوه. پاش ۱۵ سالّ والیه‌تی کردن، له سالی ۱۰۸۲ ی کۆچیدا له دنیا ده‌رچووه.

خان نه‌حمه‌دخانی دووه‌م: له دوا‌ی ئه‌وه که‌لبالی خان له گوپ‌خانه پالی دایه‌وه، خان نه‌حمه‌دخانی کوپ‌ی به‌ناوی خان نه‌حمه‌دخانی دووه‌م جیگه‌ی گرت‌ه‌وه. که‌لبالی خان له کوک‌ردنه‌وه‌ی زیو و پاتال و مال‌تدا، که‌س له دنیا‌دا تای نه‌کردبوو، له رژدی و چنوکیشدا وینه‌ی له دنیا‌دا نه‌بینرابوو. هه‌موو که‌لین و قوژنی له دراو ئاخ‌رابوو، به‌لام هه‌رگیز تنوکیتیکی ئاو به مریشکه کوپ‌رتیک نه‌ئدا. هه‌رچی وه‌سه‌ریه‌کی نابوو هه‌موو وه‌ک خۆی مابوو ده‌ستی لی نه‌دراوو. نه‌حمه‌دخانی کوپ‌ی ته‌واو دژی ئاکاری باوکی، دوژمنی پوول و پاره‌بوو. ده‌ستی کرد به په‌خشان و ته‌خشانیک مه‌گین خوا بزانی؛ به هه‌شتی خۆی له‌سه‌ر دنیا دروست کردبوو. جوانی ده‌په‌رست و شه‌رابی کۆن و مه‌زه‌ی تازه‌ی به‌لاوه له گه‌نجینه‌ی که‌یخوسره‌وی به‌قیمه‌ت‌تر بوو. پای ده‌بوو‌ارد و خۆی له کاروباری دوور له عه‌یش و نو‌ش ده‌بوو‌ارد؛ عه‌یاشی و قه‌للاشیبه‌که‌ی کارتیکی وایان کرد که پیاوماقوولان له ده‌وری ره‌وینه‌وه و به‌زمگیت‌ی و مه‌یگیت‌ی و به‌ژن زراو و به‌ریه‌دراوان ده‌وریان ته‌نی. خوسره‌و خانی مامی دیتی برازای له ریتگه‌ ترازاو و که‌لکی والیه‌تی پتیه نه‌ماوه؛ ناوی یاغیبه‌تی پتیه لکاند و له والیه‌تی ته‌کاند و توانیی فه‌رمانی حوکمرانی له شای نه‌سفه‌هان و ه‌رگری. له شه‌ویکا له مه‌ریوانه‌وه خۆی گه‌یاندنه‌ سنه و له به‌ره‌به‌یاندان له‌شکر به‌زی کرد و کتوپ‌ر له خانی سه‌رخۆش وه‌سه‌ر که‌وت و له به‌ند و زنجیری شه‌ته‌ک دا و ناردیبه نه‌سفه‌هان و چوارمیت‌ده‌کی له‌سه‌ر کورسی برازای دامه‌زرا. تا ئیره پوخته‌ی ناوه‌رۆکی تاریخه‌که‌ی مه‌ستوره‌خان بوو.

نیسماعیلی مه‌لا حمه‌ حوسین له تاریخه فارسیبه‌که‌یا نه‌لی: «له پاش مه‌رگی که‌لبالی خان کوره‌که‌ی که ناوی نه‌حمه‌دخانی دووه‌م بوو، به‌بیت ئه‌وه خه‌به‌ر بدا به نه‌سفه‌هان و فه‌رمان له شای سه‌فه‌وی وه‌رگری، خۆی کرده جیت‌شین باوکی. نه‌حمه‌دخان پیاویکی زۆر ده‌س بلاو و هه‌رزه‌کار و که‌لله‌یی بوو؛ گوپی بو نسحه‌تی که‌س شل نه‌ده‌کرد. هه‌ر دراو و نه‌غدینه‌یه‌کی باوکه ره‌حمه‌تیبه‌که‌ی به چنگه‌ کرکی وه‌سه‌ر یه‌کی نابوو، هه‌مووی ته‌رت و تونا کرد و به‌ولاو لادا په‌رژ و بلاوی کرده‌وه. رۆژگاری به‌پراو و شکار راده‌بوو‌ارد و شه‌وگاری به به‌زم و خۆشی ده‌گوزه‌راند. خوسره‌و خان کوپ‌ی سوله‌یمان خان که ده‌بووه ئامۆزای ئه‌م نه‌حمه‌د خان، له‌وه ده‌مه‌دا به‌سه‌ر مه‌ریوان راده‌گه‌یشت؛ که تی گه‌یشت ئامۆزاکه‌ی بابی چهنده، هه‌یچ به‌ند نه‌بوو؛ ریتگه‌ی داگرت و خۆی گه‌یاندنه لای شای ئیران و بو ئامۆزای تی چاند که: به‌بی فه‌رمانی تو خۆی کردۆته والی و هه‌رچی خوا و پیتغه‌مبه‌ر چه‌زی لی بکه‌ن ئه‌و نایکا. خۆلاسه شای وا په‌ل کرد که فه‌رمانی والیه‌تی بوخۆی بنوسری. فه‌رمانی نایه ته‌نکه‌ی باخه‌لی و له نه‌کاوتیک هه‌لی کوتایه سه‌ر سنه و نه‌حمه‌د خانی گرت و ناردیبه نه‌سفه‌هان. له‌وه ساله‌دا که میت‌وو ۱۰۹۱ ی کۆچی بوو فه‌رمان‌په‌وایی سنی خسته ناو له‌پی خۆیه‌وه».

تاریخه‌که‌ی مه‌ردۆخ ئه‌م خوسره‌و‌خانه به مامی خان نه‌حمه‌د خان ده‌زانی و ده‌لی: «خان نه‌حمه‌د خان؛ کوره‌گه‌وره‌ی که‌لبالی خان له سالی ۱۰۸۳ ی کۆچی که باوکی تیدا مردووه، به فه‌رمانی شا سوله‌یمانی سه‌فه‌وی له‌سه‌ر کورسی فه‌رمان‌په‌وایی نه‌رده‌لان جیت‌گیر بووه. پیاویکی زۆر ده‌ست بلاو و خۆشگوزه‌ران بووه؛ له ماوه‌یه‌کی که‌مدا هه‌رچی باوکی په‌یدای کردووه، ئه‌و له ناوی بردووه. هۆشی نه‌داوه‌ته کاروباری په‌عیه‌ت و دنیا‌یه‌کی پر له ئاژاوه خولقاوه. خوسره‌و‌خانی مامی زۆری ئامۆزگاری کردووه به‌هره‌ی نه‌داوه. ناچار شکایه‌تی لای شا سوله‌یمان لی کردووه و له مانگی ناو جیت‌نانی سالی ۱۰۹۰ ی کۆچیدا فه‌رمانی حوکمی کوردستان

بۆ خوسره و خان دەرچوو و خان ئەحمەدخان لە والیەتی کەوتوو.»

خوسره و خانى نەردەلان: مەستوو رەخانم لە تارىخەكەيا دەلتى: «سالى ۱۰۸۹ كۆچى، خوسره و خان كرايه واليى سنه؛ پياويكى زۆر زمان شر و جوتين فرۆش و بئى بەزەبى و نامەرد بوو. لەو رۆژەو ئەو هاتە سەر حوكم، خەلك رەحمەت بووى نەروود و شەداديان دەکرد. بەزەبرى كوتەك و قامچى هەرچيى پوولتيكى پيئو شەك برد، تالانى كرد. خەلكى ولانەكە لە چنگ زولم و زۆرى ئەم كابرابه برستيان لى برا و هەر هيندەيان بۆ كرا كە كۆمەلتيك لە پياوماقوولان بنيرنە ئەسفەهان و داد لە دەست والى بكەن. والى خۆى گەياندە ئەسفەهان و بە هەزار زمان پاكانەى خۆى لای شا كرد و شكايە تكارەكانى بە زمانى لووس و بە سوپند و بەلتن نەرم كرد كە ئيتير خراپە لەگەل خەلكا ناكا. خەلكەكە فريبويان خوارد و گەرانەو؛ بەلام واليى زالم وازى لە زۆردارى و نالەبارى نەهينا و هەمان ئاش و هەمان كاسە دامەزرايهو. ديسانەو زۆرليكرانوانى كۆلۆ بەرەو ئەسفەهان پەل بوون و هاوار و داديان بە گوتى شا سولهيمان دادا. شا بە زمانى خۆش خوسره و خانى بانگ كرده لای خۆى و لەوئى لەسەر ئەم هەموو زولم و زۆربيه خۆى لى توورە كرد. خوسره و خانى زمان لووس ديسان ملي لە سوپند و تەلاقان نا كە ئيتير كارى خراپ ناكا. شا بربارى دا كە سبەينهى داها توى بە شكايەتى خەلكەكە رابگات. شكايە تكارەكان زۆر ترسان كە ديسان خوسره و خان وەك جارى پيشوو خۆى لە تۆمەت رزگار بكا و بيتەو سەريان؛ هەموويان خويان گەياندە تەوحيدخانە و قوشخانەى پادشايى و ماتەيان هەلگرت و مانيان گرت كە تا داديان نەپرسن دەرناكەون. شا ئەورۆژە رۆبى بۆ راو؛ خوسره و خان هەلى بە دەرفەت زانى، چەند نۆكەر و قولە چۆماخى خۆى برد و كەوتە گيانى مانگرە بەستە زمانەكان، دەستيان كرد بە بكۆژ بپ و چەند كەسيك لەو ناوهدا بريندار و كەللە پاچە کران. تەنانەت هينديك لە دارۆغەى شاريش كە بە هاوارەو هاتبوون برينداربوون.

شا كە لە راو گەرايهو و ئەم كارەساتەيان بۆ گيترايهو و زانى سووكايەتى بەسەر مەلخانە و يەكەخانەكەى ها توى، ئيتير چاوى پەربيه پشتى سەرى و هەر دەست بەجى ناردى خوسره و خانيان گرت و كوشتيان». ليرەدا باسەكەى مەستوو رەخانم دوايى ديت.

ئيسماعيلى مەلا حەمە حوسين لە ميژووى نەردەلانەكەيدا دەلتى: «خوسره و خان كورپى سولهيمان خان سالى ۱۰۹۱ى كۆچى كرايه واليى سنه. ئەوئەندەى خان ئەحمەدخان پارە بە فيرۆدەر و دەست بلاو بوو، ئەم خوسرهو سەد ئەوئەندە ناننەخۆر و پوولەكى و رژد و دەست قووچاو بوو؛ دەگەل قوشيبەك گيانى دەرەچوو. ئەوئەندەى خەلك كړۆساندەو و ئەوئەندەى مسكين و ژيردەست چەوساندەو، كە هەموو كەس يەخەى لەبەر دادرى و لە دەستى وە زالە هاتن و بەرەو ئەسفەهان هەلاتن و يەخەى شای سەفەوييان لى گرت و دەستيان كرد بە دادخوازى. سالى ۱۰۹۳ شا بانگى كرده ئەسفەهان و بۆ يەكجارى پيسيرى زۆرليكرانوانى لە چنگى رزگار كرد و لە ناوى برد».

تارىخەكەى ئايەتوللا مەردۆخ هينديك جياوازى لەگەل ئەمانەدا هەبە و دەلتى:

«لە پاش بەركە ناركردنى ئەحمەد خان، خوسره و خانى مامى لە سالى ۱۰۹۱ى كۆچيدا كرا بە واليى كوردستان؛ لە قەلاى مەربوانەو هيرشيكى كتوپرى كرده سنه و خان ئەحمەد خانى گرت و بە شەتەكدر اووى ناردى ئەسفەهان. ئەم خوسره و خانە زۆر نەحس و جوت قۆشە و زمانشې و دەمپيس بوو؛ زۆرى زولم لە خەلك كرد؛ چەند كەسيك بۆ شكايەت چوونە ئەسفەهان؛ شا سولهيمان گوتچكەى بۆ شكايەتيان شل كرد و دلخۆشيبى دانەو كە بگەرپنەو سنه و كارتيكى وا دەكا خوسره و خان ئيتير خراپە لەگەل خەلكا نەكا. بەلام خوسره و خان گوى ناداتە راسپيرى شا و هەرچى لى چووبوو شكايەت تووشى بەلاى كرد و تەنانەت چەند كەسيكى لى كوشتن. شا كە ئەمەى بيستەو، تەمپوورخان ئاجورلوو ناويكى نارد كە

خوسره و خانى بۆ بگريئ؛ تاجورلوو سالى ۱۰۹۳ گه يشته سنه و خوسره و خانى بالبه سته ناره ئه سفه هان و بۆ خۆى بوو به حاكمى كوردستان. خوسره و خان هه ر گه يشته ئه سفه هان، په تى سى داره ي بۆ هه لخرآ و له مه يدانى قه ناره ي شايدا به دار داكرا».

تهيموورخان تاجورلوو: شا سوله يمانى سه فه وى له پاش ئه وه كه خوسره و خانى له كوئل دنيا كرده وه، له سالى ۱۰۹۳ى كوچيدا سنه ي دايه ده ست تهيموورخان تاجورلوو ناويك كه به سه رى رابگا. ئه م تهيموورخانه كه له لايه ن شاهه به سه ر سنه وه دانرابوو، پياويكى زۆر باش و به روحم و نه رم و نيان بوو؛ زولمى له كه س نه ده كرد و نه يده هيشته كه س زولم له كه س بكات؛ هه موو كه س خۆشى ده ويست و هه موو كه س ده سته و دوعا بوو كه ئه م پياوه يان له سه ر به يلى و به جىيان نه هىلى. تاجورلوو شه ش سالى حاكمه تىي له سه ر سنه كرد و له وه به ولاره له كار لادرا.

خان نه حمه دخانى دووهه م، دووباره: مه ستووره خانم ده لئى: «دواى ئه وه كه شه ش سالى تاجورلوو حوكمى سنه ي كرد و زۆر يش پياوى چاك بوو، له كار لادرا. شاى سه فه وى به لايه وه ناله بار بوو كه فه رمانه واييى سنه به ده ست ئه رده لانى به كانه وه نه بئ؛ له به ر ئه وه خان نه حمه دخانى دووهه مى ناره ده وه سنه و كرديه وه به والى؛ به لام خان نه حمه دخان ديسان ره وشته كه ي پيشووى ره چاو كرد و ده ستي به خۆشگوزه رانى كرده وه و ره عيه ت و ملكداريى له بى ر خۆ برده وه. يان ده چۆ راوى يان بى رى له داهىنانى شتى تو ره هات و مايه پوچ ده كرده وه. بزۆزىك بوو به ئامان و و زه مان ئۆقره ي نه ده گرت. وهك ده گى رنه وه، سى سه د كه سى له ئاغا وه ت و پياوماقوولان كرده وه بازه وان و سه رراو و به رراو. خوسره و به گى به ره ي ماله وه كى لى كرده بوو به مى رراوى خۆى. پىنج سالى ديسان ئاوا رابوورد، تا سالى ۱۱۰۵ى كوچى كه شا سولتتان حوسى تى سه فه وى هاته سه ر ته خت. فه رمانى بۆ محه مه دخانى كورپى خوسره و خان كه له وه ده مه دا له ئه سفه هان ده ئيا، ده ركرد و كرديه واليى سنه و كارى كى واى كرد كه جى گه ي خان نه حمه دخان داگى ر بكا».

تارىخى ئه رده لانى سمايلى مه لا حه مه حوسى ن ده لئى: «نه حمه دخان هه شت سالى له زيندانى ئه سفه هاندا گوزه راندى، به لام له سالى ۱۰۹۹دا كه تاجورلوو به ركه نار كرا؛ كرايه وه به والى و هه ر گه يشته وه نانى واليه تى، وهك هه رگى ز نه باى دى بى و نه بوژان، كه وه ته وه ناله بارى و هه رزه كارى به كه ي پيشووى. ئه وه نده وه خته ي كه له به ر راو و شكار ده مايه وه خه رى كى پرۆزه دانانى سه ير و سه مه ره ده بوو. بۆ نمونه: هه موو ره عيه تى ده نگ دا كه به بى تگار دى وارى كى به رزو پان و زۆر درى ژ له ده ورى باكوورى شاهه وه بكى شن؛ دى وارى گه يانده ده ورى شار و جوگه ئاويكى هه راوى به ناو دى واردا راكى شا و ته خت و لى وارى جوگه كه ي وهك به ندى ئه سكه نده ر به مز و قه لايى دارى شته كه گوايه ئاو بۆ جوتى اران دى نئى. بى تگار و زبارة پشتى ره عيه ته كانى شكاند و ئاغا وه تى ش له به ره ي ملكانه ده م له پووش مانه وه. سه ره ك هۆز و پياوماقوولان خۆيان گه يانده ئه سفه هان و كه وته خاك و پاى شاهه كه ئه م ئاهۆ به بى تان و پۆ به يان له كوئل بكاته وه. شا به زه ي به خه لكه كه داهات و له و ساله دا كه مى ژوو له ۱۱۰۵ى كوچى دا بوو، ئه حمه دخانى له كار به ركه نار كرد و فه رمانى واليه تىي بۆ محه مه دى كورپى خوسره و خان ده ركرد».

تارىخى ئايه توللا مه رده وى ئه م باسه ي زۆر به درى ژتر هى ناوه و ده لئى: «سالى ۱۰۹۹ به فه رمانى شا سوله يمانى سه فه وى، خان نه حمه دخانى دووهه م كرايه وه به واليى شاهه زوور و سنه؛ به لام خان له جياتى ئه وه كه تو به ي له ئاكارى رابردوو كرديئ، له جاران خراپتر مى لى له سه رسه ربه تى و زولم و زۆرنا. ولاته كه ي قه له مپه وى ته واو بى سه ره و به ره ببوو؛ كه س دلئى به ژيان خۆش نه بوو. سوله يمان پاشاى به به هلى له و به ربلا وييه ده ست كه وت؛ له سالى ۱۱۰۰ى كوچيدا به له شكركى تى كه ل له كورد و عه ره ب هى رى هى نا سه ر قه له مپه وه كه ي؛ مه رى وان و سه قز و هه ورامانى له ئه رده لان داگى ر كرد و زۆراب سولتتانى كورپى كه لبالئى خان حاكمى سه قز و برايم به گى حاكمى مه رى وانى كوشت. خان نه حمه دخان هاوارى بۆ شاى

سەفەوی نارد که دەهانی بێت؛ بە فرمانی شا، رۆستەم خانی سوپا سالار و عەباس خان زیاد ئۆغلوو بە لەشکرەو بە هیممادی خان هاتن. لەشکری خان و دەولەت لە مەریوان گەییە سولەیمان پاشا؛ لە پاش دوو رۆژ شەر و لیکدان، سولەیمان پاشای بەبە زۆر پیس شکا و پتر لە چوار هەزار کوشتەیی دا و هەرچی بووشیان، بە تالان وەگیر قزلباش و سوارەیی ئەردەلانی کەوت.

بە دواى ئەم سەرکەوتنەدا قاسم سولتانی هەورامی لەلای عەباس خان زیاد ئۆغلوو - که بە عەباس خان قاجار مەنشور بوو و لە شەرەکەدا سەرکردەیی هەرە گەورە بوو - شەیتانی دەکا که خەلکی کوردستان خەبەریان بۆ سولەیمان پاشای بەبە ناردبوو بێتە کوردستان و داگیری بکات. زیاد ئۆغلوو دەست دەکا بە گرتنی کوردەکان؛ هیتدیك له کوردەکان شهو بەرو خاکی عوسمانی رادهکەن و دەرباز دەبن؛ بەلام زۆریان دەگیرین و زۆر لە پیاووە گەورەکان و هەزار و دووسەد کوردی مسکینیش وەبەر ئەو گرتنە دەکەون. زیاد ئۆغلوو دواى ئەو که هەموو مال و دارایییان بە تالان دەبا، هەمووان دەکوژێ و لە کەللەسەرەکانیان تەپۆلکە یەک دروست دەکا که ئیستاش ئەو تەپۆلکە لە دەشتی مەریوان ماو و پیتی دەلین: کلین کو؛ بەلام ناکاته نامەردی سەری قاسم سولتانی شەیتانیش دەبرێ و بەسەر دارێکیهوه دەکا و دەیکاته داوێک لەسەر گەردەکەیی دەچەقینێ. شا سولەیمان که ئەم دەنگ و باسە دەبیسێ، زۆر توورە دەبێ؛ دەنیری عەباس خان دەباتە ئەسفەهان و دەست بەجێ لە قەنارەیی دەدا.

رۆژی پینچ شەمە، شەشەمی مانگی قوریانی سالی ۱۱۰۵ی کۆچی، شا سولەیمان عەمری خوی کردوو و رۆژی چاردهی مانگ و اتا دواى هەشت رۆژ شا سولتان حوسین لەسەر تەخت جیگیربوو. لە سالی ۱۱۰۷دا بە فرمانی شا سولتان حوسین، خان ئەحمەدخان لە والیەتی لابراره و محەممەدخانی کورپی خوسره و خان لە جیگەیی ئەو دانداراوه. ئەحمەدخان لەم هەلی دواييیهدا هەشت سال و هیتدیك والی بوو.»

محەممەدخانی ئەردەلان: مەستورەخانم لە تاریخە ئەردەلانیە فارسییه کەیدا دەلێ: «دواى ئەو که حوکمرانیی ئەردەلان کەوتە دەست محەممەدخانی کورپی خوسره و خان، سولەیمان پاشای بەبە هیتشیکى بەرهو ئەردەلان هیتاوه». لێرەدا مەستورە تەواوی ئەو چیرۆکە دەگێریتەوه که لە پیتشدا بۆ رۆژگاری خان ئەحمەد خانی دووهەم باس کرا؛ که چۆن عەباس قولى خان قاجار - که بە زیاد ئۆغلی بەناویانگ بوو - لەشکری بابانی شکاندوو و لە دواييیدا بەسەرە سۆردەیی قاسم سولتانی هەورامانی منارەیهکی لەسەری کورده بێ گوناھەکانی سنه بەرز کردۆتەوه و قاسم سولتانی کوشتوو. لە پاشان شا لە زیاد ئۆغلی غەزبۆو و حوسین خانی لوری کردۆتە سەرکردەیی لەشکری ئیران بۆ سەر خاکی بابان.

مەستورە خانم لەسەر ئەم مەبەستە ئەروا و ئەلێ: «حوسین خانی لور لەشکری برده سەر شارەزور و تالانی کرد؛ هیتشیکى برده سەر هۆزەکانی بلباس و قەلەت و بری تی خست و زۆریان رایان کردە لای ئاکۆ و چیاى قەندیل. خانی لور بەسەرکەوتوویی گەراپهوه و خەلات و ئافەربینی وەرگرت.

دواى ماوہیهک جانگیر سولتان کورپی کەلبالی خانی ئەردەلان که زۆر دژی محەممەدخان بوو، خۆی دەگەل خەلکی کوردستاندا رێک خست و لەلای شا بۆ محەممەدخانی تی چاند و دلێ شای لی کرمی کرد و کارێکی وای کرد که محەممەد خان لە والیەتی وەلا نرا و کابرایهکی بەناوی محەممەد خان گورجی لە جیگە دانرا و کرا بە والی «ئەردەلان».

ئیسماعیلی مەلا حەمەحوسین لە مێژوو فارسییه کەیدا که دەربارەیی ئەردەلانیە و ئیمە لە عارەبییه کەیی رۆژبەیانیهوه، که بۆ پەراوێزی شەرەفنامەیی نووسیوه، وەرمان گرتوو، لەم بارهوه دەلێ: «محەممەدخانی کورپی خوسره و خان پیاویکی زۆر ئازا و سەرپهست و زانایهکی بالادەست و خاوهن هۆش و هەست بوو. زۆر چاک بەکاروباری خۆی دەچارا و سەرپهریکی باشی بە ولاتەکەیی خۆی دا. بەلام لە رۆژگاری دەسەلاتداریی

ئەودا، سولەيمان بەگى بەبە ھىرشى ھىنا سەر ولاتى ئەردەلان؛ مەريوان و ھەورامان و سىياكىوى داگىر كرد؛ زۆراب بەگى سەقز و برايم بەگى مېرى مەريوانى كوشت. لەشكرى ئىران بە سەرکردايە تىبى عەباس خان زياد ئۆغلوو ھاتە ھىمدادى محەممەدخان و لەشكرى ئەسفەھان و لەشكرى ئەردەلان پىكەو بەگى سولەيمان بەگدا چوون، شكاندیان و راويان نا و ناچارىان كرد كە ھەلئى و پەنا بە سولتانی عوسمانى بەرى.

بەقسەى مېستر لۆنگرىك: بەيتى دوازده سوارەى مەريوان، بەھۆى ئەو پىك ھەلپىزان و لىكدانەو داندراوہ كە ئىستەش ئەو بەيتە لەناو كورداندا ماوہ و باوہ.

ئىسماعىلى مەلا محەممەد حوسىن درىژە بە باسەكە ئەدا و ئەلئى: «لەپاش دامرکانەوہى ئەم شەرى و ھەرايە، قاسم سولتان ناوى مەزنى ھەورامان چووبوہ بن كلئىشەى عەباس خان زياد ئۆغلوو؛ ھەرچى توانىيى دوزمانى و شەيتانىيى لە محەممەدخان و كوردەكانى ئەردەلانى كرد و تىبى گەياند كە وا محەممەدخان و سەرکردە كوردەكانى دەوروبەرى كاكە و برالەيان لى كردووى كە لە ھەلئىكى كتوپردا پەلامارت بەدەن و خۆت و دەستە و دايرەت لەناوبەرن. زياد ئۆغلوو بەقسەى لووسى قاسم خان ھەلخەلەتا و زۆر لە خۆى ترسا؛ فەرمانى بە چەكدارەكانى بەردەستى خۆى دا كە ھەر كوردىكىيان بەرپەل كەوئ بىكوژن و دەسەر كەسەوہ نەچن؛ تووشى ھەر ئاوايىيەكى كوردنشەين دەبن، لەپاش تالان واى ويران بكەن كە جىگەى ھىلانەى كوندەبەبووشى لى نەمىنى. موختەسەرى كەلام «عەباس خانم عەباس خان بى» كارتىكى بەسەر كورد ھىنا كە مېژوو لەپوى ھەلئايە بىگىرپتەوہ يان وەبىر خۆى بەيىتتەوہ؛ چەندىن منارەى لەسەرى كوردە بى تاوان و بىچارەكان بەرز كوردەوہ؛ ھەزاران مائە كوردى خانەدانى كۆر كوردەوہ؛ بە سەتان گوند و ئاوايىيى خاپوور و چۆل و واھىدلەھار كرد. شا سولتان حوسىنى سەفەوى لە باس و خەبەرى ئەم ھەموو نامەردى و دلەبەردىيەى عەباس خان رقى ھەستا؛ ناردى بردىانە ئەسفەھان و بەداريان

داكرد و جىگەى عەباس خانى بە حوسىن خانى لور پر كوردەوہ. بەلام وەك دەلئىن «سەد رەحمەت لە كفن دزى پىشوو». عەباس خان لە چاو حوسىن خانى لور، نوئى لەسەر تەشك و داويان دەكرا؛ عەباس خان بۆ نامەردى و دلەبەردى دەسكى لەدوى حوسىنى لور نەكردبوو. حوسىن خانى لور ھەر ئەوئەندە تۆزىك جىگەى خۆى گەرم داھىنا، لەشكرى بردە سەر پشەدر و تالان و ناو بلباسەتى و قرانىكى واى خستە ناو كوردەكانى ئەو ناوہ كە تاتار و مەغولئىش بەبىرياندا نەھاتبوو. تا سالى ۱۱۱۰ى كۆچى (۱۶۹۸ى زايىنى) ئەم كارەساتە نەبراىوہ و شەرى و كوشتار ھەر بەردەوام بوو؛ لەم ماوہىشدا قاسم سولتانى سەرەسۆدرە كە ببوہ باوہشەينى ئاگر و ئاژاوہ، لە شەرىكا سەرى دۆراند و گرى كلكە نەوتىنە بە خاكى گۆرپچە كوژاىوہ و تا سەر، بەرى دووزمانى لە دارى سوزمانى بۆ نەخورا.

محەممەدخانى والى كە بەختى ھىنابووى و لە داوى عەباس خان خەلەست بوو تا سالى ۱۱۱۳ بە والىيەتى ئەردەلان ماىوہ. جانگىر سولتان كورى كەلبالى خان كە دەبوہ ئامۆزاي، ھەموو رۆژى دەرک و ديوانى ئەسفەھانى لى دەگرت و بۆى تى دەچاند؛ تا لە سالى ۱۱۱۳ى كۆچىدا بەدەركردنى دا. ھەر ئەو سالى لە لايەن شاي سەفەويىوہ محەممەدخان گورجى ناوتىك كرا بە والى ئەردەلان».

مامۆستا ئايەتوللا مەردۆخ لە باسى محەممەدخاندا زۆر كەمتر دواوہ؛ تەنيا ئەوئەندەى ھەيە دەلئى: «لەپاش بەركەنار كردنى ئەحمەدخانى دووھەم، محەممەدخانى ئەردەلان كورى خوسرەوخانى كوژراو لە سالى ۱۱۰۷ى كۆچىدا كرا بە والىيى كوردستان؛ ھەولى دا كە ئەو كوردانەى لە ترسى زولمى عەباس خان پەروازە ببوون، بەيىتتەوہ. بە فەرمانى شا سولتان حوسىن، حوسىن خانى سەردارى لور كرا بە مەئموورى كوردستان و ئازەربايجان و شارەزور؛ ئەوئىش ياغيىيەكانى تەنئى كرد و پىساوہ باشەكانى كۆ كوردەوہ». شىاوى باسە، ئايەتوللا مەردۆخ ئەو كوردانەى كە لە دەست زولمى عەباس خان رايان كوردوہ بە پىساو خراپىان دادەنى؛ وا

دیاره دهیوهیست ملیان بۆ چه قۆ درێژ کهن و باله فره و په له قازه بیان نه بێ - ههژار.

ئایه توللا له سههر باسه که ی دهروا و دهلی: «جانگیر سولتان کوری که لبالی خانی ئهردهلان له گهله هیندیک له خه لکی کوردستان که وتنه سه پیتیچی له محمه دخان و به ده رکردنیان دا و محمه دخان گورجی کرا به والی. ماوه ی فرمانه وایی محمه دخان شه ش سالی خایاندوه».

محمه دخان گورجی: سالی ۱۱۱۳ به فرمانی شا سولتان حوسین؛ محمه دخانی گورجی کرا به والیی کوردستان. محمه دخان دهستی کرد به ئاوه دانکردنه وه ی شار؛ چهند مزگه وت و کاروانسه رای ئیجاد کردن. به فرمانی شا سولتان حوسین له نزیک بازاری کۆنی شاری سنه، کاروانسه رایه کی له سههر زه مینی مه لا عه بدولکه ریمی قازی دروست کرد، که دووقات و شیتست حوجره بوو؛ ئه مه ی کرده وه قفی که به لا و نه جه ف و به پتوه بردنه که شی به قازی مه لا عه بدولکه ریم سپارد.

سی سال بوو والیه تیی ده کرد، خه لک لای شا بۆیان تی چاند که: «خانی گورجی هه ر چۆته سنه، گورجی بۆته سونی مه زه ب و خۆی له شیعا یه تی ته کاندوه». شا به وه زۆر تووره بوو، ده ست به جی فرمانی ده رکردنی دا و حه سه ن عه لی خان ناویک که به کوری محمه د موئمین خان ئیعتما دولده وه ناسرا بوو کرایه والیی سنه.

حسه ن عه لی خان: ئه م حه سه ن عه لی خانه راسپیرابوو که تو مه تی سونیا یه تیی محمه دخان بسپرته وه و تازه ئه م غه له ته دووپاته نه کرتته وه؛ له سههر شیعه و سونیه تی زۆری تازاری خه لکی کوردستان دا. ئاوه نزوله ی به سه ته زمانان بۆی ده رکار که وت و شه ویک له شه وانی سالی ۱۱۱۸ دللی پیر له چلک و کینه ی له کار که وت. له باسی مردنه که یدا چیرۆکیک ده گپرتنه وه و ده لێن: رۆژتیک ئه و حه سه ن عه لی خانه بۆ سه بر و گه پان روو ئه کاته کتوی ئاویه ر؛ له گه رانه وه دا تووشی گومبه زی پیر عومه ر ده بی و

ده پرسن: «ئهم گۆره ئی کییه؟» ده لێن: «گۆری ئیمام زاده یه که له تۆره مه ی ئیمام موسا کازم و پتی ده لێن پیر عومه ر». کابرا له بیستنی ناوی عومه ر وه ک درووی وه بن کلکی دن، هه لده تیزینتی و مل له جوین دان به هه رچی عومه ر و عومه ربیه ئه نی؛ ته واو ناگاته وه مال که له داخی پیر عومه ر وه زگ ده دا و به قه د سندانیک له سههر دللی خر ده بی و کتوپر ده یخا؛ ده ست ده کا به قیژه و هه را که: «بمگه نی، پیر عومه ر منی هه نگا و تووه». زۆری پی ناچی گیانی خان کونیک ده دۆزیتته وه و بۆی ده رده چی و ده ورانی حوکمرانی حه سه ن عه لی به سههر ده چی.

حوسین عه لی خان برای حه سه ن عه لی: دوا ی ئه وه حه سه ن عه لی بهر شه قی پیر هۆمه ر که وت و له گۆرستان وه رکه وت، حوسین عه لی برای جیگی گرتته وه؛ ئه ویش له به دفه پیدا چه پتیکی ده بهر برا که ی دانه بوو. به زمی شیعه و سوننی ژبانده بوو و تو له ی پیر هۆمه ری له خه لکی سنه ده کرده وه. خه لکی سنه لیتی وه زاله هاتبوون و زۆریان شکایه ت لی کرد، تا ئه ویش له والیه تی لایرا و که یخوسره وه بگ ناویکی له جی دانرا؛ که ئه ویش دوا ی هه ژده مانگ له کار به رکه نار کرا.

تا ئیره پوخته ی قسه کانی مه ستوره خانم بوو، که ده رباره ی حوکمی محمه دخانی گورجی و حه سه ن عه لی و حوسین عه لی و که یخوسره وه به گی نووسیوه.

بابراین میژوو نووسانی تر ده لێن چی؟ ئیسماعیلی مه لا حه مه حوسین ده لێ: «محمه دخان له سالی ۱۱۱۳ دا له والیه تی ده رکرا و محمه د خان ناویکی گورجیی له جی دانرا. خانی گورجی سی سالان حاکی ئهردهلان بوو؛ هه رچه نده بۆخۆی شیعه مه زه ب بوو به لام بۆ دلخۆشیی سنه بییه کان ده یگوت: منیش سونیم. شا سولتان حوسین له سههر ئه م باره بارکردن و شیعه به سوننی دانه، لیتی غه زری و سالی ۱۱۱۶ ی کۆچی له کاری به رکه نار کرد و حه سه نخانی کوری موئمین خان ئیعتما دولده وه ی کرده

والیبی سنه. حهسهن خان به زۆرهملی سوننی دهکرده شیعه و سونیهکانی سنه هینابووه داری سهماواتی و له دهستانی مهزگیان به تاوات دهخواست. زۆریه زۆری خه لکی ولاته که که نه یانده ویست ببنه شیعه، به ههراسانی به رهو شاره زورور کوزبوون و خویان و مهزه به که یان له چنگ تالان رزگار کرد. حهسهنخان دواي دوو سال لهو سوننی به شیعه کردنه، شهویک له غورابی خه ودا مرخه ی لی برا و دههۆلی ژبانی درا و قیره ی شیعه خوازی لی برا؛ و اتا شهویک له شهوانی سالی ۱۱۱۸ نوست و ئیتر راست نه بووه.

شا سولتان حوسین فهرمانی ده رکرد که حوسین عه لی برای نهو حهسهنخانه فهرمانی وه ای نه ده لانی بچ. ده رباری نه سفه هان له وه گه یشتبوو که شیعه گه ری به زۆرهملی به سه ر خه لکا ناسه پیندری؛ له بهر نه وه نامۆزگاری حوسین عه لی کرابوو که باری سیاسه ته که ی نه رمتر بکات. حوسین عه لی دهستی له شه ره مه زه ب هه لگرتبوو؛ به سوننی نه ده گوت: له من نی. خه لکه که ی نه هوه ن و ئارام کرده وه و کاریکی وای کرد که ولاته که ته و او گه شه دار و ئاوه دان بیته وه.

سالی ۱۱۲۰ ی کۆچی (۱۷۰۸ م) هیندییک پشیوی و ئاژاوه له ولاته که دا رووی دا؛ خه لکی ولاته که تاوانی هه را و کیشه که بان خسته سه ر حوسین عه لی خان و لیبی چوونه ده رک و دیوانی نه سفه هان و شکایه تیان لی کرد و به شایان به ده رکردن دا و که یخسرۆخان ناویک له جیگه ی نه و کرایه والی. نه ویش دوو سال کاروباری ولاتی نه ده لانی هه لسووراند؛ تا له سالی ۱۱۲۲ ی کۆچی (۱۷۱۰ م) مه زنایه تیبی نه و مه لبه نده ده ست عه باس قولی خانی نه ده لانی که وت.»

مامۆستا ئایه توللا مه ردۆخ له م باسانه دا وردتر و رۆشنتر دواوه و ده لی: «پاش لابرندی محه ممه دخانی نه ده لانی له مانگی مه ولوودی سالی ۱۱۱۳ د، محه ممه دخانی گورجی به والیه تی هاته کوردستان. محه ممه دخانی گورجی به خه لکی کوردستانی پراگه یاند که: من سونیم و له سه ر مه زه بی

شافعییم؛ پینچ فه رزه له مرگه وتی سوننی نوێژی به جهماعه ت ده کرد. مرگه وت و مه ده سه ی ئایینی دروست کردن؛ کاروانسه رایه کی له سه ر زه مینیکی مه لا عه بدولکه ریمی قازی - باوه گه وره ی موالییه کانی کوردستان - بنیات نا که دووقات بوو، شپست و شه ش حوجره ی تیا بوو. نه م کاروانسه رایه ی کرده مه وقوفه ی که ره لا و مه لا عه بدولکه ریمی به مته وه لی دانا. سالانه ده به کی خۆی لی هه لده گرت و باقیه که ی ده نارد بو که ره لا به خیری محه ممه دخانی گورجی. خان سی سال له سنه مایه وه؛ دوزمانان خه به ریان به شا سولتان حوسین دابوو که خۆی کردۆته سوننی! له سه ر نه وه شا لیبی غه زری و له والیه تی ده رکرا.

سالی ۱۱۱۶ له سه ر فه رمانی شا سولتان حوسین، حه سهن عه لی خان کوری محه ممه د موئمن خان ئیعتما دولده له کرا به حاکمی سنه؛ نه م حاکمه تازه یه، ته و او پینچه وانه ی کۆنه که بوو، شیعه ایه تی کردنه که ی له تام ده رچوو بوو؛ چاوی به سوننی هه لنه ده هات؛ له مه جلیسی نه ودا جنیو به ئیمامه کانی سوننی ببوو بنبشته خوشکه و شه وچه ره؛ گیان و مالی سوننیانی به تالانیکی حه لال و ره و ده زانی. گوایه رۆژتیک ده چیتته راو، چاوی به گومبه زی پیر عومه ر ده که وئ و ده پرسن: نه م گومبه زه هی کتیه؟ یه کتیک له هاوړتیکانی ده لی: گومبه زی پیر عومه ره؛ هه ر به بیستنی ناوی عومه ر چاوی نه په رپته پشتی سه ر و فه رمان نه دا، تاده گه رپته وه ده بی داری به سه ر به رده وه نه مینن! ناچار پیر عومه ری بو هه لده وه شینن. کاتیک له راو دیتسه وه و ده گاته وه مال، ژان و برکیکی له دل ده وه ستی و برستی لی ده برن. چوار سه عات له شه و راده برن، به و ژانه دل ده مه ری و له وه ختی ئاویلکه دانا به ژن و منالی خۆی ده لی: پیر عومه ر توله ی خۆی کرده وه. نه م حه سهن عه لیبه، له دوو سال که متر والی سنه بووه.

سالی ۱۱۱۸ ی کۆچی به فه رمانی شا سولتان حوسین، حوسین عه لی برای حه سهن عه لیبه مردووه که کرا به والیبی کوردستان. حه سهن عه لیبی پیتشو له چا و نه م حوسین عه لیبه به حه وت ئا و شو رابووه. شه و و رۆژ هه ر

خه‌ریکی چه‌وسانه‌وه و کپۆسه‌وه‌ی خه‌لکی سونه‌ی سوننی مه‌زه‌ب بوو؛ نه‌خوازه که حیکایه‌تی براهی و پیر عومه‌ر بلاو ببۆوه، زۆری رق له سوننی و پیر عومه‌ر هه‌ستابوو؛ ئه‌وه‌نده‌ی جه‌زه‌به‌ی خه‌لک دا، تا به‌جاریک به‌خه‌یان لێ دادپۆ و له سالی ۱۱۱۹دا چهند پیاو ماقوول و سه‌رناسیکی شار چوونه ئه‌سفه‌هان و دیوانیان لێ گرت و شکایه‌تیان لێ کرد. شا سولتان حوسین به‌ دادی خه‌لکی سه‌ر راگه‌یشت؛ حوسین عه‌لی لا‌برد و که‌یخوسه‌وه به‌گی یاسا‌ولی کرده‌ والی کوردستان.

سالی ۱۱۲۰ی کۆچی که‌یخوسه‌وه به‌گ که‌ یه‌کێک له ئیشک‌چییانی مالی شا بوو، هاته کوردستان و فه‌رمانه‌وه‌ییه‌ی ئه‌رده‌لانی گرت هه‌ست. ئه‌م که‌یخوسه‌وه به‌گه‌ جگه‌ له‌وه که‌ وه‌ک هه‌ردووک هه‌سه‌ن و حوسینه‌ رابردوو هه‌کان شه‌ری سوننی و شیعه‌ی ده‌کرد؛ زۆریش کابراهی که‌ ده‌به‌نگ و بی سه‌لیقه و نه‌زان بوو؛ له هه‌موو فه‌رمانی دیوانیدا ته‌نیا یاسا‌ولی ده‌زانی و له‌وه به‌ولاوه ته‌قه‌ی له سه‌ری ده‌هات. هه‌تا خوا جه‌ز ده‌کا نانه‌جیب و خوتپیلکه و نانی نانی بوو. زۆر زوو خه‌لکی سه‌نه‌ لێی بیتزاربوون و هه‌رچی ئه‌یگوت نه‌یانده‌کرد. له ئاخیدا رۆژتیک خه‌لکی شار و والیی کۆنه یاسا‌ول قسه‌یان تیک گیرا؛ خه‌لکه‌ که‌ لێی هاروژان و به‌فیته له شاریان وه‌ده‌رنا؛ نامه‌یه‌کیشیان بۆ شا سولتان حوسین نووسی که‌: کوردستان جیگه‌ی سوننی مه‌زه‌بانه و بۆ که‌س مه‌زه‌بی خۆمان ناگۆرین. ناردنی ئه‌م جه‌وره که‌سه‌نه که‌ له سه‌ر مه‌زه‌بی ئیمه‌ نین و نه‌خوازه شه‌ری مه‌زه‌بیشمان بۆ ده‌نینه‌وه، هیچ به‌هره نادا؛ خۆ به‌تایبه‌تی پیاوی نانه‌جیب و خوتپری و توپری وه‌ک ئه‌م که‌یخوسه‌وه هه‌ر به‌ جاریک ولاته‌که‌ی تیک داوه و ناسووده‌یی بۆ دانیشته‌وان نه‌ماوه. ئه‌گه‌ر ئیمه بزانی هه‌ر له سه‌ر ئه‌و باره ده‌مین و که‌س گوتمان پێ نادا، ناچارین بارکه‌ین بۆ ولاتانی ده‌روه و له‌و شوپنه‌ی که‌ مال و ناموس و مه‌زه‌بان ده‌پارتیری دامه‌زێین. شا سولتان حوسین که‌ ئه‌م شکایه‌ته‌ی پێ گه‌یشت، تی گه‌یشت که‌ کوردستانیه‌کان له‌گه‌ل حاکمی بیگانه هه‌لناکه‌ن؛ وای به‌ باش زانی هه‌ر

له‌ خۆیان فه‌رمانه‌وه‌یان بۆ دیاری بکریت. له‌ دوا‌ی ئه‌وه که‌ پرس و رای به‌ خه‌لکی خۆجیایی کرد، له سه‌ر نامۆژگاری ئه‌وان عه‌باس قولی خان که‌ یه‌کێک بوو له تۆره‌مه‌ی خان ئه‌حمه‌د خانی هه‌وه‌لی. کرا به‌ حوکمداری کوردستان. که‌یخوسه‌وه به‌گ که‌متر له سالیکی والیه‌تی سونه‌ی کرد.

عه‌باس قولی خان: مه‌ستوره‌خانم له تاریخه‌که‌یدا ده‌ریاره‌ی عه‌باس قولی خان ده‌لی: «عه‌باس قولی خان ماوه‌یه‌کی زۆر بوو له ده‌ریاری سه‌فه‌وه‌یدا کاربه‌ده‌ست و پیاوی دیوان بوو. له سایه‌ی نازایه‌تی و کارامه‌یی خۆی ببوو پیاویکی سه‌رناس و خۆشه‌ویستی شای ئێران. یه‌ک له‌و کارانه‌ی که‌ پایه‌ی ئه‌وی به‌رز کردبوو، شه‌ری مرید وه‌یس (میر وه‌یس)ی ئه‌فغانی و داکوژاندنی ئاژاوه‌ی کوری عه‌بدو‌للاخانی قه‌نده‌هار و هه‌رات بوو. عه‌باس قولی خان له‌و شه‌رانه‌دا یه‌کێک بوو له سه‌ر کرده‌ به‌کاره‌کانی له‌شکری ئێران و زۆر مه‌ردایه‌تی نواند و نازایه‌تی خۆی به‌ هه‌موو که‌س ناساند. ئه‌گه‌رچی خوسه‌وه به‌گ له میژووی ئه‌رده‌لانه‌که‌یدا ده‌لی: شه‌ر ده‌گه‌ل میر وه‌یسی ئه‌فغانی له‌ رۆژگاری ده‌سه‌لاتداری عه‌باس قولی خان له سه‌ر ئه‌رده‌لان رووی داوه؛ به‌لام راست نییه‌ و له‌ رۆژگاری به‌ر له‌ والیه‌تییه‌که‌یدا قه‌وماوه. شا سولتان حوسین بریاری دا ئه‌م پیاوه‌ خزمه‌تکاره‌ی خۆی بکاته حاکمی ئه‌رده‌لان و چیتر بیگانه و نه‌ناسان نه‌نیریتته سه‌ر خه‌لکی کوردستان. سالی ۱۱۲۲ عه‌باس قولی خان فه‌رمانه‌وه‌ییه‌ی ئه‌رده‌لانی گرت هه‌ست؛ جه‌وت سال بی خه‌م و ده‌ده‌سه‌ری به‌سه‌ر ئه‌و مه‌لنه‌نده‌ راگه‌یشت. هه‌و ساله‌ و دوا، وا هه‌لکه‌وت که‌ میروه‌یسی ئه‌فغانی دووباره سه‌ری به‌رز کرده‌وه و له مه‌لنه‌نده‌کانی لای قه‌نده‌هار و هه‌رات و خوراسان ده‌ستی کرد به‌ ئاژاوه‌نانه‌وه و شه‌ری به‌ ده‌وله‌ت فروشت. شا سولتان حوسین فه‌رمانیکی بۆ عه‌باس قولی خان ده‌رکرد که‌ به‌ له‌شکری ئه‌رده‌لانه‌وه بچیتته به‌ره‌نگاری میروه‌یس و ئاژاوه‌که‌ی داکوژینی.

عه‌باس قولی خان به‌ دووه‌زار چه‌کداره‌وه به‌ره‌و خوراسان وه‌پۆ که‌وت و

گه‌یشته تاران. ئیتر له تاران به‌ولاره نه‌چوو، سه‌ربه‌خۆ جله‌وی به‌ره‌و کوردستان وه‌رگتیر و گه‌رایه‌وه. شا سولتان حوسین ئهم پاشگه‌زبون‌ه‌وه‌ی به‌که‌یفی نه‌بوو؛ خه‌به‌ری دایه‌که: هۆی چی بووه قسه‌ی منی شکاندوووه و شه‌رتی خۆی نه‌په‌راندوووه؟ عه‌باس قولی خان له وه‌راما به‌عه‌رزى گه‌یاند که: سووچ و تاوانی ئهم گه‌رانه‌وه‌یه ده‌که‌وێته سه‌ر ملی عه‌لی قولی خان کورێ زۆراب سولتان نه‌وه‌ی که‌لبالی خان. ئهو له تاران له‌گه‌ڵ چه‌کداره کورده‌کاندا پیک هاتوووه که به‌قسه‌م نه‌که‌ن و بگه‌رێنه‌وه، منیش هه‌یچم بۆ ده‌گه‌لبان نه‌کراوه و ناچار گه‌رامه‌وه. شا له‌وه‌رامه‌وه تێ گه‌بشت که ئهم عه‌لی قولی خانه زۆر له‌وه‌ عه‌باس قولی خانه به‌هونه‌رت‌ره بۆیه توانیویه له‌شکره‌که‌ی لێ هه‌لگه‌یترێته‌وه. وای به‌باش زانی که عه‌لی قولی له جیگه‌ی عه‌باس قولی دانێ و عه‌باس قولی هه‌لپه‌سه‌ی و کاروبای نه‌رده‌لان و له‌شکرکێشی بۆ ئێران، به‌عه‌لی قولی بسپیری».

ئیسماعیلی مه‌لا حه‌مه حوسین له‌تاریخه‌ نه‌رده‌لانه فارسییه‌که‌یدا ده‌لێ: «سالی ۱۱۲۲ی کۆچی (۱۷۱۰م) عه‌باس قولی خان کرا به‌ والیی نه‌رده‌لان؛ ناردی به‌شوین خزمه‌کانیدا که له‌مه‌ل‌به‌نده‌کانی سیاکێ و مه‌ریواندا کاری دیوانی ئێرانیان ده‌کرد و له‌خۆی کۆکردنه‌وه و زۆر باشی حاواندنه‌وه، خه‌لکی ولاته‌که‌ش زۆری لێ رازی بوون و هه‌یچ گله‌ و گازنده‌یان لێ نه‌بوو. سالی ۱۱۲۹ی کۆچی (۱۷۱۶م) میروه‌یسی ئه‌فغانی له‌شای ئێران یاغی ببوو؛ فه‌رمان ده‌رچوو که عه‌باس قولی خان به‌له‌شکری نه‌رده‌لانه‌وه روو بکاته ئه‌فغانستان و ئهم یاغییانه ده‌سته‌مۆ بکات. خان به‌له‌شکره‌وه رۆیشت و گه‌یشتبووه تاران که له‌شکره‌که‌ی مانی گرت و جوابی خانیان نه‌دایه‌وه. عه‌باس قولی خان شکاتی له‌شا کرد که: تاوانی ئهم مانگرتنه‌ له‌سه‌ر ئه‌ستۆی عه‌لی قولی به‌گی کورێ زۆراب به‌گی کورێ که‌لبالی خانه؛ ئهو هانیان دده‌ا و مانیان پێ ده‌گرێ و له‌میان ده‌ته‌کێنێته‌وه. شا تێ گه‌یشت عه‌لی له‌هه‌باس به‌کارتره؛ به‌بێ هه‌یچ فوو له‌دۆ کردن، عه‌باس قولی ناردی زیندانی ئه‌سفهان و عه‌لی

قولی کرده مه‌زنی نه‌رده‌لان».

ماموستا ئایه‌توللا مه‌ردۆخ له‌تاریخه‌که‌یدا جیاوازییه‌کی ده‌گه‌ڵ مه‌ستوووه و تاریخی ئیسماعیلی مه‌لا حه‌مه‌حوسیندا هه‌یه و ده‌لێ: «سالی ۱۱۲۱ی کۆچی عه‌باس قولی خان کراوه‌ته‌ والیی سنه. له‌سالی ۱۱۲۸ فه‌رمانی پێ دراوه که بچیتته شه‌ری ئه‌فغانان. له‌شکره‌که‌ی هه‌شت هه‌زار چه‌کدار بووه که هه‌موویان سواریبون. عه‌لی قولی کورێ جانگیر سولتان یه‌که‌یک بووه له‌وه‌ سواریانه؛ به‌دزیه‌وه ده‌چیتته بن‌کلیشه‌ی سه‌رۆکه‌کانی له‌شکر و تییان ده‌گه‌یه‌نی که شه‌ر کردن له‌هه‌رات و قه‌نده‌هار بۆ خه‌لکی کوردستان و اتا له‌برسان مردن و به‌خۆراییی به‌کوشت چوونه؛ قسه‌کانی کاریگه‌ر ده‌بی و له‌شه‌ویکا هه‌موویان تێ نه‌ته‌قین؛ کوردستان بگه‌ره‌هاتم. عه‌باس قولی ته‌نیا دوو سێ که‌سی له‌تاران به‌ده‌وره‌وه ده‌مینێ و ئه‌ویش ناعیلاج نامه‌یه‌ک بۆ شا ده‌نیری و له‌ویدا بۆ عه‌لی قولی تێ ده‌چینێ که خه‌تی خوار له‌بن سه‌ری ئه‌ودایه. شا له‌بێ حونه‌ری عه‌باس قولی زۆر تووره‌ ده‌بی و فه‌رمانی گرتنی ئه‌دا؛ خه‌لات و فه‌رمانی والیه‌تی نه‌رده‌لان و نازناوی خانیه‌تی به‌هۆی عه‌لیخانی فه‌راشی خۆیدا بۆ عه‌لی قولی خان به‌رێ ئه‌کات. عه‌باس قولی خان هه‌شت سال والی بووه».

عه‌لی قولی خان: وه‌ک ده‌گه‌یترنه‌وه ئهو عه‌لی قولی خانه به‌ره‌ له‌وه‌ بیه‌ته‌ والیی نه‌رده‌لان، چه‌ند سالێک زۆر به‌هه‌ژاری و نه‌داری له‌گوندیک ژباوه که ناوی ئهو گونده‌ شه‌خه‌یه و سه‌ر به‌مه‌ل‌به‌ندی خوڕخوڕیه. خه‌لکی شه‌خه‌ که زانیویانه نه‌جیم زاده‌یه و لیتی قه‌وماوه، زۆریان دل پێ سووتاوه و به‌قه‌د توانا یارمه‌تییان داوه؛ زۆر جاریش ئامۆژگاریان کردوووه که ئهم گونده جیگه‌ی ئهو نییه و ئه‌گه‌ر بچیتته‌ شار و بازاران، له‌وانه‌یه کاریکی باشی ده‌س که‌وێ و له‌که‌ساسی و هه‌ژاری رزگاری بێت. به‌لام ئهو گوێی به‌م قسانه نه‌داوه و گوته‌ویه: «هه‌ر خوا حه‌ساوه؛ ئه‌گه‌ر خوا شتیکم بدات، له‌گوندی شه‌خه‌ش بێ ده‌مگاتی». ئیتر وابوو له‌سالی ۱۱۲۹ له‌سایه‌ی

شه‌یتانی و دووزمانی کردنی عه‌باس قولی خان، میرایه‌تیی ئه‌رده‌لانی ده‌س که‌وت و خوا له‌شه‌خ‌له‌ بۆی نارد. هه‌رچه‌نده‌ زۆری دهردی نه‌داری کیشابوو، به‌لام وه‌ختی بوو به‌ خاوه‌ن هات و داها‌ت زۆر پیاویکی ده‌هنده و ده‌ست بلاو و مه‌رد و رهند و پیاو بوو. دووسال به‌سه‌ر میرایه‌تی کردنه‌که‌یدا راده‌برا که‌ نه‌خۆشی چاو قولکه‌ (تاعوون) که‌وته ولاتی ئه‌رده‌لانه‌وه و هه‌شتا هه‌زار که‌سی کوشت. هه‌ر له‌ رۆژگاری ده‌سه‌لاتداریی ئه‌وا، خه‌لکی لورستان له‌ شا سولتان حوسین هه‌لگه‌رانه‌وه و ئازاوه‌یان نایه‌وه. شا به‌ عه‌لی قولی خانی ئه‌سپارد که‌ ئه‌و لوران‌ه‌ی بۆ ته‌نێی بکا. خان به‌ له‌شکرێکی زۆر و ته‌باره‌وه‌ روی کرده‌ لورستان و به‌گژ لور و به‌ختیاریه‌کاندا هات؛ له‌ پاش چهند شه‌رێکی خه‌ست و خوتناوی، له‌شکری لوران شکا و لور هه‌لاتن و ئه‌رده‌لانی سه‌ریان ده‌دوونان و ده‌م له‌ سه‌رپشت راویان نان؛ زۆریان لی کوشتن تا ناچاریان کردن خۆ‌بدن به‌ ده‌سته‌وه. سه‌ره‌ک هۆز و سه‌رکرده‌کانی لور و به‌ختیاری به‌ پیتشکه‌ش و دیاریی زۆره‌وه و هاتنه‌ خزمه‌ت خانی ئه‌رده‌لان و خۆیان ته‌سمیل کرد. عه‌لی قولی خان سه‌رۆکی لوره‌کانی ده‌گه‌ل چهند پیاو ماقوولێکی لوری دیکه‌دا به‌یه‌خسیری ناره‌ ئه‌سه‌فه‌هان؛ نامه‌به‌کیشی بۆ شا نووسی و تکای به‌خشینی بۆ ئه‌و به‌خسیرانه‌ کرد. شا سولتان حوسین تکایه‌که‌ی لی قبول کرد؛ لوره‌یه‌خسیره‌کانی به‌خشی و به‌ به‌خشش و خه‌لاته‌وه‌ ناردنیه‌وه ولاتی خۆیان. عه‌لی قولی خان دوای ئه‌و شه‌ره‌ که‌ گه‌راپه‌وه ولات، ته‌واو تونده ته‌بیات ببوو؛ پیاو ماقوول‌ه‌کانی ئه‌رده‌لانی له‌ خۆی رهنجان و ئه‌وانیش له‌ دژی ئه‌و ده‌گه‌ل دهرۆش به‌گ و حوسین به‌گی مامۆبی پیتک هاتن که‌ له‌ والیه‌تی دهری که‌ن. خان که‌ به‌کاره‌ساته‌که‌ی زانی و ده‌شیزانی دهره‌قه‌تی ئه‌و گه‌له‌کوومه‌گییه‌ نایه‌، سنه‌ی به‌جی هیشته‌ و خۆی کوتایه‌ ناو قه‌لای پاله‌نگان و وه‌لامی بۆ خانه‌ پاشای به‌به‌ نارد که‌ ده‌هانای بیته‌ و به‌لای خزمه‌تی له‌ کوول کاته‌وه. خانه‌ پاشا رۆسته‌م به‌گی جافی به‌ له‌شکری جافانه‌وه به‌ هیمدادی عه‌لی قولی خان نارد. عه‌لی قولی خان پریاری دا

که‌ ده‌ست بۆ چه‌ک به‌ری و نه‌یارانی خۆی له‌ناو بیات؛ دژه‌کانیش خۆیان له‌ ده‌سک نابوو که‌ به‌ گژیا بچنه‌وه. هیندی‌ک له‌ که‌یخودا و ریش سپیی تایه‌فه، بوونه‌ ناویژیکه‌ر و نه‌یانه‌پیشته‌ ئه‌م خوتن‌پێژی و براکوژییه‌ رووبدات. نیوانی دوژمنانیان خۆشه‌وه‌ کرد و هه‌موولا ئاشته‌ بوونه‌وه و عه‌لی قولی خان هاته‌وه‌ سه‌رکار و باری سه‌رداریی خۆی. به‌لام ئه‌و ئاشته‌ و ته‌باییه‌ زۆری نه‌خایاند؛ دیسان نه‌یاران تی هه‌لچوونه‌وه. پیاوماقوولان و ریش چه‌رموگه‌کانی خیرخواش دیتیان تاوان له‌ عه‌لی قولی خانه‌ و هه‌موو ده‌ستیان خسته‌ ده‌ستی یه‌ک و خانیان له‌ والیه‌تی خسته‌ - تا ئیره‌ رپوایه‌تی تاریخه‌که‌ی مه‌ستوره‌خانم بوو دهرباره‌ی حوکی عه‌لی قولی خان.

ئیسماعیلی مه‌لا حه‌مه‌ حوسین له‌و باره‌وه‌ ده‌لی: «له‌ رۆژگاری ده‌سه‌لاتداری عه‌لی قولی خاندان گرانیه‌که‌ی زۆر به‌سام رووی کرده ئیرانه‌وه؛ ئه‌و قاتی و گرانیه‌ مه‌ل‌به‌ندی ئه‌رده‌لانیشی ته‌نیه‌وه. زۆر که‌س له‌ مه‌ل‌به‌ندی ئه‌رده‌لاندان له‌ برسان قریان هات. هه‌ر له‌و سه‌ر و به‌نده‌شدا حکومه‌تی لورستانی بچووک له‌ شای ئیران هه‌لگه‌راپه‌وه. عه‌لی قولی خان به‌ له‌شکری ئه‌رده‌لانه‌وه‌ رووی کرده‌ لورستان و فه‌رمانی شای پێ بوو که‌ لوره‌کان ته‌می بکات. شه‌ر و کوشتاریکی زۆر له‌ نیوان لور و ئه‌رده‌لاندان قه‌وما. زۆریه‌ی گه‌وره‌پیاوانی لور له‌و شه‌ره‌دا سه‌ریان تیداجوو؛ عه‌لی قولی خان شه‌ره‌که‌ی برده‌وه و ته‌نانه‌ت کوری سه‌رداری لوری به‌ دیل گرت و ده‌گه‌ل خۆیا هینای. لورستان هاته‌وه‌ به‌رحوکی شای ئیران. سه‌رداری لورستان هاته‌ مالی شا و شا لیتی خۆش بوو. شا ده‌یه‌ویست بۆ دلخۆشکردنی سه‌رداری لوران عه‌لی قولی خانیشت له‌ والیه‌تی ئه‌رده‌لان دهرکا؛ به‌لام کابرا تکای له‌ شا کرد که‌ ئه‌و کاره‌ نه‌کا و عه‌لی قولی خان هه‌ر والی بیته‌. خان هاته‌وه‌ ولاتی ئه‌رده‌لان؛ به‌لام به‌ختی هه‌تاسه‌ر نه‌یه‌یتا؛ سالی ۱۳۳۱ی کۆچی (۱۷۲۰م) له‌ والیه‌تی لورا و عه‌باس قولی خانی له‌ جی دانرا».

به لّام تاریخه که می ماموستا مهردوخ لهوبارهوه زور زانایانه تر و ناگادارتر له دوو میژوونوسی پیشوو بۆ ئەم باسه چوو و زور بهسه ره و بهره تر باسی لپوه دهکا و دهلی: «عهلی قولی بهگ زور به رووتی و نه داری له گوندی شه خله، سه ره به مهلبهندی خوړخوره دهژیا، خه لکی ناوایی بهزهیان پیتا دههاتهوه و یارمه تییان دهکرد. ههوالانی پیتیان دهگوت: تو نه جیم زادهی، ئەگەر له شار بوایه له وانه بوو دهستت له کاریکی دیوانی گیریکردایه. ئەو دهیگوت: ئەگەر خوابیدا، له شه خلهش دهیدا. وهختی عهباس قولی خان له سه ره فرمانی شای ئیران خه ریکی له شکر کۆکردنهوه بوو، عهلی قولیشی وهک سواره بهکی له شکر رهگه ل خست و ناردی بۆ لای ئەفغانستان. دواي ئەوه که له شکرى ئه رده لان له تاران هوه به ره و کوردستان گه راپه وه و وازی له چوونی ئەفغان هیتنا، عهلی قولی به گیش راست هاته وه شه خله ی جارن و ژبانی هه ژارانه ی به سه ره گرت هوه. کاتی که عهباس قولی خان بۆ پاکانه ی خۆی ویستی ناوی عهلی قولی پیس بکا؛ شا سولتان حوسین به بی ئەوه بزانی ئەو عهلی قولیبه کتیه و چۆن دهژی، و تێ گه بشت که ده بی پیاویکی زور له زه بر و سه رناس و به ناوبانگ بی و خه لکی ولاتی ئه رده لان له قسه ی ده رنه چن. ئیتر له سه ره ئەم خه یاله، عهلیخانی فه راشی تاییه تی خۆی سازده کا که خه لات و فه رمانی والیه تی و نازناوی خان به دیاری بۆ عهلی قولی به گ به ری. عهلیخانی به رده ستی شا دپته کوردستان و سو راغی عهلی قولی ده گری؛ ده لپن: وا له گوندی شه خله یه. ده چپته گوندی شه خله. له وه به ری جو با ریکه وه که ده بی بۆ گه یشتنی گوند لپی به په رنه وه، سی که س را ویستا ون. عهلیخان له وه به ره وه لیتیان ده پرسن: عهلی قولی بهگ له کو تیه؟ عهلی قولی بهگ که بۆ خۆی به کیک له وه سی که سانه یه، به ته رح و دیمه ن ده زانی ئەم کابرا پرسیارکاره پیاوی ده ولته ته. دپته خه یالیه وه که په نگه هاتین بیگریت، چونکه له تاران هوه هه لاتوه و له شه ر خۆی دزیوه ته وه. به ترسیکه وه لپ ده پرسن: بۆ چپته؟ کابرا ده لپن: خه لات و به راتی شام بۆ هیتنا وه و دهیده می. عهلی

قولی باوه ر ناکا؛ به یه کیک له هه واله کانی دینشینی ده لپن: وامن ده رۆم، تو بواری جو با ره که ی لپ بگۆزه با ده رن گتر بگاته ناوایی. ئەو ساش ئیته بیدۆزن ئەگه ر راستی کرد ئەوا من تو زیک جلک و به رگی خۆم ده گۆرم و دیم؛ ئەگه ر راستیش نه بوو ئەوا له کو نیکه وه بۆی ده رده چم. عهلیخانی راسپارده ی شا دواي نیو سه عاتیکی دپته ناو ناوایی؛ خه لکی ناوایی ده وری لپ ده گرن و کاره که یان زور به لاره سه یه و سه مه ره ده بی. عهلی قولی که بۆی مه علوم ده بی کابرا راست دهکا و خه لات ی بۆ هیتنا وه، هیندیکی سه ره گو تیاکی خۆی ده ته کتین و جلکی ده گۆرن؛ دپته لای عهلیخان و خۆی پێ ده ناسین. عهلیخان کړنۆشی بۆ ده با و خه لات ه که ی شای ده به ره دهکا و فه رمانی حوکمی ئه رده لان ی ده داتی. ئیتر له کف له کوونیکدا عهلی قولی شه خله یی ده بیته خانی فه رمانه وای کوردستان. عهلی قولی خان روو ده کاته خه لکی ناواییه که و ده لپن: نه مگوت ئەگه ر خوا بیدا له شه خلهش دهیدا! - ئیستاش ئەم قسه به بۆته باو له کوردستانا - دواي دوو سی رۆژیک کار به ده ستان و پیا و ما قولانی کوردستان که ئەو ده نگ و باسه ده بیسن به ره و شه خله په ل ده بن و له رپگه ی خزمه تگوزاری می ری خوا پیتا و مله ده که ن؛ به هه زار ده بده به و ته نته نه والیی نو ی به ره و شاری سه نه ده هیتن. رۆژی ۱۹ ی مانگی شه شه کانی سالی ۱۱۲۹ عهلی قولی خان ده گاته ناو سه رای ده ولته تی و کاروباری ولاتی ئه رده لان ده گرت ه ده ست.

هه ره وه سه ره به نده شدا خه لکی لو رستان و به ختیاری له ده ولت یاغی بوون و ملیان نا له ناژا وه نانه وه. به فه رمانی شا سولتانی حوسین، عهلی قولی خان راسپیردرا که ئەو یاغی یانه به رده ست بکا و شه ر و هه را دا کو ژین. خان به له شکر ی ئه رده لان هوه چوو سه ره لوپ و به ختیار ییه کان و شه ر له نیواندا قه و ما. عهلی قولی خان له شکره که ی خۆی به ته رزی له شکر ی ده ولته تی رپکوپیک کرد؛ بالی راست و بالی چه پی بۆ دیاری کردن و خۆشی له نا وه ندی له شکر ا قه راری گرت. وهختی شه ر داگیر سا،

لوړ و بهختیاری تاماوه‌یه‌کی کهم توانیبیان شهر بکه‌ن و له‌وه به‌ولاهه شکن و زورپیس شکن؛ شه‌شسه‌د که‌سیان لږ به دپل گیرا و هه‌رچی بو‌ی کرا و توانی راکا رای کرد و که‌ولتی خو‌ی رزگار کرد. حاکمی لوړستان هه‌ر نه‌ونده‌ی پښ کرا خو‌ی هاویشته ته‌ویله‌ی عه‌لی قولتی خان و داوای لږ بووردنی لږ کرد. عه‌لی قولتی خان حاکمه‌که‌ی لوړستان و چهند که‌سیکی تری له سه‌رناسانی لوړ و بهختیاری به دیاری بو‌شا سولتان حوسین نارد و تکای لږ کرد که بیانه‌خشیت. شا له نازایه‌تی و دست‌گه‌رمیی خان زور و که‌یف هات؛ فه‌رمانی به‌خشینی لوړه به‌خسیره‌کانی دهرکرد و خه‌لاتی کردن و ناردنیه‌وه ولاتی خو‌یان. عه‌لی قولتی خانیش زور به‌شانازی و سه‌ره‌زبیه‌وه هاته‌وه سنه و له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌وایی پالی دایه‌وه.

له دووه‌مین سالی فه‌رمانه‌وایی عه‌لی قولتی خاندا؛ په‌تا و ناوه‌ی چاقوولکه (تاعون) به کوردستان و هربوو؛ نریکه‌ی هه‌شتا هه‌زار گیانی به‌تالان برد. سالی ۱۱۳۲ی کوچی، نه‌فغانی و نوزبه‌گ هیرشیان هینایه سه‌ر نیران و دنیا‌یه‌کی پر له پشیوی و نازاوه‌یان خسته‌روو. زهر و زهنگی ده‌ولته‌ی نه‌سفه‌هان به‌ه‌وی نازاوه‌ی نه‌فغان و نوزبه‌گان، زوری له کورتی دابوو و ترسی له دل‌ی خه‌لکا که‌متر مابوو. حوسین به‌گی مامو‌یی و ده‌رویش به‌گی مامو‌یی و ده‌گه‌ل هیندیک له پیوانی سه‌رناس و ده‌سه‌لاتداری کوردستاندا، له دژی عه‌لی قولتی خان پیک هاتن؛ نامه‌یه‌کیان بو‌خانه پاشا کوری محه‌مه‌د پاشای بابان - که به‌کیتک بوو له ناموزایانی سوله‌یمان پاشای به‌به - به‌رئ کرد که له‌سوله‌یمانیه‌وه بیته سنه و بیته گه‌وره‌ی نه‌رده‌لان و به‌یارمه‌تیی نه‌وان عه‌لی قولتی خان دهر بکا. خانه پاشا که حاکمی سوله‌یمانی و ولاتی بابان بوو له‌م نامه‌یه‌ی زور که‌یفی هات؛ له‌شکری کرد و هات مه‌ریوانی له خاکی نه‌رده‌لان دابری و گه‌یشته پینج فرسه‌خی سنه (فرسه‌خیک نریکه‌ی هه‌شت هه‌زار میتره). عه‌لی قولتی خان زانی ده‌روستی له‌شکری بابان نایه؛ ناچار له هه‌لیکدا هه‌لات و خو‌ی گه‌یاند هه‌سفه‌هان و نه‌رده‌لانی بو‌خانه پاشا به‌جی هیشت. سه‌ید و مه‌لا و

پیوا ماقوول و ریش سپیانی سنه بو‌پارتیزگاری له گیان و مالی خو‌یان چوون به‌پیر خانه پاشاوه و زوریان به‌خیر هینا و له‌گه‌لیا هاتنه‌وه سنه. له‌وساوه سنه که‌وته به‌ر حوکمی بابان و له چنگ نه‌رده‌لانیه‌کان دهرچوو. عه‌لی قولتی خان سه‌رجه‌م سی سال والیه‌تیی سنه‌ی کردوه».

خانه پاشای بابان: مه‌ستوره خانم باسی خانه پاشای کردوته ناوئاخنی به‌سه‌رهاتی عه‌باس قولتی خان و له‌ژیر سه‌ردتیری «عه‌باس قولتی خان بو جاری دووه‌م» دا ده‌لږ: «له سالی ۱۱۳۲ی کوچیدا خه‌لکی سنه له عه‌لی قولتی خان جاز بوون و به دهرکردنیان دا. عه‌باس قولتی خانی کوری محه‌مه‌د خانیان دووباره به والیه‌تیی سنه دیاری کرد؛ نه‌سفه‌هانیش فه‌رمانی حوکم‌رانی سه‌قزی دا به عه‌لی قولتی خان. له و ده‌مه‌دا که عه‌باس قولتی خان والیه‌تیی سنه ده‌کرد، نه‌فغانیه‌کان و نوزبه‌گیه‌کان شالوایان هینا بو سه‌ر نیران و کونه مشکیان به سه‌فه‌ویه‌کان کرده قه‌پسه‌ری. شای نه‌سفه‌هان ولامی بو عه‌باس قولتی خان نارد که ده هانای ده‌ولت بت. خان له‌شکری سنه‌ی ته‌یار کرد و به‌ره‌و پیری دوژمنانی نیران چوو؛ به‌لام له نه‌نجامدا به سه‌ری شکاو و پاشلی خو‌یناوییه‌وه به‌ره‌و سنه دای قه‌لاشت؛ خه‌لکی سنه که زانیان والی شکاوه ده‌ستیان کرد به جوین پیدان و هه‌رچی نه‌شایه‌د و نه‌بایه‌ده به‌و کاربایه‌یان کرد. نه‌فغانیه‌کان خو‌یان گه‌یاند هه‌سفه‌هان و شا سولتان حوسینی سه‌فه‌ویان کوش و مه‌ل‌بهنده‌کانی فارس و عیراق و خوراسانیان له نیران داگیر کرد. کاربه‌ده‌ستانی عوسمانی خه‌به‌ریان به سولتانی رومی دا که: نیران برستی لږ پراوه و حکومه‌ت هیزی نه‌ماوه و نه‌فغان و نوزبه‌گ تریتانه‌ی تیدا ده‌کن؛ نه‌گه‌ر سولتان ریمان بدات، نیمه‌ش گوچی خو‌مان دهرفینین و دهرفت له نیرانی ویران دینین. سولتان له‌م مزگینیه‌ی گه‌شایه‌وه؛ پاشا و ماشای به‌ردایه نیران. له‌شکری عوسمانی له نه‌رزه‌رومه‌وه که‌وته ناو نیرانه‌وه؛ قه‌لاکانی مه‌ریوان، شیروان، مووش، وان و سه‌رله‌به‌ری نازه‌ریایجانیان تا مه‌راغه و خه‌مسه داگیر کرد. هه‌ر له‌و سه‌روه‌نده‌شدا

پاشاکانی بابانی له عیراقی عه‌ره‌به‌وه هه‌لیان به‌ده‌رفه‌ت زانی و ئه‌وانیش هه‌یرش‌ییان به‌ره‌و ئی‌یران هانی؛ زۆر به‌زوو‌یک‌کی زوو و‌لاتی ئه‌رده‌لان، کرماشان، هه‌مه‌دان، مه‌له‌نده‌کانی به‌روو‌ج‌رد، نه‌هاوه‌ند و گه‌پرووسیان خسته ژێر چه‌پۆکی خۆبانه‌وه.

ئه‌و سا‌له‌ می‌ژوو له‌ هه‌زار و سه‌ت و سی و شه‌ش‌دا بوو؛ سه‌ر‌کرده‌ی هه‌یرش‌به‌رانیش خانه‌پاشای بابان بوو. خانه‌پاشا خۆی به‌سه‌ر و‌لاتی ئه‌رده‌لاندا سه‌پاند و ئه‌حمه‌د پاشای به‌به‌ش بوو به‌فه‌رمان‌په‌وای کرماشان. له‌م شه‌ر و هه‌رایه‌دا عه‌باس قو‌لی خان سه‌ری دۆراند و ئه‌رده‌لان بێ ئه‌رده‌لانی مایه‌وه».

مه‌ستوره‌خانم ده‌رباره‌ی گرتنی هه‌مه‌دانه‌وه له‌لایه‌ن هه‌یرش‌به‌رانه‌وه ده‌لێ: «ئه‌و پاشایانه‌ی که هه‌مه‌دان‌یان گرت، ملیان له‌ تالان و پڕۆی خه‌ل‌کی هه‌مه‌دان نا و ته‌نانه‌ت ژن و مندالی خه‌ل‌کی ئه‌و مه‌له‌نده‌ش‌ییان به‌دی‌ل گرت و په‌گه‌ل‌ خۆیان خست. پێگه‌ی ئه‌و تالانه‌رانه‌ که ده‌بوا‌یه‌ تالان به‌رنه‌وه بۆ و‌لاتی عی‌راق، سه‌نه‌ بوو. وه‌ختی ورده و یه‌خ‌سی‌ری هه‌مه‌دان‌یه‌کان گه‌یشتنه‌ سه‌نه؛ مه‌لا عه‌بدو‌ل‌که‌رمی‌ی قازی د‌لی بۆیان سووتا و ده‌هانایان هات؛ به‌خواه‌شت یان به‌ک‌رین، ژن و مناله‌ دیله‌کانی پ‌زگار کرد و نارد‌یه‌وه شو‌ینی خۆیان».

خانمی می‌ژوو‌نوس وه‌ک په‌راو‌پ‌زیک ئه‌مه‌نده‌شی خست‌وته سه‌ر: «له‌و پ‌زگار‌ه‌دا که گ‌ل‌ۆ‌له‌ی خانه‌دانی سه‌فه‌وی که‌وت‌بووه لی‌ژی، هه‌موو ئی‌یران ببووه سی‌ پارچه و هه‌ر پارچه‌ی به‌ ده‌ست بێگانه‌یه‌که‌وه بوو؛ خوراسان هه‌تا فارس و په‌ی و عی‌راق، ئه‌فغانی ده‌یان‌خوارد، مازنده‌ران پاروه چه‌وره‌ی پروسه‌کان بوو؛ پ‌ز‌تا‌وای ئی‌یرانیش ببووه جی‌پ‌را‌و‌گه‌ی رۆمی‌یه‌کان و اتا ده‌وله‌تی عوسمانی».

مه‌ستوره‌خانم ده‌رباره‌ی خانه‌پاشا و حوکمی له‌ و‌لاتی ئه‌رده‌لاندا ده‌لێ: «خانه‌پاشا که سه‌ر به‌ عوسمان‌یه‌کان بوو، د‌وای ئه‌وه ده‌ستی به‌سه‌ر سه‌نه‌دا

گرت، مژده‌ی سه‌رکه‌وتنی خۆی به‌ هۆی مه‌لا عه‌بدو‌ل‌که‌رمی‌ی قازی نارد‌ه لای سو‌لتانی رۆمی و دا‌وای له‌ سو‌لتان کرد که پو‌ول و پاره‌یه‌کی به‌ مه‌لادا بۆ ب‌ن‌ی‌ری تا مرگه‌وت و فێرگه‌ ئایینه‌کانی سه‌نه وه‌گه‌پ‌خاته‌وه و سازیان کاته‌وه و هه‌ندێک‌کانیش له‌ نه‌بوو دروست بکا. سو‌لتان زۆری ر‌یز له‌ مه‌لا گرت؛ خه‌لاتی کرد و گ‌یرفانی له‌ پو‌ول ئاخنی؛ فه‌رمانی قازیه‌تی و مفتیه‌تی و‌لاتی سه‌نه‌ی دایه و نارد‌یه‌وه کوردستان. له‌ سا‌لی ۱۱۳۸ ی کۆجیدا له‌سه‌ر زه‌وییه‌ک -که ئی‌ستا باغه و له‌ په‌نا بنکه‌ی والیه‌وه هه‌ل‌که‌وتوو و ناوی باغی فیرده‌وسیه‌- فیرگه‌یه‌کی ئایینی بناغه‌ی د‌ار‌پ‌ز‌تا و له‌ ماوه‌یه‌کی زۆر که‌مدا به‌سه‌ر په‌رشتی‌ی خانه‌پاشا سه‌ری گ‌یرا؛ مناره‌یه‌کی زۆر به‌رزی‌شی له‌سه‌ر قوت کرایه‌وه».

مه‌ستوره‌خانم ده‌لێ: «من خۆم ئه‌و مه‌دره‌سه‌یه‌م دیتوو؛ تا زه‌مانی ئامان‌ل‌لاخانی دووه‌م هه‌ر ما‌بوو؛ به‌لام ئامان‌ل‌لا خان چونکه ئه‌و شو‌ینه‌ی به‌ شو‌ینه‌واری نامۆ و غه‌واره‌ ده‌زانی، چاوی پ‌ی هه‌ل‌نه‌ده‌هات و به‌لایه‌وه شه‌رم بوو چاوی پ‌ی بکه‌وێ؛ فه‌رمانی‌دا د‌ار‌بان به‌سه‌ر به‌ردیه‌وه نه‌هه‌یشت و تیک و پ‌ن‌کیان دا».

خانمی می‌ژوو‌نوس له‌سه‌ر وتاره‌که‌ی ده‌روا و ده‌لێ: «د‌وای ئه‌وه که نادر سه‌ری به‌رزکرده‌وه و هه‌ینای شات‌ماسی‌ی کرده‌ به‌رزه‌کی بانان و بۆخۆی هه‌مه‌کاره‌ بوو، ملی نا له‌ هه‌له‌ژاردنی ئی‌یران له‌ بێگانان؛ هه‌ر خودی خۆی له‌شکری هه‌ینایه‌ سه‌ر کرماشان، هه‌مه‌دان، کوردستان و ده‌گ‌ز پاشایانی ده‌سته‌نده‌خۆری عوسمانی راچوو. له‌شکری رۆمی و بابانی خۆیان له‌به‌ر هه‌له‌می‌تی نادر نه‌گرت؛ زوریه‌ی پیاوماق‌و‌لانی کوردستان ده‌و‌پ‌یتک هه‌له‌پ‌ژانانه‌دا، یان کوژران یان دی‌ل و زنجیرکران. خوسره‌و به‌گی مونشی و مام‌وستا مه‌لا عه‌بدو‌ل‌که‌رمی‌ی قازی له‌ کوژراوه‌کان و محمه‌د عه‌لی وه‌کیلی له‌ زنجیرکراره‌کان بوون. نادرشا که دوژمنی راونا، له‌ سا‌لی ۱۱۴۲ هاته ناو شاری سه‌نه؛ محمه‌د قو‌لی به‌گی وه‌کیلی داوا کرد، که له‌ زینداندا بوو، لی‌ی پ‌رسی: ک‌یی وات پ‌ی شک د‌ی که له‌ بنه‌ماله‌ی ئه‌رده‌لانیش بێ و له‌

کاروباری فه‌رمانه‌واییش سه‌ری ده‌رچی؟ همه‌ قولی به‌گ سوبحان ویردی خانی کوری همه‌خانی ئه‌رده‌لانی بۆ ده‌س نیشان کرد. به‌ فه‌رمانی نادرشا، سوبحان ویردی کرا به‌ که‌له‌پوورگری باب و باپیران و پسووله‌ی والیه‌تیی سنه‌ی بۆ ئیمزا کرا».

ماموستا ناسرخانی نازادپوور په‌راویزتیکی له‌مه‌ر نادرشاهه نووسیوه که بئ جئ نییه ئیمه‌ش رای گوئیزین؛ ده‌لئ: «له‌ رۆژگارانی به‌ر له‌ سه‌فه‌وییه‌کان و له‌ دواییشدا، له‌ ده‌ورانی ئه‌وانیشدا ده‌وله‌تی ئیران زۆر له‌ هۆزه کورده‌کانیان به‌ره‌و سنوره‌کان کۆچ ده‌دا، تا که‌وشه‌نه‌کان بیاریزن و ده‌گه‌ل دوژممانی ئیران شه‌ر بکه‌ن. زۆر له‌ هۆزه کوردانه ناردوانه‌ته باکوور و باکووری خۆره‌لاتی خوراسان و له‌وئ نیشته‌جئ کراون. یه‌ک له‌ هۆزه کوردانه که له‌ که‌ناری ولاتی خوراسان جئ کراوه‌ته‌وه، ناوی هۆزی قه‌راخلوی به‌سه‌را سه‌پاوه که قه‌راخ به‌ کوردی واتا که‌نار؛ نادرشا له‌ تیره‌ی قه‌راخلوه و بنیچه‌ی کورد بووه». ناسرخان له‌سه‌ر باسه‌که ده‌پروا و ده‌لئ: «ئه‌گه‌رچی نادرشا له‌ کوردستاندا زۆری خراپه کردووه و زۆری کورد کوشتووه و هه‌موو کوردیک له‌ ژیر باری گرانی باج و پیتاکی سته‌مکارانه‌ی ئه‌وا نالاندووایانه، دیسان ریزی لئ ده‌گرن و خۆشیان ده‌وئ. نادرشا له‌ شه‌ر و دنیاگری خۆیدا هه‌میشه کوردی کردۆته مه‌تال و پیتشه‌وه. به‌ گفتمی میژوونووسی ئینگلیسی ماموستا جیمس فریزه‌ر؛ نادرشا بۆ شه‌ری هیندوستان هه‌میشه له‌شکری کوردانی وه‌پیتش خستووه؛ حاجی خان ناو که سه‌رکرده‌یه‌کی کورد بووه، له‌و شه‌ه‌رانه‌دا ناوی ده‌رکردووه؛ هه‌روه‌ها زوربه‌ی راویژکه‌ره شه‌ه‌رانییه‌کان و کاربه‌ده‌سته‌کانی تری نادر له‌ کورده‌کان بوون. جا ئه‌م باوه‌ر به‌ کورد کردنه و وه‌ک بۆشمان ده‌گپینه‌وه، گوايه نادرشا دام و ده‌ستوور و ئاکاری کوردانه‌ی زۆر به‌لاوه په‌سندبووه؛ ته‌نانه‌ت له‌ مه‌زه‌به‌که‌شیان خۆشی هاتووه و ریزی له‌ چاک و پیر و شیخ و مشایخی کورد وه‌ک شیخی مه‌ولانا ناوه. هه‌یچ دوورنییه که بنیچه‌ی کورد بووبئ».

ئیسماعیلی مه‌لا همه‌حوسین له‌ تاریخه ئه‌رده‌لانه‌که‌یدا که به‌ فارسییه، له‌ ژیر ناوی «عه‌باس قولی خان دووباره» دا ده‌لئ: «کاتی عه‌باس قولی خانیان هه‌ینایه‌وه کایه، سیاکتی به‌ عه‌لی قولی خانی له‌کار به‌رکه‌نارکرا و سپارد. زۆری پئ نه‌چوو که ده‌وله‌ته‌کانی ئه‌فغان و تورک و ئیران پیتک هه‌لپه‌ژان و تیک چیران؛ ئه‌فغانی رژانه ناو ئه‌سه‌فه‌هانه‌وه، شا سولتان حوسین و مندال و مه‌زنی خانه‌دانیان سه‌رپری. خه‌لکی ئیران له‌و کاره‌ساته دلته‌زینه زۆریان دل ئیشا و له‌ هه‌موولایه‌که‌وه به‌ گه‌له‌کۆمه‌گی چوونه جه‌سته‌ی ئه‌فغانیه‌ شاکۆه‌کان. عه‌باس قولی خانی خۆشمان هه‌زار سواری چه‌کداری نازا و به‌کاری له‌ کورده‌واری هه‌لپه‌ژارد و بۆ شه‌ری ئه‌فغانانیی نارد. له‌ پیتک هه‌لپه‌ژانیی که‌سه‌ده‌سه‌ده‌ کس له‌و کوردانه له‌ مه‌یدانا تخیل بوون و سبسه‌ته‌که‌ی تریش به‌ هه‌زار ناری عه‌لی پیتستی خۆیان رزگار کرد و به‌ شه‌رزیی خۆیان گه‌یانه‌وه کوردستان. له‌و پشپوی و پاشاگه‌ردانییه‌دا عوسمانی هه‌لیان به‌ ده‌رفه‌ت زانی و له‌ دوو لاوه گه‌مارۆی ئیرانیان دا؛ قۆلێکیان له‌ عه‌رزه‌رۆمه‌وه هات، نازه‌ریاجان و ولاتی خه‌مه‌سی داگیر کرد؛ قۆله‌که‌ی تر له‌ به‌غداوه به‌سه‌رکردایه‌تیی هه‌سه‌ن پاشا ناو به‌ره‌و کوردستان راخوشی و کرماشان، برووجرد، نه‌هاوه‌ند و هه‌مه‌دانی گرت و هه‌ر یه‌ک له‌و مه‌لّه‌ندانه درانه ده‌ست گزیر و سوپاشی تورکان. له‌و شالاوه به‌ریانه‌دا عه‌باس قولی خان و عه‌لی قولی خانی ئامۆزای به‌ دیل گیران و ئیستاش که‌س نه‌یزانی له‌ کوئ شرت و گوم کران. جا چونکه‌ خانه‌ پاشای کوری سلیمان به‌گی به‌به‌ خاکی ئه‌رده‌لانی بۆ تورکان گرتبوو؛ تورک له‌ پاداشتی ئه‌م کوردستان گرتنه‌دا سنه‌یان پئ به‌خشی؛ چوارسالانی به‌سه‌رپا گه‌یشت؛ که‌ مریدش کورده‌که‌ی جیگه‌ی گرته‌وه».

ئه‌مجاره‌ بازانین ئایه‌توللا مه‌ردۆخ له‌و باره‌ ده‌لئ چی؟ به‌فه‌رمووده‌ی ئه‌و: «له‌ سالێ ۱۱۳۲ه‌ دوا‌ی ئه‌وه که عه‌لی قولی خان رای کرد و ئه‌رده‌لانی به‌جئ هه‌یشت، خانه‌ پاشای بابان بوو به‌فه‌رمانه‌وای سنه. جگه له‌ سنه هه‌ر له‌ که‌رکوکه‌وه تا هه‌مه‌دانی به‌ده‌سته‌وه بوو. خانه‌ پاشا

پیاویکی بی وهی و مهرد و دلنهرم و به مشور بووه. خه لکی بهرپی زوریان خویش و یستووه. له نریک چوارقه لای بنکهی فه رمانره وای، مزگهوت و فیرگه یه کی گورهی بنیات ناوه و مناریکی زور قیسه تیبی بو کردووه که بانگیان له ویتوه داوه. نهو مزگهوت و مناره به سهت سال ژیاوه؛ به لام نه مانه لالاخانی گوره بو نهو یادگاری دوژمنی له بهر چاو لاجی، مزگهوت و مناره ی لابردووه و باغیکی له جیگه ناشتووه که ناوی باغی فیردهوسی بووه. ئیستا نهو باغش نه ماوه و جیگه کی مهیدانی راهینانی سه ریزانی دهوله ته. خانه پاشا چوار سال به سهر سنه راگه یشتووه و له سه فیره مانگی سالی ۱۱۳۶د سنه ی به عهلی خانی کوری خوئی سپاردووه و بوخوئی گه راوه ته وه بو مه لبه ندی بابان. هه ره لهو ساله دا (۱۱۳۶) ئازاوه و پشیوی هه موو ئیرانی وه بهر خوئی داوه. له لایه که وه نه حمه د پاشای بابان هیرشی بردوته سهر کرماشان، هه مه دان، بروو جرد و نه هاوه ندو داگیری کردوون و به تالانی بردوون؛ له لای عه رزه رومیشه وه سه رکرده کانی عوسمانی مه لبه نده کانی وان و باشقه ل و تازه ریا جانیان هه تا خه مسه داگیر کردووه؛ نهوی له بهر نه مانه ش ماوه ته وه، رووس و نه فغان تییدا تلاونه ته وه».

عهلی خانی بابان: نایه توللا مه ردوخ زیاد له میژوونووسه کانی تر، له به ندیکی تاییه تییدا باسی حوکماتی عهلی خان کوری خانه پاشا دهکا و دهلی: «له سه فیره مانگی سالی ۱۱۳۶د که خانه پاشا گه رایه وه مه لبه ندی بابان، عهلی خان والیه تیبی سنه ی به دهست گرت. عهلی خان هه رچه نده تازه و لاییش بووه به لام پیاویکی زور نه جیم، خویش مه شرف، قسه خویش و ره زاشیرین بووه و مه لا و فه قیبی زور خویش و یستووه؛ شهش سالان به وپه ری هیمنی و به خته وه ری به سهر سنه راگه یشتووه. سالی ۱۱۴۲ ناویانگی نادرشا به ناوی سه رکرده ی له شگری شاتوماسب بلا بوته وه. دهنگیش داگه وتووه که نهو پیاوه به کاره، به له شکره وه به ره و کرماشان و هه مه دان و کوردستان دیت. عهلی خان که ههستی کردووه

خه لکی سنه له ئیران خویشیان دی، بی شه ر و هه را بار دهکا و ده چیته وه ولاتی بابان. خه لکی سنه دهس به جی وه لام بو شاتوماسب ده نیرن که: مال مالی خوته چی لی نه که ی؛ نهویش له سهر راویژی نادر که لهو ده مه دا ناوی خوئی نابوو توماسب قولی خان، عه باس قولی خانه که ی پیشوو ده کاته وه والیه نه رده لان».

نایه توللا نه مجار له ژیر سه ردپی «عه باس قولی خان بو جاری دووه م» دا دهلی: «دوای ریشتنی عهلی خان به ره و که رکوک، له مانگی ره م زانی سالی ۱۱۴۲د له سهر بریاری شاتوماسبی دووه می سه فه وی و له سهر راویژی توماسب قولی خانی سه رله شکر - که هه ر نادر شاکه یه - عه باس قولی ده بیته والیه سنه و ته واو جیگه ی خوئی گهرم دانا هینتی که واز له ژیان دینی و دنیا بو سویحان و یردی خانی کوری به جی ده هیلتی».

سویحان و یردی خان: مه ستوره خانم ده رباری نه م والیه وه دهلی: «به ره له وه رومیه کانی و اتا عوسمانی بیته ناو ئیرانه وه، سویحان و یردی خان له محالی ئیسفهنه تاباد ده ژیا و به سه رپه رشتیی زه و یوزاری خویه وه سه رگهرم بوو. وه ختی که عوسمانی هاتن و کوردستانیان خسته ژیر چنگی خو بیانه وه، سویحان و یردی خانیان کرده حاکمی ئیسفهنه تاباد و گه رۆس و خه مسه و نازناوی پاشاشیان دایه و بوو به سویحان و یردی پاشا. کاتی نادرشا هات و کوردستانی که وته دهست، سویحان و یردی خانی له پاشایه تییه وه کرده وه خان و سه رپه رشتیی ولاتی نه رده لانی پی نه سپارد و بو خویشی (نادرشا) رووی کرده تازه ریا جیان و له ویتوه به ره و خوراسانی ئازوت. شاتوماسب خولیای ولات داگیر کردنی که وتبووه سهر؛ ویستی قه لا نه گیراوه کانی تازه ریا جیان بگری؛ به لام چونکه تازه زوی ته واوی نه بوو، چاری ناچار ده گه ل عوسمانییان ده ری نه برد و ناشتی که وته نیوانه وه و ولاته گیراوه کانیسی دایه وه به تورکانی عوسمانی. هه ره لهو سه روبه نده شدا خالید پاشای بابان که برای خانه بوو هه لی کوتایه سهر خاکی نه رده لان و دهستی به سه ردا گرت و له سالی ۱۱۴۴ی کوچیدا له سهر

کورسیی حوکمرانی سنه دانیششت. سویحان ویردی خان هەر هیندهی بۆ کرا پیللی مال و مندالی خۆی گرت و پاش دوو سال و الیه تی کردن، سهری خۆی ههنگرت و رای کرد بۆ تاران؛ چاوهنۆر بوو نادرشا له رۆژیککا به هاناپهوه بی و بیکاتهوه والیی کوردستان. نادرشا له دواي شه ره کانی ههرات به ره و نازه ربايجان و عیراق بزووت و وهک بزووت کهوته پووشی گیانی رۆمییانی بیگانه و ئیرانی لی ههله ژارتن. سویحان ویردی خانیش به یارمه تی له شکری نادرشا له سالی ۱۱۴۵ی کۆچیدا، بابانه کانی راونا و هاته وه شوینی باب و باپیرانی خۆی. کاتی نادرشا هاته هه مه دان دوو کهس له نزیکانی خۆی به ناوی حاج مسته فا بهگ ئوشرانی و نه زهر عه لی بهگی نارده کوردستان به شوین سویحان ویردی خاندا که بچیتته هه مه دان و چاوی به نادرشا بکه وی. خان به دهنگی هه وه نه چوو، نامه یه کی بۆ نووسی و گوتی: چونکه کوردستان ده به رده سستی رۆمیاندا به ته واوی ویران بووه و ده بی خه ریکی ناوه دان کردنه وه و بوو ژانه وه ی به، ناتوانم جارێ رده گه ل له شکر که وم. نادرشا به وه رازی بوو که سویحان ویردی خان له کوردستان نه بزوی، به لام هیندیك له خه لکی کوردستان خۆیان گه بانده نادر و زۆریان گله و گازنده له خان کرد و بهرتیل و پیشکیشی زۆریان وه نه ستو گرت تا رازیان کرد که له حوکمرانی کوردستانی ده رکا».

ئیسماعیلی مه لا حه مه حوسین ده لی: کاتی خۆی ده وه ته تی عوسمانی، سویحان ویردی خانی به سه ره ولاتی خه مسه وه دانا بوو، نازناوی پاشایه تیشی پی دابوو. سالی ۱۱۴۱ی کۆچی (۱۷۲۸م) که نادرشا نازاوه ی ئیرانی بلاوه پی کرد و سولتان حوسینی له شایه تی خست، سویحان ویردی کرده فه رمانداری نه رده لان و پاشاکه شی بۆ کرد به خان. له دواي هیرشه که ی نه فغانییان و هاتنی تورکان بۆ سه ر ئیران، نادرشا ناچار بوو ده گه ل تورکان بسازی و بریاردره هه ره رزیککی پیشوو به ده ست تورکه وه بووه، هه ره به ده ستیانه وه مینی و به جیتی نه هیلن. ئیتر سویحان ویردی خانی کۆنه پاشاش له و ناوه دا سه ری بی کلاو مایه وه و رایه ل و پۆی

لی نالۆزا. تورکه کان خالید پاشای بابانیان کرده حاکمی ولاتی نه رده لان. ده شلین نه و خالید پاشایه پیاویکی بی مشوور و ده سه وه ستان بووه و شان و شه پیلکی له فه رمانه وایی نه وه شا وه ته وه».

میستر لۆنگریک و ماموستا نه مین زه کی به گ نه یاندرکاندوه که خالید پاشا یان به گ ناویکی بابان، به سه ره نه رده لان راگه یشتین.

تاریخی مه رده وخ که به بریای من له هی میژوو نووسه کانی تر زۆر ریکوینیکتره؛ له و باره وه ده لی: «له پاش مه رگی عه باس قولی خانی نه رده لان، له مانگی ناو جیژنانی سالی ۱۱۴۳ی کۆچیدا سویحان ویردی خانی کوری له جیتی دانیششت و بوو به فه رمانه وای نه رده لان. سویحان ویردی خان پیاویکی زۆر له خواترس و پیاوچاک و دووره زولم بوو؛ خۆی له خه لکی ره مه کی به زیاتر نه ده زانی و کوردی زۆر خۆش ده ویست. زوریه ی وه ختی خۆی ده گه ل شیخ جه ماله ددینی یه که م، کوری شیخ عه بدولمونی یه که م که ده بیته باپیری نووسه ری نه م کتیبه - واتا باپیره گه وره ی ئایه توللا مه رده وخ - را بوو اردوه؛ که نه م شیخ جه ماله ددینه پیشنوێژ و ئیمام جومعه و ده رسیژی مزگه وتی خانه پاشا بووه. سویحان ویردی ته نانه ت ده رسی ژماره گه ری و شتی تریشی لای شیخ جه ماله ددین خویندوه. شاری سنه له سایه ی سویحان ویردی خانه وه زۆر ناوه دان بۆ ته وه و دیواخانی ده وه ته تی زۆر ریک و پیک هه ل خستۆته وه. سویحان ویردی خان، به خۆی و عیلی نه رده لان وه له رۆژی ۲۸ی مانگی مه ره می سالی ۱۱۴۴ی کۆچی له سه ره فه رمانی ده وه ت چۆته تاران و هه ره له ره مه زانی نه و ساله دا واتا دواي شه ش مانگیک گه راوه ته وه سنه.

سالی ۱۱۴۷ی کۆچی، نادرشا له نه سفه هانه وه به نیازی گرتنی شیروان له شکری بردوه. له ۱۸ی سه فه ره مانگی سالی ۱۱۴۷دا گه یشتۆته شاری سنه و بووه به میوانی سویحان ویردی خان و له تالاری روو به ته پۆله په زیرایی لی کراوه. تالاره که بیست گه ز له ده گه ز پانی و دریتی بووه. نادرشا ئیجازه ی داوه خه لکی شار بین بۆ دیدنه ی کردنی. نادرشا که له لای

سه‌رووی تالاره‌وه دانیش‌تووه؛ ده‌بینی وا خان له لای خوارووی تالاره‌وه ویتساوه. پیتی ئه‌لی: سویحان ویردی خان! ئیمه نه‌هاتوین جیگه‌ت لی داگیر بکه‌ین، تالاره‌که زۆر به‌رفره‌وانه؛ ئیمه له لایه‌که‌وه حوکمی تیدا ده‌که‌ین، تۆش له‌لایه‌کی تره‌وه حاکم به‌و حوکم بکه. سویحان ویردی خان له خۆشی ئه‌و لاوانده‌وه‌یه چارده هه‌زار مه‌ن رۆن و هه‌زار تمه‌ن پوولی نه‌غد پیشک‌ه‌ش به‌ نادرشا ده‌کا. نادرشا له‌ کورستانه‌وه به‌ره‌و خوراسان و ههرات ده‌روا؛ ئه‌حمده‌د خانی کوری سویحان ویردی خانیش ده‌گه‌ل کۆمه‌ل‌تیک له‌ ریش سپی و پیاوماقوولانی کوردستان که‌ ئه‌للاویردی به‌گ و حه‌سه‌ن به‌گی میر ئه‌سکه‌نده‌ریش ده‌گه‌لدا بوون به‌ پینج سه‌د سواری شه‌رکه‌ره‌وه ره‌گه‌ل له‌شکری نادرشا ده‌که‌ون. به‌لام له‌سه‌ره‌نجامدا خه‌لکی سنه‌ چند شکایه‌تیک له‌ سویحان ویردی خان ده‌که‌ن و دلی نادرشای لی پر ده‌که‌ن. نادرشا له‌ پاش ئه‌وه که‌ له‌ ده‌شتی موغان تاجی پاشایه‌تی له‌ سه‌ر نا، له‌ مانگی شه‌شه‌کانی سالی ۱۱۴۸د له‌م شکایه‌تانه‌ی پرسبووه؛ سویحان ویردی خانی له‌سه‌ر کار وه‌لا بردووه و مسته‌فاخانی برای ئه‌وی کردۆته‌ه والیی کوردستان. سویحان ویردی خان له‌ جاری به‌که‌مدا پینج سال و هه‌شت مانگی فه‌رمانه‌وه‌ایی کردووه».

مسته‌فاخانی ئه‌رده‌لان: تاریخه‌که‌ی مه‌ستوره‌خانم ده‌لی: «به‌ واته‌ی خوسره‌و به‌گ - که‌ ئه‌ویش میژووی ئه‌رده‌لانی نووسیوه - مسته‌فا خان کوری محمه‌د خانه. به‌لام له‌ کتیبه‌که‌ی مه‌لا حه‌مه‌شه‌ریفدا هاتووه که‌ مسته‌فا خان نه‌وه‌ی محمه‌د خانه و کوری عه‌باس قولی خان بووه، که‌ به‌و حبسابه‌ ده‌بیته‌ه برای سویحان ویردی خان. جا که‌ سویحان ویردی خان له‌ شۆفاری کردنی هیندی کوردستانی له‌سه‌ر کار لا‌برا؛ مسته‌فاخانی له‌ جی داندا. نادرشا، نه‌زه‌ر عه‌لی به‌گ ناویکی له‌ لایه‌ن خۆیه‌وه کرده‌ه راویژکه‌ر و ده‌مپراستی مسته‌فاخان که‌ چاوه‌دیری لی بکا. مسته‌فاخان پیاویکی بی ئاوه‌ز و بی عورزه‌ و خویتری بوو؛ گوێلک‌یک بوو له‌و ده‌شته؛ هه‌ر هه‌یچی له‌ هه‌یج نه‌ده‌زانی؛ نه‌ده‌یزانی حوکم کردن چۆن ده‌بی و نه‌ته‌ره‌ماش! چل رۆژ بوو

کرا‌بووه که‌وچک به‌ ده‌ست، کابرایه‌ک به‌ ناوی مه‌حموود سارایی به‌ سیتسه‌د چه‌کداره‌وه رژایه‌ ناو شاره‌وه؛ مسته‌فاخان هه‌ر گورجی کلکی ده‌گه‌لۆز گرت و حوکم و شار و هه‌موو شتیکی به‌جی هیشته‌ و رای کرد ئه‌ما را‌کردن! نادر شا له‌و سه‌رده‌مانه‌دا خه‌ریک بوو به‌غدا بگری؛ خه‌به‌ری بۆ هات که‌ محمه‌د خانی به‌لوچ له‌ شیراز لیتی یاغی بووه. له‌شکریکی له‌ به‌غدا به‌جی هیشته‌ و بۆخۆی به‌ له‌شکریکه‌وه له‌ رینگه‌ی عیراقه‌وه به‌ره‌و شیراز و بلوچستان گه‌رایه‌وه بۆ ئه‌وه ئه‌م یاغی بووه ته‌می بکا.

دوای ئه‌وه که‌ له‌ بلوچستان گه‌رایه‌وه، چیرۆکی هیرشی مه‌حموود سارایی و قاچاندنی خویپییانه‌ی مسته‌فا خانی بیسته‌وه؛ ناردی مسته‌فاخانیان گرت و له‌ سه‌ریان دا و له‌ناویان برد. دیسانه‌وه سویحان ویردی خانی - که‌ ده‌گه‌ل له‌شکری خۆی بوو - کرده‌وه به‌ والیی سنه».

مامۆستا ناسری نازاد پوور په‌راویژیکی له‌ میژووه‌که‌ی مه‌ستوره‌خاندا هه‌یه؛ ده‌لی: «وه‌ک قازی حه‌مه‌شه‌ریف ده‌گه‌رپه‌ته‌وه، ئه‌و مسته‌فا خانه له‌ به‌رانبه‌ر هیرشی مه‌حموود ساراییدا هه‌یج ده‌ستی نه‌کردۆته‌وه و ده‌گه‌ل بیگله‌ر بیگی و پیاوماقوولانی شاردا له‌شار ده‌رکه‌وتوون. مه‌حموود سارایی ملی له‌ تالان و برۆ ناوه و ته‌نانه‌ت فه‌قییر و هه‌ژاره‌کان و جووله‌که‌کانیشی ساف له‌ساف تالان کردووه و چهند که‌سێکی کوشتووه و گه‌راوه‌ته‌وه شاره‌زور».

ئیسماعیلی مه‌لا حه‌مه‌حوسین له‌ میژووی ئه‌رده‌لان‌ه‌که‌یدا ده‌لی: «دوای ئه‌وه که‌ نادرشا له‌شکری ئه‌فغانی راو ناو له‌شکری تورکانیشی شکاند؛ سویحان ویردی خانی کرده‌وه فه‌رمانه‌وه‌ی کوردستان.

له‌دوای سال و نیویک له‌سه‌ر کاری لا‌برد و مسته‌فاخانی برا‌زای له‌ جیگه‌ی ئه‌و کرده‌ه والی. به‌لام مسته‌فاخان کابرایه‌کی ازوازی و که‌له‌یی بوو؛ هه‌ر به‌ گه‌للایی رای ده‌بوارد و جوچکیکی بۆ له‌ ئا و نه‌ده‌کرا. نادرشا که‌ زانی کابرا که‌ری ئه‌و باره‌ نییسه‌ و ئه‌رکی سه‌ر شانی خۆی پین

هه‌لناسورێ، ده‌ری کرد و دیسان سویحان وێردیی مامی کرده‌وه به والی کوردستان».

مامۆستا ئەمین زه‌کی به‌گ لای وایه مسته‌فا خان برای سویحان وێردی خانه و برازای نییه؛ ده‌شلتی: «نادرشا زۆر رقی له‌ کورد بوو، هه‌ر بۆیه‌ش سویحان وێردیی لابرده‌ و ئەو خۆتێرییه‌ی له‌جی دانا تا خه‌لک دلایان بشکێ. هه‌ر ئەمه‌ش سه‌به‌ب بوو که خه‌لکی کوردستان دژی ئێران راپه‌رن و شۆرش هه‌لگیرسیین».

سویحان وێردی خان، دیسان: له‌پاش کوژرانی مسته‌فاخان، به‌ فه‌رمانی نادرشا سویحان وێردی خان کرایه‌وه به‌ فه‌رمانه‌وه‌ی کوردستان. به‌ر له‌هه‌موو شتییک باسی وێران بوون و له‌ناوچوونی سنه و تالانکراوی و بێ پاره و پوولی خه‌زینه‌ی ولات و پروتی و نه‌داری خه‌لکه‌که‌ی نووک و به‌د ده‌ قاقه‌ز کرد و ناردی بۆ لای نادرشا و تیی گه‌یاند ئەگه‌ر ده‌وله‌ت کۆمه‌گ نه‌کا، جگه‌ له‌ مالتوێرانی و به‌دبه‌ختی له‌م ولاته‌ سه‌ر هه‌ل نادا. دیوانی ده‌وله‌ت به‌ ده‌نگیه‌وه‌ هات؛ جگه‌ له‌ جیره‌ی خۆی و پیاوماقوولانی کوردستان، چه‌وت هه‌زار ته‌نیش بۆ دیوانی سنه ته‌رخان کرا. ئیتر له‌م رێگه‌وه‌ خه‌لکه‌که‌ بووژانه‌وه‌ و هێمنی و ئارامی له‌ ولاتا دامه‌زرا. ماوه‌ی شه‌ش ساڵ به‌سه‌ر به‌خۆیی و به‌ شان و شکۆی زۆره‌وه‌، به‌ والیه‌تی رای بوارد؛ له‌م ماوه‌یه‌شدا خان ئەحمه‌د خانی کوری والی (سویحان وێردی خان) ده‌گه‌ل کۆمه‌لێک له‌ پیاوماقوولانی کوردستان وه‌ک ئە‌للاوێردی به‌گ، چه‌سه‌ن به‌گ می‌ر ئە‌سه‌که‌نده‌ری و هی تر، به‌ پێنسه‌ت سواری چه‌کداره‌وه‌ ر‌ه‌گه‌ل له‌شکری نادرشا که‌وتبوون و چووبوونه‌ شه‌ری هیندوستان و له‌ سالی ۱۱۵۲ی کۆچیدا گه‌رانه‌وه‌ کوردستان. خان ئەحمه‌دخان له‌و سه‌فه‌ره‌دا یه‌که‌جار زۆری پالنه‌وانه‌تی کردبوو؛ نازایه‌تی و ر‌ه‌شاده‌تی ئەو زۆر به‌ر دلای نادرشا که‌وتبوو، جا له‌ پاداشتی ئەو نازایه‌تییه‌ سه‌ر سووپینه‌ره‌یدا، کردی به‌ وه‌کیلی خۆی له‌ کوردستان و ده‌گه‌ل شه‌ریف خان و چه‌ند ده‌سه‌لاتداریکی تر ناردنیه‌وه‌ خاکی ئە‌رده‌لان که‌ مالیات به‌راورد

کردنیان به‌ ده‌ست بێ.

نادرشا سویحان وێردی خانی برده‌ لای خۆی. جا چونکه‌ ژن و منالی خان وه‌ک بارمه‌ته‌ له‌ ئەسه‌فه‌هان بوو، بۆ خۆشی له‌ سه‌ره‌تای مانگی سیخواره‌وه‌ که‌ ده‌بیته‌ مانگی نۆه‌می سالی شه‌مسی؛ تا سه‌ره‌تای خاکه‌لیتوه‌ له‌ ئەسه‌فه‌هان مایه‌وه‌. وه‌ختی نادرشا له‌سه‌فه‌ری تورکستان گه‌رایه‌وه‌ و پتر له‌ سه‌د هه‌زار له‌شکرچی ده‌گه‌ل بوو، سویحان وێردی خان له‌ ئەشه‌رفی مازنده‌ران چاوی پێ که‌وت. نادرشا زۆری لاوانده‌وه‌ و ده‌گه‌ل حاجی سه‌یفه‌دین خان و چه‌مه‌حوسین خاندان که‌ ئەوانیش دوو پیاوی پایه‌ به‌رزبوون، کردنی به‌راوێژکه‌ری خۆی و له‌ هه‌موو کاراندا ته‌گبیری پێ ده‌کردن و نازناوی روکنوده‌وله‌شی دا‌بوویه‌. خان ئەحمه‌دخان که‌ کرابوو وه‌کیلی شا له‌ کوردستان، دلای خه‌لکی ولاته‌که‌ی زۆر له‌ خۆی ر‌ه‌نجاندبوو؛ له‌وه‌ ده‌ترسا که‌ شکایه‌تی لێ بکه‌ن و دیسان ولاته‌که‌ بده‌نه‌وه‌ به‌ باوکی و له‌سه‌ر کار نه‌می‌نی.

هات فیلتیکی کرد؛ له‌ لایه‌که‌وه‌ ده‌سکاری ده‌فته‌ری دارایی دیوانی ده‌وله‌تی کرد؛ پوولتیک زۆری له‌سه‌ر باوکی جی کرده‌وه‌ که‌ وه‌ری گرتوه‌؛ له‌ لایه‌کیشه‌وه‌ دیاری و پیتشکه‌شی زۆری هه‌لگرت و له‌گه‌ل چه‌ند کاربه‌ده‌ستیکی خۆیدا رووی کرده‌ قه‌زوین بۆ لای نادرشا و هاوڕێکانی تی گه‌یاند که‌ شکایه‌ت له‌ سویحان وێردی خان بکه‌ن. ئەو کۆمه‌له‌ له‌ زنجان و سولتانییه‌ گه‌یشتنه‌ هورده‌وی نادرشا و دیاری و پیتشکه‌شه‌کانیان پێ دا. ر‌وژی دوایه‌ ده‌فته‌رداری دیوانی سنه‌یان برده‌ لای شا و حیسابه‌ ده‌سکاری کراوه‌که‌یان نیشان دا و سویحان وێردی خانیان به‌ دز و مالتخۆری دیوان له‌ قه‌له‌م دا. به‌لام نادرشا که‌ خانی زۆر خۆش ده‌ویست، گوێچکه‌ی بۆ قسه‌ی قۆری سنه‌ییان شل نه‌کرد و هه‌ر قماشای ده‌فته‌ریشی نه‌کردن و قسه‌که‌ی پێ ده‌وی کردنه‌وه‌. خان ئەحمه‌دخان زانیی تیری وه‌به‌رد که‌وتوه‌ و به‌م فرۆفیته‌ سووک بووه‌، زۆری له‌سه‌ر نه‌رۆیشت و پاش چه‌ند ر‌وژتیک خودا‌حافیزی کرد و هاته‌وه‌ کوردستان. به‌لام له‌ گه‌رانه‌وه‌دا رایان سپارد که‌

دهبێ ده ههزار خه‌لوار گه‌نم له ولاتی ئه‌رده‌لان به ناوی نازوو‌خه‌ی له‌شکر (سیورسات) کۆ بکاته‌وه و له‌کردن و هاپوون ئاباد، عه‌نباری کا تا لیبی وهرده‌گیرئ.

سالی ١١٥٤ی کۆچی که نادرشا پرووی کرده داغستان، سویمان ویردی خانی نارده‌وه سنه، تا بو‌خۆی له کوردستان بچ و خان ئه‌حمه‌د خانی کوری به پینجسه‌ت سواره‌وه ساز بکا، تا ده‌گه‌ل شا بچیتته شه‌ری داغستان. هه‌روه‌ها به فه‌رمانی نادرشا چوار هه‌زار سواری چه‌کداری ئۆزه‌گ و ئه‌فغانی به‌سه‌رکردایه‌تی عاشورخان نرایه به‌رده‌ستی سویمان ویردی که له کاتی پتوبستدا ده‌کاریان به‌یتنی؛ عه‌شایه‌ری بلباسیش که له ده‌وله‌ت یاغی بوون، ته‌نێ بکا. سویمان ویردی خان به‌وه له‌شکره‌وه هه‌ر که هاته‌وه کوردستان، هیچ گیر نه‌بوو؛ هه‌لی کوتایه سه‌ر بلباسان و ناچاری کردن خۆ بده‌ن به ده‌سته‌وه و هه‌موویان ده‌سته‌به‌ر بوون که مل بو‌باج و پیتاکی ده‌وله‌ت پراکیشن و هه‌رچی ده‌وله‌ت بخوازی، ئه‌وه بکه‌ن. به پینشکه‌ش و دیاریی زۆره‌وه ره‌گه‌ل سویمان ویردی خان که‌وتن و هاتن له چه‌مه‌نی سولتانییه‌ دایان به نادرشا. دواي ئه‌وه خان به کامه‌رانی و دل‌خۆشی هاته‌وه بو‌ کوردستان. چه‌مه‌قولی به‌گی وه‌کیل که سویمان ویردی کردبوویه مه‌عمووری مالیات قه‌رساندن، سچ چوار مانگی‌ک دواي هاته‌وه‌ی خان، مالیاته‌که‌ی کۆ کرده‌وه و ده‌فته‌ری مالیاتیان له داغستان نیشانی نادرشا دا که زۆری په‌سندکرد. له شه‌ری داغستاندا، خان ئه‌حمه‌دخان له نازایه‌تیدا هه‌موو که‌سی به‌زانده. قه‌لای ئای مه‌کی له داغستان که دوو سال بوو ئاب‌لۆقه درابوو و به که‌س نه‌گیرابوو، خان ئه‌حمه‌دخان توانیی به‌رده‌ستی بکا. نادرشا له پاداشتی نازایه‌تی بچ و پینه‌یدا کردی به والیی ولاتی ئه‌رده‌لان؛ چه‌مه‌قولی به‌گی وه‌کیلیشی کرده وه‌کیلی ئه‌و.

نوسراوی میژووی ئه‌رده‌لانی مه‌ستوره خانم لی‌رده‌دا له‌وه باره‌وه کۆتاییی هات. ئه‌وجار با بزانی میژوونوسانی دیکه چییان وتوو؟

ئیسماعیلی مه‌لا چه‌مه‌حوسین له میژووه ئه‌رده‌لان که‌یدا ده‌لی: «سالی

١١٤٦ی کۆچی (١٧٣٣ی زایینی) سویمان ویردی خان بو‌جاری سیه‌م کراوه‌ته والیی کوردستان و تا سالی ١١٥٠ی کۆچی (١٧٣٧ی زایینی) به والیه‌تی ماوه‌ته‌وه. نادرشا له چه‌ند سه‌فه‌ریکیدا ئه‌حمه‌د سولتانی کوری سویمان ویردی خانی ده‌گه‌ل خۆی بردبوو، زۆری وه‌به‌ر دل که‌وتبوو؛ کردی به نایب‌سه‌لته‌نه و فه‌رمانی والیه‌تی کوردستانیشی بو‌مۆر کرد. ئیتر سویمان ویردی خان ناوی والیه‌تی به سه‌ره‌وه نه‌ما؛ به‌لام ئه‌حمه‌د سولتان زۆر گوئی له مست و به‌عه‌مر و نه‌هی باوکی بوو؛ ئه‌گه‌ر والیش نه‌بوو ده‌ستی هه‌ر ده‌رۆیشته. ته‌نیا ئه‌وه بوو تا سالی ١١٥٣ی کۆچی (١٧٤٠ی زایینی)، که له‌وه ساله‌دا نادرشا ئه‌حمه‌د سولتانی برده‌لای خۆی و به فه‌رمانی‌ک سویمان ویردی خانی کرده‌وه والی؛ هه‌موو که‌س هه‌ر ئه‌حمه‌د سولتانیان به والیی سنه ده‌ناسی».

نایه‌توللا مه‌رده‌وخ له میژووی کورد و کوردستاندا باسه‌که‌ی به‌م جو‌ره هیناوه و ده‌لی:

«له‌پاش ئه‌وه که مسته‌فاخان برایه ئه‌سفه‌هان و سه‌ری دۆراند و نه‌هاته‌وه، له ره‌جه‌به مانگی سالی ١١٤٩دا سویمان ویردی خان کرایه‌وه به والیی کوردستان؛ چوار سال و هه‌وت مانگ والیه‌تی کرد. نادرشا له سالی ١١٥٣ی کۆچیدا دواي ئه‌وه که له هیندوستان گه‌رایه‌وه و لی پرابوو بچیتته سه‌ر خواره‌زم و ئیلیارس (والی خوارزم) ته‌نێ بکا؛ سویمان ویردی خانی برده‌لای خۆی. ئه‌حمه‌د سولتانی کوری که له شه‌راندای زۆری نازایه‌تی نواندبوو، کرده والیی کوردستان؛ له جیبی باوکی دانا و نازناوی خانیشی خه‌لات کرد».

خان ئه‌حمه‌د خانی سیه‌م: ده‌ریاره‌ی حوکمی خان ئه‌حمه‌د خانه‌وه مه‌ستوره خانم له میژووه‌که‌یدا ده‌لی: «خان ئه‌حمه‌دخان که به‌والی داندرا، زۆری له ئاکاری پیشووی خۆی گوئی و ده‌گه‌ل خه‌لک و خوادا به راستی و به به‌زه‌بیبیه‌وه ده‌برووته‌وه؛ هه‌موو که‌س خۆشیان ده‌ویست و ئاکاری پیشوویان له‌بیر چۆه. پاش ماوه‌یه‌ک که به‌سه‌ر حوکمرا‌نی ئه‌ودا تی‌ په‌ری، وشکه

سالی و بی برشتی و بی دهغل و دانی، کاریکی وای بهسهر ولاتی کوردستان هانی، که نانیک و گیانیک بهرامبهر بوون. خان ئەحمەدخان دلێ به برسی و نەداران سووتا؛ هینای بهبی برسی شا و دهولت هەموو عەنبارەکانی دهغل و دانی دیوانی نادرشای که له ولاتا بوو، شکاند و تەنانت جگه له تازووخه‌ی له‌شکر؛ ئەوانه‌ی به‌ناوی خودی نادرشاهه‌وه له عەنباراندا بوون، هەمووی به‌سەر برسی و هه‌ژاراندا دابه‌ش کرد و خه‌لکی کوردستانی له برسیایه‌تی رزگار کرد. جا چونکه ده‌یزانی نادرشا ده‌سه‌ریه‌وه ناچی و توڵه‌ی ئەو گەنم و جو‌به‌خشینه‌ی لێ ده‌کاته‌وه؛ به‌ره‌و ولاتی عوسمانی ره‌وی و به‌و نیازه‌ بوو که عوسمانیه‌کان کۆمه‌گی بکه‌ن و نادرشا نه‌توانی به‌رده‌ستی بکا یان سنه‌ی لێ بستینه‌یه‌وه. زاهیر به‌گی جاف که زانیی خان ئەحمەدخان له سنه‌ تهره‌بووه، خو‌ی لێ سازدا و ریگه‌ی بی گرت. خان ئەحمەدخان، زاهیر به‌گی شکاند و به‌رده‌ستی کردو سه‌ری بری. خالید پاشای بابان که بیستی خان به‌ره‌و مه‌ل‌به‌ندی ئەو دیت، زۆر پیشوازیی گه‌رمی لێ کرد و پیکه‌وه په‌یمانی دۆستایه‌تیان به‌ست. خان چەند رۆژیک میوانی خالید پاشا بوو، له‌پاشان به‌ره‌و مووسل که‌وته ری. حاکمی مووسل حه‌زی له چاره‌ی خان نه‌ده‌کرد؛ فه‌رمانی دا ده‌رگای قه‌لایان له‌ روو داخست و ریگه‌ی نه‌دا بیته‌ مووسله‌وه. خان ده‌وری قه‌لای دا. له‌شکرچییه‌کانی مووسل له‌سه‌ر بوورج و قۆنگرانه‌وه چه‌کداره‌کانی خانیان وه‌به‌ر توپ و تفه‌نگ دا و شه‌ر گه‌رم داهاات. خان له‌و نامه‌ردیه‌ی مووسلییان خوینی کولی و به‌کجی فه‌رمانی هیرشی دا؛ پالنه‌وانانی ئەرده‌لان به‌ په‌ناوه‌ هیرشیان برد و قه‌لای مووسلییان به‌رده‌ست کرد؛ حاکمیان گرت و ئەویشیان به‌ ده‌ردی زاهیر به‌گی جاف برد. له‌ دوا‌ی له‌ت و په‌ت کردنی میوانداری نامه‌رد، رووی جله‌وی کرده لای دیاربه‌کر و حه‌له‌ب. کاربه‌ده‌ستانی سه‌ر ریگه‌ زۆریان به‌خیر هینا و پیزیان لێ گرت. سه‌ره‌نجام گه‌یشه‌ پاته‌ختی عوسمانی و ری و راست بردیانه ده‌رباری سوولتان، که ئەوسا سوولتان مه‌حمود بوو. سوولتانی رۆمی سه‌دری ئەعه‌زم

و شیخه‌لئیسلاام و وه‌زیران و کاربه‌ده‌ستانی خو‌ی نارده‌ پیشواز و به‌خیر هینانی؛ هه‌رچی ئیلتیفات و رووی خو‌شه‌ له‌ سوولتانیه‌وه دیت.

ئەو کاته که خان ئەحمەدخان نیازی گرتبوو له سنه‌ ده‌رکه‌وی، مه‌نوجهر به‌گی ئەرده‌لانی - باپیری ئەو خوسره‌و به‌گه‌ی لوب ئەلته‌واریه‌ی نووسیوه - که پیاو ماقوولتیکی پیر و خو‌شه‌ویست بوو له‌جیگه‌ی خو‌ی دانا و رای گه‌یاند که: ئەم پیاوه‌ وه‌کیلمه‌. جا دوا‌ی ئەوه‌ ئەو رۆیشت و نادر به‌ هه‌لاته‌که‌ی زانی، ناردی به‌ شوپین مه‌نوجهر به‌گا و، باس و خواسی لێ پرسی. مه‌نوجهر به‌گ نووک و به‌دی کاره‌ساتی بو‌گپراوه، که خه‌لک چۆن له‌ برسان ده‌مردن و چۆن خان به‌زه‌ی پیاو داهاات و کۆمه‌گی کردن؛ له‌ناچاری، گەنم و جو‌ی تازووخه‌ی شای به‌سەر دابه‌ش کردن، که له‌ مردن رزگار بن. هه‌ر له‌سه‌ر ته‌گبیر و راویژی مه‌نوجهر خان، نادرشا والیه‌تی سنه‌ی به‌ سوپهان وێردی خان سپارده‌وه و بو‌سه‌ر کورسیی حوکمرانی باب و باپیرانی نارده‌وه.

دیسان، سوپهان وێردی خان: له‌پاش هاتنه‌وه‌ی سوپهان وێردی خان و جیگیر بوونی له‌سه‌ر کورسیی والیه‌تی کوردستان، خه‌لکی شار و ده‌ورو به‌ری شاری سنه‌ که له‌ ترسی شه‌ر و ئاژاوه و توڵه‌ کردنه‌وه‌ی نادرشا په‌ره‌وازه‌ ببوون؛ ورده‌ ورده‌ گه‌رانه‌وه‌ بو‌ناو مال و منال و شار و شوپینی خو‌بان و سوپهان وێردی خان بو‌یان ببووه‌ په‌ناو جیی هومید و هاواران.

خان ئەحمەدخان سیهه‌م که په‌نای به‌ تورکان بردبوو، به‌ له‌شکر و چه‌ک و ئەسه‌پاباتی زۆره‌وه‌ که تورکان کۆمه‌گیان پێ کردبوو، له‌ ریگه‌ی ئەرزه‌رۆمه‌وه به‌ره‌و سنه‌ هاته‌وه؛ که سنه، وه‌ده‌سته‌ خو‌ی بخاته‌وه. نادرشا به‌ له‌شکری زۆر و گرانه‌وه به‌ره‌نگاری بوو؛ خان و له‌شکرانی هیمدادی تورکان له‌ شه‌ردا شکان و هه‌لاتن. دوو جاری تریش خان ئەحمەدخان به‌ یارمه‌تی تورکان هاته‌وه‌ سه‌ر کوردستان؛ به‌لام هه‌یج به‌هره‌ی بو‌ نه‌داو هه‌موو جاریک ده‌شکا و به‌ره‌و پاش ده‌گه‌راوه؛ تا سه‌ره‌نجام که سوولتانی رۆم و نادرشا پیکه‌وه‌ ئاشت بوونه‌وه، سوولتان بو‌قازانجی هه‌ردووک

هینایه وه سنه. هرچی کوتایان و جه زره به بیان دا، به هزار ناری عهلی توانییان هزار تمه نی لئی بستین. له جیاتی چوار هزار تمه نه که ی دیکه ش هر دووک چوایان کولئی و به جوته چاوه وه گه رانه وه بۆ لای نادرشا. هر له سهر ئه و به دحیسیایی وه کیله، نادرشا له سالئی ۱۱۵۹ دا و اتا پاش سالئیک والیه تی کردن حه سن عهلی خانی هه لپه سارد و بۆ جاری حه و ته م والیه تی سنه ی به سویحان ویردی خان ئه سپارد.

سویحان ویردی خان، جاری هه و ته م: سویحان ویردی ئه و جاریش هاته وه سهر کورسیی والیه تی سنه؛ به لام نادرشا نه یده کرا ده ست له چوار هزار تمه نه ی خۆی به ردا؛ گورجی سی که سی زۆر به زهر و زهنگی به ناوی: به حیا به گ ئو شترانی، مورته زا قولئی به گی زهنگه نه و قاسم خانی سهر حه د به گی هه و شاری ده گه ل سویحان ویردی خاندان نارد که ئه و پوولانه ههر بستیننه وه. دیسان شیشانه وه گیانی حه مه قولئی به گی کونه وه کیل؛ هرچی لییان دا و هه لیان واسی، به هیچ ئاوا پووله سوو تا و یکیان ده ست نه که و ت. نادرشا ناردی به شوین ئه و سی قولئه چوماغه تازانه دا که نارد بوونی؛ ئه وانیش به دهستی به تال نه یانویرا بچنه وه لای شا؛ ههر سیکیان به ره و ولاتی تورکان قاچاندیان و له بهر دهستی ئیران ده رکه و تن. نادرشا له داخان چیی بۆ نه کرا؛ به هانه ی به سویحان ویردی خان گرت و له والیه تی ده رکرد. محمه د ره زا به گی گورجیی کرده گزیر به سهر ولاتی ئه رده لانه وه. به لام حه مه ره زا چه حه مه ره زا! هه تا بلئی ره زا گران و زمان پیس و کهر و نه فام بوو. که س نه بوو ددانی خیری پیدا بهیئی. ته وای خه لکی سنه به گه وره و گچکه وه شکایه تنامه یان له چنگی نووسی و له پیش نادرشایان دانا. نادرشا ناچار ده ریکرد و دیسان سویحان ویردی خانی وه بیر هاته وه و بۆ جاری هه شته م کرایه وه به والی سنه».

سویحان ویردی خان، بۆ جاری هه شته م: وا دباره مه ستوره خانم له وه هه موو هه لیزوق هه لیزوق و سی به گایه پیکردنه ی سویحان ویردی خان وه گیان هاتوو و له داخان شیعیری بۆ گو توه. سه ره تای باسه که به شیعیریک ده س

پی ده کا که له کوردیدا ئه و گۆرانییه ده گریته وه که ده لئی:

دنیا ی بی وه فا، کاروانسه را رهنگ

ساتی وه دل شاد ساتی وه دل تهنگ

ئه م جار به شوین تاک به یته که دا ده لئی: «سویحان ویردی خان که به فه رمانی نادر بۆ جاری هه شته م کرایه وه به والیی سنه؛ زۆر به دلگه رمی لئی پرا که باج و خهراج به پوختی کۆ کاته وه و ره عیهت دلخۆش کات و له شکری ئه رده لان ته یار و کۆک بکاته وه. به لام لئی پرا شتییک و به تاوات گه یشتن شتیکی تر بوو. له ولاتی ویرانبووی تالانکراوی هیچ به سهر هیچه وه نه ماو، نه دیناریکی دراو ده س ده که و ت و نه فرسه تیکی باشی بۆ هه لکه و ت. جا وه ک ده لئین: مه میوون بۆخۆی زۆر جوان بوو ئاوله شی ده ردا. له پر و نه کاو خه بهر داکه و ت که: وا چوار هزار سواری چه کداری ئه فغانی به فه رمانی نادر هاتوون به ره و سنه که باج و خهراجی دو اکه و توو و ده رگرن و کونه قه رزه که ی دزیه تی حه مه قولئی به گی تاینیش تازه که نه وه. خه لکی سنه و ده وره به ری، رهش و رووت و دارا و ساز و ئاغا و نوکه ری، و یکرپا حه په سان؛ بریاریان دا که ولاته که چۆل که ن و خویان نیشانی ئه فغانییان نه دن. سال له ۱۱۶۰ دا بوو، ههر به رله وه ئه فغان بکه ونه تالان و روو تاندنه وه ی خه لکی سنه، خه بهر داکه و ت که نادر شا کوزراوه و داخی پووله که ی حه مه قولیی بردۆته قه بره وه. عاله مه که به و خه به ری مه رگی شا زبندوو بوونه وه و نه فه سیکی به ره حه تیان کیشا و ئارام بوونه وه. ئه فغانه کانی قولئه چوماغی نادرشاش که دیتیان دنیا بۆته پاشا گهردانی؛ مرخیان خۆش کرد که تالان و برۆیه که ههر بکه ن؛ به لام ئه مجاره بۆ خه زینه ی ده ولت نه بی و بۆ گیرفانی خویان بی. سویحان ویردی خان که زانی چه خه یالئیکیان ده سه ردا یه، ناردی به شوین سه ره که کانیاندا و هه ریه که ی به جیا و به ته نیا چا و پی که و تن و پیی گوتن: له ده وره به ری سنه عه شایه ری زۆری مه ر له وه پین و کۆچه ره به که زۆر له شه ر نازان و که س ده ره قه تیان نایه؛ هه مووش پر چه کن و سه ربان له شه ر و ئازاوه

دهخوری. ئیمه تا ئیستا له بهر بهرزهوهندی ولات باسی ئهوانه مان لای نادرشا شاردهوتهوه؛ ئیستا له وهتا خه بهری مردنی شایان زانیووه، له خویشیان کهوتوونه قریوه و ههرا و چهند نامهیهکیان بو من نووسیوووه که ریگهیان بدهم، بێن بهسهرتان داهن؛ تالانتان بکهن و لهت و کوتتان بکهن. بهلام من که ئیوه زور به پیاو چاک دهزانم و لیستان پازیم، ئیجازم نه داوون. ئیستاش ههتا ههلتان ههیه، کههولی خوتان رزگار کهن... ئهفغانهکان تۆقین؛ ههرا قهچیکیان لی بوو به بالیک و بهرهو ههمه دان قانچاندیان؛ سووکیک ههمه دانیان تالان کرد و گهراوه ئهفغانستان.

له دواى مهرگی نادرشا، سویحان ویردی خان لاگیریی له ئیبراهیم شای برازای نادر کرد؛ به لهشکرهوه چوو بو هیمدادی برابیم شا. له ناوهدا خه لکی کوردستان ببوونه دوو دهسته؛ هیندیکیان لاگری حهسهن عهلی خان بوون که بیهته فهرمانهوای کوردستان؛ دهستهیه کیش سویحان ویردی خوازبوون. جا له وکاتهدا سویحان ویردی به لهشکرهوه چوو بووه لای ئیبراهیم شا (له سالی ۱۱۶۱ی کوچیدا) حهسهن عهلی خان خوی به فهرمانهوای کوردستان ناساند. بهلام جافر سولتان و حهسهن عهلی سولتانی بانهیی هاتنه هاواری سویحان ویردی خان و حهسهن عهلی خانیان دهه پهراند و سویحانیان له سههه والیهته دامه زاندهوه. زوری نه خایاند که حهسهن عهلی خان ههلی دایهوه. سالی ۱۱۶۲ دیسان توانیی خوی بکاتهوه کوپخای سنه و سویحان ویردی هه لدیترئ. سویحان ویردی خان پیلای مال و مندالی خوی گرت و خوی گه یانده ههمه دان و ئیتر به یه کجاری وازی لهو زرمه زلیتانه و کورسی گۆرکییه هیتا؛ ماوهی پینج سال له ههمه دان ژیاو ههرا لهوئ مرد؛ لاشه که یان هینایهوه ولات و له کیوی شهیدا که له مهلبهندی ئیلاقه و گۆرستانی شهیدانه، به خاک ئه سپارد.

مهستوره خانم دهلی: «تا ئیترم له کتیبه کهی مهلاحه مه شهریف هه لگرتوه؛ بهلام لهو قهراوه که خوسرهو بهگ نووسیویه، ههرا دواى شمش مانگ له ههمه دان مردوه. بهلام من وهک له نه نکم بیستوه؛ که بۆی

گه پرامهوه و ئه ویش خیزانی خوسرهو خانی باوکی ئامانوللا خان بووه و زور ناگای له چیرۆکی ئه و بنه ماله بوو؛ پینج سال مانه وه کهی له ههمه دان به راست دهزانم».

ئایه توللا له تاریخ «کورد و کوردستان» چاپی یه کهم بهرگی دووهم رووپه ری ۱۲۱ له ژیر ناوی «حکومه تی خان ئه حمه دخانی ئه رده لان» دا دهلی: «له مانگی جیمادی یه کهمی سالی ۱۱۵۳ دا ئه حمه دخان له جیگه ی باوکی بوته فهرمانه ووا و له سه ره تای ولاتی مووسله وه تا ئه و په ری خاکی ههمه دانی له بهر ده ستدا بوو.

سالی ۱۱۵۴ی کوچی، نادرشا که نیازی هیندوستانی بوو؛ به پیتوستی زانی ئه حمه دخانی ده گه ل بی؛ چونکه دهیزانی چون ئازا و نه به ردیکه. سویحان ویردی بو جاری سیهه م کرده وه والی و ئه حمه دخانی ده گه ل خوی برد. له مانگی مه ولوودی ۱۱۵۵ واتا پاش سالیک و سح مانگ، دیسان سویحان ویردی له کار لابرا و ئه حمه دخان کرایه وه به فهرمانه وای کوردستان؛ برابیم به گیش کرا به وه کیلی خان. له مانگی دواى مانگی مه ولوود، خان ئه حمه دخان هاته وه سهه کورسیی فهرمانه وایی. ههرا له و ساله دا قاتی و گرانییه کی زور به سام رووی کرده کوردستان، خان هه رچی گه نم و جوی نازووخه ی ده ولته تی بوو دای به برسی و هه ژاران. زوری پین نه چوو شا پیاوی خوی نارد که گه نم و جوکه ی بو بارکا، کابرا دیتی ده نکیکیشی نه ماوه. ئه ویش نامه یه کی پر له شهیتانیی له و باره وه بو نادرشا نووسی؛ شا زوری رق هه ستا و فه رمانی له سه ردانی خانی ده رکرد. دوستانی ئه حمه دخان بهر له وه خه بهرکه بگا، خانیان ناگادار کرد. خان به دووه زار سواره وه روو وه خاکی عوسمانی رهوی؛ کاتی گه یشته شاره زوور، زاهیر به گی جاف هات ریگه ی لی گرت و بوو به شهریان. زاهیر بهگ ده گیری و ده کوژری. خان پاش ئه و شه ره گه یشته شاری سوله یمانی. خالد پاشای بابان به دیاری و پیتشکه شه وه پیتشوازیی لی کرد و خوی به دهسته وه سه ته ی خان له قه له م دا. خان خالد به گی به سهه ولاتی بابانه وه

دانا و بو خۆی بهرهو مووسل بزووت. حاکمی مووسل به گزیدا هات و بوو به شهریان؛ حاکمی مووسل کوژرا و مووسل گیرا. به فرمانی خان، محمده چهله بی ناویک به سهر مووسله وه داندره. خان له ریگه ی دیاربه کر و حله به وه پاش مانگیک و چوار رۆژ سه فهر، گه یشته نهسته مبول. به فرمانی سولتان مهحمودی عوسمانی، سهدری نه عزم و شیخه لئیسلا م و کومه لیک له پیاوماقوول و کار به دهست به پیره وه چون و له قه سرتیکدا له سهر حبسایه دهولت دامه زرا و زۆر به قه دره وه په زیرایی لی کرا. پاش چهند رۆژیک له لایهن سولتانه وه کرا به فرمانه وای نه درنه و خۆی و هاو پیکانی له وئی نیشته جی بوون. نادرشا دوا ی نه وه لاته نی نه حمه دخان، سویمان ویردی خانی باوکی برده تاران و کردیه بیتگله ربیگی تاران.

سالی ۱۱۵۶ی کۆچی، حاج مهولا ویردیخانی قاجاری قه زوینی به فرمانی شا به سهر سنه وه داندره. حاج مهولا ویردی شیعیایه تیبی ده کرد و زۆریش که ربوو؛ به حاسته م توانی سالیک له سنه هه لکا. نادرشا نه ویشی لاگرت و بو جاری چواره م سویمان ویردی له سهر کورسی سنه قوت کرده وه؛ نزیکه ی هه زار سواریکی نه فغانیشی به سهر کردایه تیبی محمده رها بیگی گورجی کوری بابا که ربیم ناویک، به ناوی نایی الوی بو باج و نازووخه کۆکردنه وه ره گه ل خست. ههروه ها به فرمانی نادرشا له تۆله ی تالان کردنی عه نباره کانی دهولته تی، ده هه زار تمه له برام به گی وه کیلی خان نه حمه ده ستین. حه مه رها به گ که سهر کرده ی سواره کانی نه فغانی بوو پیاویکی زمان پیس و به دفه ر بوو؛ خه لک زۆری لی وه زاله هاتبوون، خه یالی شوپش کردنیان له سهر دا بوو که به هه ر چۆنیک بیت وه دری نین. رۆژی ۱۶ی جیمادی یه که می سالی ۱۱۶۱ی کۆچی خه به ری کوژرانی نادر شا ده گاته کوردستان. سویمان ویردی خان ده سه جی حه مه رها به گ و چهند سهر کرده یه کی تری نه فغانی و خوراسانی بانگ کرده لای خۆی و به نه پتی خه به ری کوژرانی نادرشای پی دان. به رله وه خه لکی سنه پی بزانی. هه زار تمه دراو و ده خه لاتی به دیاری دانی و هه مووی به شه وه له

سنه ده رباز کردن. به یانی که خه لک به و کاره ساته یان زانی، لی بران بچن تۆله له ره زا به گ بکه نه وه؛ به لام سویمان ویردی نه یه هیشته وه شوینی که ون.

دوا ی حه وت مانگ له مه رگی نادر شاه، برام خان برازای نادرشا که خۆی ناو نابوو عادلشا و ده یه ویست خۆی بکاته شای ئیران؛ والیه تیبی کوردستانی بو حه سه ن عه لی خان مۆرکرد و سویمان ویردی له والیه تی خرا. سویمان ویردی خان هه ر له و ساله دا که ۱۱۶۱ بوو له هه مه دان مرد و لاشه که یان هینا وه له کیتی شه یادی کوردستان به خاکیان سپارد. سویمان ویردی خان هه شت جارن کراوه ته الوی و ده رکراوه و ماوه ی حوکمی به تیکرایه ی ۱۸ سال بووه».

هه سه ن عه لی خان: له پاش لادانی سویمان ویردی، حه سه ن عه لی خانی برازای کرایه والیه ی کوردستان. چه کداریکی یه کجار زۆری له نه فغانی و نۆز به گ و قزلباش و کورد - که سهریان له ده هه زار ده دا- له ده وری خۆی کۆکردنه وه. ئیتر به و له شکره زۆره وه ته واو له خۆی بایی ببوو، ملی نا له تالان و برۆی هاوسایانی و کهس نه بوو له به ری بکۆخی.

سالی ۱۱۶۲ میهر عه لی خان ناویک که ده گه ل عه شه ته تی زه ند دوژمنایه تیبی سه ختی بوو، پیشیان نه ده ویرا. هاواری بو حه سه ن عه لی هینا، نه ویش ده هانای هات و چه کداریکی نه رده لانی و نۆزه ک و نه فغانی ده نگدا که بچنه سه ر زه ندان. له ده ورو به ری مه لایر له شکره ی زه ند و نه رده لان پیک هه لپه رزان و له هه ر دووک لا زۆر کوژران و زۆر له پیاوانی سه رناسی زه ند سهریان تیدا چوو، له ئاکامدا نه رده لانی سه رکه وتن و زه ند هه لاتن و تالان و مالیکی زۆریشیان ده ست له شکره ی نه رده لان که وت. حه سه ن عه لی خان، میهر عه لی خانی برده وه سهر شوینی خۆی و دایه زانده وه و دیاری و پیشکیشیکی زۆر و وزه به نده ی لی ساند و هاته وه کوردستان. دوا ی نه م شه ره زۆری نه برد، شه ریکی تر ده گه ل ئیمام قولی زه نگه نه قه وما؛ هۆیه که شی نه مه بوو:

دوای به کوشت چوونی نادرشا، دوو برازاکی که ناویان عهلی و برابیم بوون سه‌ریان له پادشایی ده‌خورا. هه‌ریه‌که‌ی دوو سی مانگیک هه‌را و هوریاپان نایه‌وه و پووچانه‌وه. له زۆر جیگه‌ی دیش هه‌ر که‌سیک تۆزیک زۆری له خۆدا شک ده‌برد، ملیان قوت کرد و کوپخایه‌تی و لاتیان به‌هی خۆیان ده‌زانی. یه‌ک له‌وانه ئیمام قولی زه‌نگه‌نه بوو که له زه‌نگه‌نه و که‌لوپ و گۆران و خه‌لکی تری کرماشان ده‌بده‌به و سه‌نسه‌نه‌یه‌کی پیکه‌وه ناو تۆپ و تۆپخانه‌یه‌کی ساز دا و هاته‌گۆپۆ. ده‌ستی کرد به تالان و برۆ و داگیرکردن و ناگری ته‌نیه‌وه بۆ ولاتی جیرانی ئه‌رده‌لانییه‌کان. گوئی نه‌دایه ئامۆژگاری و الیبی ئه‌رده‌لان و ده‌ستی کیشایه بیلاوه‌ر و تالان و ویرانی کرد. حه‌سه‌ن عه‌لی خان له‌ناچار به له‌شکره‌وه خۆی گه‌یانه بیلاوه‌ر و پیتشی به ئیمام قولی گرت و شه‌ریکی زۆر خویناوی رووی دا. له ئاکامدا دوژمن شکا و زۆریه‌یان به‌یه‌خسیر گیران. ئیمام قولی به‌هه‌زار چه‌رمه‌سه‌ره که‌ولتی بزگار کرد و هه‌رچی تالان و مالیان بوو، هه‌ر له کۆس و که‌ره‌نا و خیه‌وت و خواره‌مه‌نی و چه‌ک و ئه‌سه‌پاباته‌وه ده‌ست ئه‌رده‌لانییه‌کان که‌وت. ئیتر کرماشان، مه‌لایر، سه‌نقور، گلپایگان، بروجرد، کزاز، فراهان و زۆریه‌ی عیراقی عه‌جه‌م که ده‌پیتشدا سه‌ر به‌ئیمام قولی بوون هاته به‌ر حوکمی و الیبی ئه‌رده‌لان و گزیری خۆی له‌سه‌ر دانان و گه‌رایه‌وه بۆ کوردستان.

هه‌ر له برانه‌وه‌ی ئه‌و ساله‌دا (۱۱۶۲) سوله‌یمان پاشای بابانی له‌لایه‌ن ده‌وله‌تی عوسمانییه‌وه له‌کار به‌رکه‌نار کرا و سه‌لیم پاشای ئامۆزای له‌جێ داندرا. سوله‌یمان پاشای ده‌رکراو هاته‌ سه‌نه و په‌نای به‌حسه‌ن عه‌لی خان برد و دامه‌زرا. سه‌لیم پاشا داوای کرد که سوله‌یمان پاشا په‌نا نه‌دات. حه‌سه‌ن عه‌لی خان به‌وپه‌ری له‌خۆبایی بوونه‌وه وهرامی داوه و گوتی په‌نا به‌ری خۆم ده‌رناکه‌م و هه‌رچییه‌ک ده‌که‌ن بیکه‌ن. سه‌لیم پاشا رووداوی به‌وه‌زیری به‌غدا راگه‌یاند. وه‌زیر به‌یه‌کیک له‌گه‌وره‌ پیاوانی به‌غدادا نامه‌یه‌کی بۆ حه‌سه‌ن عه‌لی خان نارد، که خۆت ده‌زانی مه‌ل‌به‌ندی بابان

سه‌ر به‌ ده‌وله‌تی عوسمانییه؛ کێ ده‌رکه‌ن و کێ سه‌رخه‌ن، هه‌ر خۆیان حه‌ساو. ئیستا سوله‌یمان ده‌رکراوه و سه‌لیمی له‌ جێ داندراوه. تۆ که هاسای ده‌وله‌تی عوسمانیت، نابێ ده‌ست ده‌کاروباری وه‌رده‌ی و دوژمنه‌که‌ی بحاوینیه‌وه و دۆستی به‌رده‌ی. ئه‌گه‌ر ده‌ست له‌ سوله‌یمان هه‌لنه‌گری، ئیمه‌ ناچار (که‌هی) ی به‌ له‌شکری زۆره‌وه ده‌نیرینه‌ یارمه‌تی سه‌لیم پاشا و ئه‌وی خۆت ده‌زانی چیت به‌سه‌ردیت. زۆر له‌پیره‌پیاوانی دنیادیته و زانای ولات نه‌یانه‌ویست ده‌وله‌تی عوسمانی له‌ خۆیان دردۆنگ بکه‌ن. به‌لام حه‌سه‌ن عه‌لی خان گوئی به‌ ئامۆژگاری که‌س نه‌دا و کابرای راسپارده‌ی به‌ هه‌زار گه‌ف و هه‌ره‌شه‌وه و سه‌ر وه‌زیری به‌غدا کرده‌وه.

وه‌زیر له‌شکرکی بیست هه‌زار که‌سی له‌ عه‌ره‌ب و یه‌نیچه‌ری و چه‌کدارانی حه‌ته‌م ئاغای حاکمی مووسل و عوسمان پاشای حاکمی کۆبه و قوچ پاشای حاکمی حه‌ریری ناره‌ هیممادی سه‌لیم پاشا و هاته‌نه‌ سه‌ر خاکی ئه‌رده‌لان و ملیان له‌ ویرا کردن و تالانی کوردستانی نا، حه‌سه‌ن عه‌لی خان ده‌ هه‌زار چه‌کدارکی ساز کرد که پیتشیان لێ بگری. سه‌لیم پاشا که ته‌نیا کپاری که‌ولتی سوله‌یمان پاشا بوو. دیسان ویستی بێ شه‌ر به‌ئاوات بگا. فه‌ره‌اد خانی کوری خۆی ناره‌ لای حه‌سه‌ن عه‌لی خان که سوله‌یمان بده‌نه‌وه و هیچ خۆیان شه‌ر نه‌که‌ن. حه‌سه‌ن عه‌لی خان گه‌ره‌ی سه‌نیه‌ی کۆکرده‌وه و ته‌گبیری پێ کردن که چی بکه‌ن چاکه؟ مه‌لا مسته‌فای شێخه‌لئیسلام و برابیم به‌گی وه‌کیل وایان به‌باش زانی که نابێ ده‌گه‌ل ده‌وله‌تی عوسمانی تیک بگیرین و پتویسته هه‌ر که‌سیکی ئه‌وان له‌ شوپتیکی داده‌نیتن، دۆستایه‌تی ده‌گه‌ل ئه‌و بگرن. به‌لام عه‌بدو‌للا سولتان به‌راز که زاوای حه‌سه‌ن عه‌لی خان بوو ده‌گه‌ل مه‌لا حوسین ده‌یانگوت: «سوله‌یمان پاشا په‌نای هیناوه و ئه‌گه‌ر له‌سه‌ری نه‌که‌ینه‌وه ئا‌پرووی خانه‌دانی ئه‌رده‌لان ده‌رژێ. له‌لایه‌کیشه‌وه ئیمه‌ زۆر به‌هیتزو توانین و ده‌توانین دوژمنان راوینین؛ شه‌ر بکه‌ین باشته‌» له‌و ناوه‌دا خوسره‌وخان

کوری خان ئەحمەدخان و جافر سولتان و زۆر له پیاوماقوولانی کوردستان تهگبیری برابم بهگ و مهلا مستهفایان پهسند کرد و ئەم شهڕهیان پێ باش نهبوو. بهلام ههسەن عەلی خان جگه لهوه که پیاویکی زۆر لاسار و له خۆبایی بوو، سه‌لیم پاشاش چونکه وهختی خۆی ده‌گه‌ڵ برابم شادا هاوکاری کرد بوو، زۆری ناخۆش ده‌ویست ئیتر قسه‌که‌ی نه‌بیست و فه‌ره‌ادخانیشی به‌دهستی به‌تال ناردوه.

شیعر

خودا که ویستی به‌دهختت بکا

ده‌بێ لاسار و سه‌سه‌ختت بکا

سه‌لیم پاشا که‌زانایی (کو‌تک ده‌زانی قوناغ له‌کو‌تیه) ده‌نگی له‌شکری لێدا و له‌ رۆخ ده‌شتی مه‌ریوان تووشی له‌شکری هه‌سەن عەلی خان هاتن که چه‌کداره‌کانی هه‌مه‌ده‌مین خانی گه‌رووسیشیان ده‌گه‌ڵ بوو. هه‌ر له به‌ره‌به‌یانه‌وه شه‌ڕه‌کی زۆر به‌سام رووی دا و ده‌ئێواره‌دا له‌شکری ئەرده‌لانیان شکا. سوله‌یمان پاشاش به‌خۆی و چه‌ند که‌سه‌که‌وه، که‌و‌لی خۆیان ده‌رباز کرد. مانگی په‌مه‌زانی سا‌لی ١١٦٣ بوو، هه‌سەن عەلی خان به‌شه‌رمه‌زاری خۆی کوتایه‌وه شاری سنه. که‌هیا و له‌شکری عوسمانی که‌وتنه شوینی و ناچار له‌ سنه‌ش تۆقه‌ی نه‌گرت و به‌ره‌و له‌بلاخ (ئێلاق) قاچاندی. له‌شکری دوزمن له‌ گوندیکی سێ کیلومبتری رۆژاوا‌ی سنه تۆردوبه‌زی کرد و به‌پانه‌وه رژانه شاره‌وه و ماوه‌ی سێزده رۆژی تێدا مانه‌وه و شه‌لم، کو‌یرم، ناپارێزم، موسولمان و هه‌رمه‌نی و جووله‌که‌یان نه‌ده‌زانی؛ هه‌رچی گه‌یریان که‌وت به‌تالانیان برد و هه‌ر که‌سه‌یش تۆزیک خاوه‌ن ناویو به‌ماله‌وه بۆ هه‌ریر و کو‌یه و سوله‌یمانیا‌ن دوورخستنه‌وه؛ ئەوسا گه‌رانه‌وه.

هه‌سەن عەلی خان هاته‌وه سه‌ر هه‌واری خالی و پاش وێران بوون، سه‌ری له‌ سنه هه‌لێنايه‌وه. ده‌یه‌ویست به‌یارمه‌تیی خوسه‌ره‌و به‌گ و مه‌یر عەلی سولتان و نه‌جه‌ف قو‌لی به‌گ که‌ پیاوی سه‌رناسی ولات بوون،

سه‌روبه‌ریک به‌ ولات بده‌نه‌وه. به‌لام کار له‌وه گه‌ندتربوو که ئەوان بیریان لێ ده‌کرده‌وه.

برابم به‌گی وه‌کیل که هه‌ر له سه‌ره‌تاوه دژی شه‌ڕ ده‌گه‌ڵ عوسمانی بوو. له‌ جه‌نگه‌ی شه‌ره‌که‌دا خۆی دا لای عوسمانیا‌ن و له‌شکانی خانی ئەرده‌لانی ده‌ستیکی بالای هه‌بوو. له‌ پاش شکانی خان، ده‌گه‌ڵ له‌شکری بابان هاته‌وه ولات و رووی کرده لای روانسه‌ر. له‌گوندی ئەلک قه‌لایه‌کی قائمی بنیات ناو پالنه‌نگان و بیلاوه‌ریشی ده‌ست به‌سه‌را گرت و له‌ خان یاغی بوو. زۆر که‌س له‌ خه‌لکی سنه‌ش که هه‌یندیک مال و که‌ل و په‌لیان له‌ تالانی بابان بۆ ده‌رچوو‌بوو، خۆیان گه‌یانه‌ لای برابم به‌گ. برابم به‌گ ولامی بۆ که‌رم خان و شیخال‌ی خانی زه‌ند نارد، که هه‌له و به‌گه‌نه سنه و داگیری که‌ن. که‌رم خان و شیخال‌ی خان به‌بیست هه‌زار سواری خۆیان و عه‌شایری کرماشان و زه‌نگه‌نه‌وه هاته‌نه جه‌سته‌ی هه‌سەن عەلی خان. هه‌سەن عەلی خان که ته‌واو بنیشتی لێ پوچه‌ڵ ببوو، په‌نای به‌ پیر و که‌یخودایان برد که ته‌گبیری بۆ بکه‌ن. له‌سه‌ر بریاری نامۆژگار بکه‌ران (شیخ محه‌مه‌د وه‌سیم) فه‌قیه‌ر و فو‌قه‌رات و لات و پاتی سنه‌ی ره‌گه‌ڵ خۆ خست و په‌نای به‌ چیا‌ی هه‌ورا‌مان برد. مه‌لا مسته‌فا شیخه‌لئیسلا‌میش ده‌گه‌ڵ نه‌جه‌ف قو‌لی به‌گدا، به‌ره‌و هۆردووی که‌رم خان وه‌رێ که‌وتن که‌ وا بکه‌ن که‌رم خان ده‌ست له‌ سنه و هه‌سەن عەلی خان هه‌لگرێ. ئەو دووانه له‌ گه‌ڵ باسی نه‌داری و به‌ده‌ختیی خه‌لکی سنه که رۆمی تالانیان کردوون و هه‌یج ناشته‌بایان پێ نه‌هه‌شتوون و، زۆریشیان نازار دا‌ون، پێش‌نیاریان به‌ که‌رم خان کرد که‌ وا باشه هه‌ر بشه‌یته‌ خزمی هه‌سەن عەلی خان و خوشکه‌که‌ی بخوازی و ئەگه‌ر به‌ مه‌سه‌له‌هه‌تی زانی، ژن به‌ ژن بکه‌ن و خوشکی که‌رم خانیش به‌دی به‌ هه‌سەن عەلی خان و، بۆ هه‌میشه‌ نیوانیا‌ن خۆش بێت. که‌رم خان له‌ وه‌رامی ئەم قسه‌ خۆشانه‌دا گو‌تی: خۆ ئێمه ده‌گه‌ڵ به‌ماله‌ی ئەرده‌لانی زۆر له‌میژه‌ خزمین. سو‌یحان و یردی خان خزمی نزیکمان بوو، ئیتر خزمایه‌تی تازه‌کردنه‌وه‌ی بۆ چیه‌ی؟ به‌لام من ئاره‌زوومه

سهریک له مائه خالانی خۆم بدهم و چیبیان پیداوایست بئ بۆیان بکه م.
 حهسه ن عهلی خان ههر دواى ناردنى ئه و پاسپاردانه، مالم و منالى خۆى
 ناردبووه قهلاى (قهه توره) كه زور قايم بوو. ههر كه پاسپارده كان
 گه رانه وه و وهلامى كه ريم خانىيان بۆ گيتراوه و خه به ريش داکه وت كه وا
 كه ريم خان به ره و سنه ريكه وتووه، بئ خۆگرتن خۆى گه يانده قهلاى قهه توه
 و خۆى بۆ شه ر تاماده كرد.

له سبه يني ترا كه رۆژتيكى گهرمى ته مووزى هاوين بوو، كه ريم خان به
 له شكه ره و پزايه سنه و ههرچى له دهست تالانى رۆمىيان رزگار ببوو،
 موسلمان و گا ور و جووى ساف له ساف تالان كرد و له وهندهى مابوو له
 ويشى كردن. سوله پمان پاشاى هه لاتووش كه به چىاى پالنگانه وه
 سه رگه ردان ده خولا وه، ها ته سنه و ره گه ل كه ريم خان كه وت.

كه ريم خان مزگه وتى جومعهى سنهى كرده بنكهى خۆى و هه موو مزگه وت
 و مه دره سه كانى ترى شار كرانه ته وي له ئه سپ و جئ خه وئ چه كداره كانى.
 ههر كه سىيان له خزمانى حه سه ن عهلى خان به رده ست كه وت يان كوشتىيان
 يان به ليتدان و جه زه به نيوه گىيانىيان كرد، ههرچى بۆى كرا رابكا،
 هه مووشتيكى به جئ هيشت و هه لات.

خوسره و خانى كورپى ئه حمه دخان به هومىدى ئه وه كه رهنگه كه ريم خان
 ئه و له جئگهى حه سه ن عهلى خان له سه ر سنه دانئ، هه لئه ها تبوو. كه ريم
 خان ناردى كه دلخوشى شىخ محه مه د وه سيمى بۆ بداته وه كه ده گه ل
 خه لكه ئاواره بووه كان له هه ورامانه وه بيته وه سنه. خوسره و خان كه ده يزانى
 كه ريم خان نىازى چيبه؛ له و سه فه ره ده رفه تى هينا و ئيتر نه ها ته وه.

كه ريم خان چهنده كه يخودايه كى ناره لاي حه سه ن عهلى خان كه شه ر
 نه كا و بيته وه؛ به لام جوا بى نه درا به وه. له تۆلهى ئه م يا خى بوونه، كه ريم
 خان شىخالئى خانى به له شكريتكى زۆره وه ناره سه ر قهلاى قهه توه. به لام
 قه لاکه ئازوو قهه توه ته واوى هه بوو، سئ سه د پىاوى زۆر به كار و

پىاوما قووليشى تىدا بوو، پىاوانه وه ده ست ها تن. تۆپ و تفهنگى له شكرى
 كه ريم خان چى بۆ له گه ل قه لا نه كرا و گه مارۆده ر به نا هومىدى گه رانه وه.
 هه ره ها له شكريتكىش كه چو بوونه هه ورامان بۆ به رده ست كردنى شىخ
 وه سيم و هه و الا نى، زۆر خوي پىانه شكان و به هه له دا وان خۆيان ده سنه
 ها و يشته وه. ئيتر كه ريم خان ههر به ته واوى له دين ده رچوو؛ ناگرى به ردا به
 شارى سنه و زۆريهى خان و به ره و مزگه وت و مه دره سهى سنهى كرده
 مشكى و خۆله ميش. ئه وسا سنهى به جئ هيشت و روى كرده گه پرووس؛
 حه مه ده مين خانى حاكمى گه پرووس و هه موو ره عيه ته كانى تالان كرد.
 هينديك له ژن و كچه كانى خانى گه پرووسيشى به ديل و گرت و خورشيد
 خانى كچى حه مه ده مين خانى به زۆر كرده ژنى خۆى. خانيشى له پاش
 داركارى كردنيكى زۆر، ده گه ل سليتمان پاشاى به به خسته تهك خۆى و
 پرووى كرده عىراق.

پاش رۆيشتنى كه ريم خان، حه سه ن عهلى خان له قه لا ها ته ده ر و ها ته وه
 شارى سنهى ويران و سووتا و تالان كراو. چارى ناچار خۆى گه يانده
 ئازاد خانى ئه فغانى كه داواى پاشايه تىي ئازه ربايجانى ده كرد و خۆى كرده
 يه كيتك له دۆست و هاو كارانى. ههر له و سه ره به ندانه شدا سه ليم پاشاى
 بابان به هه زار چه كداري كه وه خۆى گه يانده ئازادخان و پولتيكى زۆرى پئ
 پيشنيار كرد كه له باتيان ولاتى ئه رده لانى بداته ده ست. ئازادخان به پولئ
 زۆر، چاوى له ئينساف و پىاوه تى نوقاند و حه سه ن عهلى خانى دوژمنى
 سه ليم پاشاى، ده سه به سه ته دا به ده س سه ليم پاشا و ئه رده لانيشى پئ
 به خشى. سه ليم پاشا، حه سه ن عهلى خانى ناره (قه لا چوالان). سه ر له
 هه وه له وه زۆرى قه در ده گيرا؛ زۆر جارى وا هه بوو ده رده كه وت و ده چوو
 را وئ و ده گه را وه. به لام قسهى شو فاران كارى خۆى كرد، پاش حه وت
 مانگ له زيندانا مانه وهى له سالى ۱۱۶۴ د كوژرا. ئيتر له و سا وه
 سه ليم پاشا به خاتره مى به سه ر شاره زوور و مه لبه ندى بابان و ولاتى
 ئه رده لان را ده گه يشت.

به گفته‌ی خوسره و بهگ، دواى نه‌وهى سه‌لیم پاشا ده‌ستى به‌سه‌ر نه‌رده‌لاند اگرت. خالید پاشای بابان، وه‌زیرى به‌غداى تاوکرد که وا بکا: ده‌وله‌تى عوسمانى حکوممه‌تى بابانى بداتى. وه‌زیر کارى پیک هیتنا، سه‌لیم پاشا که ده‌رده‌کرا په‌ناى به‌ نازادخان برد. له‌و ده‌مه‌دا بوو که که‌ریم خان هپرشى کرده سهر سنه و سووتاندى. خه‌لکى ولات له سه‌لیم پاشا راپه‌رین و ده‌ریان په‌راند و که‌ریم خانى برآى هسه‌ن عه‌لى خانیان کرده فه‌رمانه‌واى خوځیان.

به‌لام له کتیبه‌کى مه‌لا محممه‌د شه‌ریفى قازیدا نووسراوه: دواى نه‌وهى سه‌لیم پاشا له حوکم لادرا، سوله‌یمان پاشا حوکمى که‌وته‌وه دست. به‌ نه‌مه‌گداری له هسه‌ن عه‌لى خان که له‌سه‌ر نه‌و به‌ کوشت چوو بوو تکای له داشته‌مرخانى ئوزه‌گ کرد که یاریده‌ى بدا و پیکه‌وه کارپکیان کرد که‌ریم خانى برآى هسه‌ن عه‌لى خان بکه‌نه فه‌رمانه‌واى سنه. ههر نه‌ویش نووسیویه که به حوکمى نازادخانى نه‌فغانى، سوېحان ویردى خان سالى ۱۱۶۴ کراوته والیبى کوردستان. به‌لام که نووسراوه سوېحان ویردى خان سالى ۱۱۴۷ مردووه، نه‌م قسه هیچ به‌عه‌قله‌وه نانوسى.

که‌ریم خان کورى مهاباد قولى خان: که‌ریم خان چندی خوا هز کا، به‌دفعه و جوت قوشه و چوار مۆر و نامه‌رد بوو. لاسارتیک بوو گوئی به‌ که‌س نه‌ئه‌دا. خویشى هیچی له فه‌رمانه‌واى نه‌ده‌زانى. بو‌نمونه ده‌گپنه‌وه: کابرایه‌ک شه‌و دزیکى له مالى خویدا گرتووه و ده‌ستى به‌ستووه و به‌ دزه‌وه چۆته شکایه‌ت لای خان؛ به‌لام دزه‌ خزمى کابرایه‌کى ناسیاوى خان بووه. خان فه‌رمانى داوه هه‌رتک گوئی مال دزراوى بریوه و دزى به‌ره‌لدا کردووه. وه‌ک باسمان کرد که له شه‌رى نیوان سه‌لیم پاشا و هسه‌ن عه‌لى خاندا، برآیم به‌گى وه‌کیل خوئى کردبووه هه‌مه‌کاره‌ى پالنگان و بیله‌وار و بېووه دۆستى عه‌شره‌تى زهد، دیسانه‌وه که‌ریم خانى زهدى هان دا که بیته‌وه ویزه‌ى کوردستان. که‌ریم خانى زهد سیسه‌ت سواری به‌سه‌ر کردایه‌تیبى یاروه‌یس خان نارده لای برآیم به‌گ؛ که نه‌ویش دووسه‌د چه‌کداریکى

هه‌بوو. نه‌و پینچسه‌ت چه‌کداره به‌ره‌و سنه هاتن و گه‌یشتنه گوندی دوشان. که‌ریم خانى نه‌رده‌لان که ده‌خوئى رانه‌ده‌دى شه‌ر بکا. ده‌گه‌ل پیاوماقوولانى سنه‌بى، له به‌فر و سه‌رمای سه‌ختى زستاندا، بو‌هه‌ورامان رای کرد و له‌گوندی شامیان نه‌و زستانه‌ى به‌وپه‌رى شه‌رزه‌بیبه‌وه برده‌سه‌ر. سه‌ره‌تای به‌هار خوئى گه‌یاند ه‌شاره‌زوور و په‌ناى به‌پاشای نه‌وى برد. ده‌لین ههر نه‌و ساله که‌ریم خان مردووه و کوردستانى نه‌رده‌لان بی حاکم ماوه‌ته‌وه. له سالى ۱۱۶۵ دا خوسره‌و خان کورى نه‌حمه‌د خان و نه‌وه‌ى سوېحان ویردى خان سه‌ره‌خو خوئى کردۆته والیبى کوردستان و سالتیک به‌ والیه‌تى ماوه‌ته‌وه.

له سالى ۱۱۶۶ دا سه‌لیم پاشای به‌به به‌یارمه‌تیبى نازادخانى نه‌فغانى، سنه‌ى گرتووه و خوسره‌و خانى لى وه‌ده‌ر ناوه. سه‌لیم پاشای بابان چوار سال سنه‌ى له ده‌ستا بووه. نه‌گه‌رچى زۆر له پیاوماقوولانى سنه له ولاتى بابان ده‌ئیان. به‌لام نه‌و خه‌لکه‌ى له ولات مابوو له سایه‌ى حوکمى سه‌لیم پاشاوه ته‌واو بووژانه‌وه و دوور له نازاوه و هه‌را خه‌ریکی که‌سب و کارى خوځیان بوون. له سالى ۱۱۷۰ دا خوسره‌و خان به‌ کۆمه‌گى محممه‌د هسه‌ن خانى قاجار خوئى کرده‌وه والیبى کوردستان و حوکمى بابانى له سنه بنه‌بر کرد.

تا ئیره نه‌و میژووه بوو که‌مه‌ستوره خانم نووسیویه. وا نه‌و باسانه‌ى که له‌مه زیادن و نایه‌توللا مه‌ردوخ باسى کردوون ده‌خه‌ینه پروو.

نایه‌توللا ده‌لئى: سالى ۱۱۶۱- هسه‌نى عه‌لى خان برازای سوېحان ویردى خان به فه‌رمانى عادل شا کرا به‌والیبى کوردستان. له ۱۲ى مانگی قوریانى ۱۱۶۲ دا ئیمام قولى خانى زه‌نگه‌نه به له‌شکرتیکى زۆروه هپرشى بو‌کرد. له‌شکری والى له بیله‌وار پینشى پى گرت و ئیمام قولیبى شکاند و کرماشان و سونقر و کولیبایى و که‌نگاوه‌ر و مه‌لایر و برودج‌دیش هاتنه به‌ر حوکمى والیبى کوردستان.

له ۱۳ می ۱۱۶۳ د میهره‌لی خانی بروجردی، دادی له ده‌ست عه‌شهره‌تی زه‌ند برده بهر حه‌سه‌ن عه‌لی خان؛ ئه‌ویش ده‌هاواربه‌وه چوو. له‌و لایشه‌وه توشمال که‌ریم و اتا: که‌ریم خانی زه‌ند، ده‌گه‌ل شی‌خالی خان و ئه‌سکه‌نده‌رخان به له‌شکره‌وه هاتن و له مه‌لایر پیک هه‌لپه‌ژان. زه‌ند شکان و ۳۶ فه‌رمانده و ۱۸۰ چه‌کداری تریان کوژرا و، ماباقی هه‌لاتن.

له برانه‌وه‌ی سالی ۱۱۶۳ د ده‌وله‌تی عوسمانی سه‌لیم پاشای بابانی به‌سه‌ر ولاتی بابانه‌وه دانا و سوله‌یمان پاشایان راونا. په‌نای به حه‌سه‌ن عه‌لی خان هی‌نا و نایه‌توللاش هه‌ر ئه‌وه ده‌لی که مه‌ستوره خانم نووسیویه تا ده‌گاته هاتنی فه‌ره‌ادخان بۆ لای والیی ئه‌رده‌لان.

ده‌لی: بۆ وه‌رامی نامه‌ی سه‌لیم پاشا، کوپ‌کی راویژ له شی‌خ وه‌سیمی مه‌ردۆخی باپه‌ره‌گه‌وره‌م، برابیم به‌گی وه‌کیل، خوسره‌وخانی کوپ ئه‌حمه‌د خان، جافر سولتان و پیاوانی گه‌وره‌ی تری کوردستان پیک هات. زۆریه‌یان نه‌یانه‌ویست شه‌ر بکری؛ به‌لام مه‌لا حوسین (باپیری مه‌لا عه‌باسی شی‌خه‌لئیسلام) و عه‌بدووللا سولتان به‌راز (زاوی حه‌سه‌ن عه‌لی خان) له‌به‌ر کورده‌ناموسی و ده‌ست له په‌نا به‌ر نه‌دان، شه‌ر هه‌لده‌بژیرن. حه‌سه‌ن عه‌لی خانیش ده‌چیتته لای شه‌رخوازان و کار له‌کار ده‌ترازی و چیرۆکی مه‌ستوره‌خانم رووده‌دا.

نایه‌توللا ده‌لی: له‌شکری که‌هیا و بابان سیزده رۆژ تالانی ولاتیان کرد و نامووسی مه‌سیحی و جووله‌که‌کانیشیان ئه‌تک کرد.

برابیم به‌گی وه‌کیل که بیوه‌ مایه‌ی شکستی له‌شکری ئه‌رده‌لان و خۆی ده‌ریاز کردبوو، چووو پالنه‌نگان و بیله‌وار و روانسه‌ری ده‌س به‌سه‌را گرتبوو، قه‌لایه‌کیشی له ئالک بنیات نابوو. پاش رۆبشتنی عوسمانییان و هاتنه‌وه‌ی حه‌سه‌ن عه‌لی خان بۆ سنه، ولامی بۆ توشمال که‌ریم و شی‌خالی خانی زه‌ند نارد که ده‌رفه‌ته‌تۆله‌ی خوتان له والیی ئه‌رده‌لان بستینه‌وه. له رۆژی ۱۳ می په‌م‌ه‌زانی ۱۱۶۴ به بیست هه‌زار سوار له

عه‌شایه‌ری کرماشان و زه‌نگه‌نه‌وه به‌ره‌و کوردستان هاتن. خان که زانیی ده‌رۆست نایه فه‌قیه‌رفوقه‌راتی شاری ده‌گه‌ل قوتیبول عارفین شی‌خ محه‌مه‌د وه‌سیمی مه‌ردۆخی (کوپی شی‌خ ئه‌حمه‌دی عه‌للامه) په‌وانه‌ی هه‌ورامان کرد.

لیه‌ده‌دا باسه‌که ناگۆپێ تا ده‌لی که‌ریم خان گه‌رووسی گرت و خورشید خانمی کچی حه‌مه‌ده‌مین خانی به‌دیل برد و گه‌رایه‌وه و حه‌سه‌ن عه‌لی بوو به‌دۆستی نازادخان و هاته‌وه سنه.

له سالی ۱۱۶۶ د عه‌لی مرادخانی به‌ختیاری له‌په‌ر هیرش دینی و کرماشان داگیر ده‌کا. کابرایه‌کیش له به‌غدا په‌یدا ده‌بی و بۆ خۆی ده‌لی «من کوپی شاسولتان حوسینم و ناویشم شاسولتان حوسینی دووه‌مه و ده‌بی بمه‌ شای ئیران». میرزا مه‌هدی خانی شقایی میژوونوسه‌که‌ی نادرشاه بروای پێ ده‌کا و ده‌گه‌ل خۆیا ده‌به‌یینه‌ته کرماشان.

عه‌لی مرادخان له‌م هه‌له ده‌رفه‌ت دینی؛ شای که‌سنه‌ناس پێش خۆی ده‌دا و بۆ گرتنی کوردستان خۆ ساز ده‌کا. حه‌سه‌ن عه‌لی خان به‌و له‌شکره‌ شپ و شه‌قه‌وه که هه‌یه‌تی خۆی ئاماده‌ی شه‌ر ده‌کا. که‌ریم خانی زه‌ند که دوژمنی قه‌سته‌سه‌ری عه‌لی مرادخانه، هه‌م بۆ کوتانی هه‌م بۆ دل‌دانه‌وه‌ی کوردان، دیتته هانای حه‌سه‌ن عه‌لی خان و له هه‌وه‌ل پیک هه‌لپه‌ژاندا له‌شکری عه‌لی مرادخان ده‌بیتته تۆی هه‌رزن و لیک بلاو ده‌بی و شا حوسینی تاینیش له‌مه‌یدانی بیله‌واردا ده‌کوژری. حه‌سه‌ن عه‌لی خان دیتته‌وه سنه و که‌ریم خان هیرش ده‌باته سه‌ر کرماشان.

له سالی ۱۱۶۷ د نازادخانی ئه‌فغانی که له ئه‌سفه‌هان خۆی کردبوو شا، نامه بۆ حه‌سه‌ن عه‌لی خان ده‌نووسی که ده‌یه‌وی چاوی پێ بکه‌وی. خان که دۆستی له‌میژینه‌ی نازادخانه، ده‌گه‌ل چه‌ند پیاوماقوڵیکی سنه‌دا وه‌ک مه‌لا مسته‌فا شی‌خه‌لئیسلام و عه‌بدووللا سولتان به‌راز و هی (تر). ده‌چیتته ئه‌سفه‌هان. سه‌لیم پاشای ناوبراویش که له نازه‌ربایجان زۆری

یاریده‌ی نازادخان داوه و به هزار سواره‌وه له خزمه‌تیدایه، ده‌لی ئه‌گه‌ر
حه‌سه‌ن عه‌لی خانم پتی بفرۆشی چوار هزار تمه‌ن دده‌م. خان و هه‌والانی
هه‌ر ده‌گه‌نه ناو ئه‌سفه‌هانه‌وه ده‌گه‌ریتن. حه‌سه‌ن عه‌لی خان ته‌سلیمی سه‌لیم
پاشا ده‌که‌ن و مه‌لا مسته‌فا و عه‌بدو‌للا سولتانیسه‌ ده‌خنکیتن. سه‌لیم
پاشا به‌فه‌رمانی نازادخان ده‌بیتته‌ والیی کوردستان.

فه‌رمانه‌وایی سه‌لیم پاشای به‌به: سه‌لیم پاشا له ره‌جه‌به مانگی سالی
۱۱۶۷د به‌ره‌و کوردستان دیت و حه‌سه‌ن عه‌لی خانیش زنجیر له‌مل
ده‌نیریتته‌ قه‌لاچوالان و پاشا حه‌و مانگ حه‌بس ده‌یکوژن.

دوای چه‌ند مانگی خه‌لکی ولات شوپش ده‌که‌ن و سه‌لیم پاشا زۆر
به‌ره‌زیلی وه‌ده‌ر ده‌نیتن. سه‌لیم پاشا په‌نا به‌ حه‌مه‌حه‌سه‌ن خانی قاجار ده‌با
که‌ ئه‌ویش داوای شاه‌تیی ده‌کرد، به‌لکو سنه‌ی بداته‌وه. خوسره‌و خانی
کوری ئه‌حمه‌د خان که‌ هه‌موو ته‌مه‌نی له‌ خزمه‌ت کردن به‌ حه‌مه‌حه‌سه‌ن خان
گوزه‌راندوو، باسی نامه‌ری سه‌لیم خان بو محمه‌د حه‌سه‌ن خان ده‌کا و
تا ده‌توانی بو تی ده‌چیتتی.

حه‌مه‌حه‌سه‌ن خان له وه‌رامی خوسره‌و‌خاندان ده‌لی: تو هیتشتا حه‌مه
حه‌سه‌نت نه‌ناسیوه، چۆن ده‌کری چاو له چاکه‌ی تو بپۆشم و به‌دوژمنانت
بفرۆشم. خاترجه‌م به‌ فه‌رمانه‌وایی کوردستان کالایه‌که‌ پر به‌بالای تو و
ده‌به‌ر که‌سی تر ناکری. سه‌لیم پاشا جواب ده‌کری و فه‌رمان و خه‌لات
ده‌دریتته‌ ده‌ست خوسره‌و‌خان و به‌هیتز و پیتی زۆره‌وه ره‌وانه‌ی مه‌له‌ندی باب
و باپیرانی ده‌کریته‌وه.

(له‌میترووی ئایه‌توللا‌دا، ده‌کوله‌که‌ی ته‌ریشدا ناوی که‌ریم خانه
به‌دغه‌ره‌که‌ نه‌هاتوو که‌ مه‌ستوو ره‌ خانم باسی کردوو. حوکم له‌ حه‌سه‌ن
عه‌لی خانه‌وه باز ده‌داته‌ سه‌ر خوسره‌و‌خانی ئه‌رده‌لان).

خوسره‌و‌خانی دووه‌م: کوری خان ئه‌حمه‌دخان و نه‌وه‌ی سویمان ویردی خان
بوو. وه‌ک باس کرا سویمان ویردی خان زۆری کور هه‌بوون، هه‌ر له‌ زه‌مانی

خویدا خان ئه‌حمه‌دخانی کوری چووبوو و لاتتی عوسمانییان و له‌په‌نا
ئیمامان ده‌ژیا (وا دیاره له‌ نه‌جه‌ف و که‌ره‌لا بووه - هه‌ژار) دوو کوری
له‌پاشا به‌جی ماون به‌ناوی: خوسره‌و‌خان و ره‌زا قولی خان. سویمان ویردی
خان خوسره‌وی زۆر خوێشده‌ویست و له‌ هه‌موو کوره‌کانی تری پتر ریتز لی
ده‌نا و هه‌میشه‌ به‌قه‌د و بالایدا هه‌لده‌گوت و ده‌یگوت: خوسره‌و پیاویکی
زۆر ژیتته‌بیه‌ و دوای من ئه‌و جیگه‌م ده‌گریته‌وه.

به‌لی له‌ ۱۱۷۰د خوسره‌و‌خان شوپنه‌که‌ی باپیره‌ی گرتوه‌ه. هه‌موو
خه‌لکی ولات، گه‌وره‌ و گچکه‌ که‌وتنه‌ خویشی و شادییه‌وه. ئه‌وانه‌ی
ئاواری ولاتانیسه‌ بیوون، هاتنه‌وه و ده‌سکرایه‌وه به‌ئاوه‌دانکردنه‌ی ویران و
کیتلانی زه‌وییان و هیچ که‌س له‌ زولم و زۆر نه‌ده‌ترسان و به‌خاترجه‌می
ده‌ژیان. خانی تازه‌تا سنه‌ باش ئاوه‌دان ده‌بیتته‌وه بنکه‌ی خۆی برده‌ حه‌سه‌ن
ئاوا. ته‌نیا که‌سیک که‌ سه‌ری وه‌به‌ر بای خان نه‌هیتنا، ره‌شید به‌گی وه‌کیل
کوری برام به‌گه‌ وه‌کیله‌که‌بوو، که‌ گوتمان پاشا شکانی حه‌سه‌ن عه‌لی خان
خۆی کردبووه هه‌مه‌کاره‌ی پالنگان و ئه‌له‌ک و روانسه‌ر، وه‌ختی برام به‌گ
به‌ ده‌ستی سه‌لیم پاشا کوژرابوو، ئه‌م حه‌مه‌ره‌شیده‌ی کوری له‌ جیتی باوکی
ئاغایه‌تیی ئه‌و ناوه‌ی ده‌کرد. جگه‌ له‌ ره‌شید به‌گه‌ میهرعه‌لی سولتان و
خوسره‌و به‌گی ئامۆزای ره‌شید به‌گیش یاریکاری ره‌شید به‌گ بوون و
زۆریان گوی به‌فه‌رمانی خان نه‌ده‌دا.

خوسره‌و‌خان به‌ ته‌گبیر و رای پیاوماقوولان بریاری دا ئه‌و دوو خزمانه‌ی
ره‌شید به‌گ که‌ ئازاوه‌چی بوون ته‌می بکا. رۆژیک له‌ مه‌جلیسه‌دا که
میهرعه‌لی خان لای خان بوو به‌فه‌رمانی خان گیرا و خرایه‌ به‌ندیخانه‌وه.
کۆمه‌لیکیشی چه‌کدار نارد خوسره‌و به‌گی بو بگرن. خوسره‌و به‌گ ده‌ستی
نه‌دا و ده‌ستی کرده‌وه، گرتیان و هه‌ر له‌وئ سهریان بری و سه‌ره‌که‌یان بو
خان هیئا، به‌فه‌رمانی خان، میهرعه‌لی خانیش به‌ده‌ردی خوسره‌و به‌گ برا و
مالی هه‌ردووکیان ده‌سی به‌سه‌ردا گیرا.

دیسان ته‌شقه‌له‌ی نازادخان: خوسره‌و‌خان لی برابوو تو‌له‌ی خۆی له‌ سوله‌یمان

پاشای بهبه بکاتهوه، هیرشی دهرده سهر رهعیعت و قهلهمیرهوهکهی. سولهیمان پاشا چوو ه بن کلیشهی نازادخانهوه که بیته سهر سنه. سولهیمان پاشا دوو ههزار کهسیکی کۆکردهوه، همه رهشید بهگی وهکیلیشی رهگهژ کهوت؛ لهشکری ئهفغانیش پهیدا بوون. دهوری قهلائی حهسه نابادیان دا که خان لهویدا قایمه کاریبی خۆی کردبوو. چل رۆژ ئابلوقهه قهلا درا، خوسرهوخان وهلامی بو شیحالی خانی زهند نارد که له ههمه دان بوو تاوهکو دههانای بی. لهشکری زهند هاتنه هاواری. نازادخان که ئهوه خه بهرهی زانی دهستی له ئابلوقهه قهلا بهردا و راکه ئه ما راکه!

شیخالی خان کهوته شوینی و مهرومالاتی سولهیمان پاشای وه بهر هات، بهتالانی برد و گهراپهوه ههمه دان. خوسرهوخانیش حهسه سالیح بهگی کهمه رهیی که لهو شه رهدا یاریدهی رهشید بهگ و ئهفغانانی دابوو، گرت و ههردووک چاوی کۆلی.

دهلین له رۆژانی ئابلوقهه دانی قهلا دا، ههموو رۆژتیک سواریکی ئهفغانی دههاته مهیدان و بانگی دهکرد کی دهخۆی راده بیینی بیته شه ری من؟ ههر کهس دهچوو دهکوژرا. تا رۆژتیک محهمه د ئاغای جلله و داری تایبه تی خوسرهوخان کورده ناموسی ههلی دهگری، بیدهنگ دهچیتته ته وبله و ئهسپی تایبه تی خان و چهکی شانی خان دهبا و له قهلا دهردهچی. ده بیته ههرا دهلین: ئه و نامه رده بی ئه مه گه چهک و ئهسپی خانی رفاند و خۆی گه یانده دوژمنان. بهلام (جلله و دارم جلله و دار بی)، بی سیو و دوو بهره و کابرای ئهفغانی ئهسپی تاودا و شیرتیکی داهینایه سهری ئهفغانی وهک خه یار داهینا و سهره کهی رفاند و گه یانده وه قهلا و هاویشتیبه بهر قاچ و قولی خان. زۆری ئافهرین لی کرا و پلهی تایبه تی میرئاخوری خان یی درا. وا لهو ساوه تا ئیستاش که زهمانی رهزا قولی خان ی کوری خوسرهوخانی کوری ئامانوللاخانی کوری خوسرهوخانی سیهه مه، و اتا ده بنه چوار والی و نه وهت و ههشت سالی یی چوو پلهی میرئاخوری ههر هی خویانه و میراتی ئه و باپیره یانه بو یان ماوه ته وه؛ که ئه مرۆ رۆسته م بهگ میرئاخوره.

میژوووه ئه رده لانه کهی خوسره و بهگ دهلی بهر لهو کاره، محهمه د ئاغای ناوبراو له لایهن خوسره و خانه وه نارد رابوو له لای نازادخان که دهستی له قهلا بهردا و به خۆزایی خۆی ماندوو نهکا و چیتیش موسولمانان به کوشت نه دا، له ئابلوقه دان چی بو ناکری و ئابرووشی دهچی. نازادخان له شات و شووتی محهمه د ئاغای سهری لی شیناوه و گوتوو به: خاک به سهری نازاد، وهک خوسره و خان فه رموو به ئیتر وازی له قهلا هیناوه و چی بو نه کراوه. دوا ی ئه م رووداوه شیخالی خان که له ههمه دان خه ریکی ئاوه دان کرد نه وهی شاربووه، پول و بزبوکی زۆری له کوردستان ئه ستان دووه.

جا چونکه لهو مابهینه دا خان بو خۆی له ولات دوور کهوت بووه، کاروباری سنه و قهلائی حهسه ن ئابادی دابوو دهستی میرزا عهبدو لالی وهزیر - که له دایکه وه باپیری منه (یانی مهستوروه - ههژار) و یوسف بهگ. ئهوانیش له چنگ باجگرانی زهن دییه کان وه گیان هاتبوون، ژن و مالی خوسره و خان یان له قهلائی حهسه ن ئاباد به ره لاکرد و بو خویان رایان کرده شاره زوور. خوسره و خان به پله گهراپه وه قهلا و مالی خۆی و داروده سته ی لینا و هاته وه شار و چونکه ئه و قهلا یه زۆر ده بووه لانه ی ئاژاوه، فه رمانی دا داریان به سهر به رده وه نه هیشته که تانیستاش ئاوه دان نه کراوه ته وه.

که ریم خانی زهند و محهمه د حهسه ن خانی قاجار، ههردووکیان سهر یان له پادشایه تی ده خورا؛ بهلام جاروباره پیکه وه ریک ده کهوتن. ئه م ریک کهوته شه زوو تیک ده چوو. تا دوا جار بوو به شه ریان. لهشکری محهمه د حهسه ن خان شکا و بو خۆشی کوژرا. ئیران به خروپری دهس که ریم خان کهوت و شاری شیرازی کرده پیته ختی خۆی.

سولهیمان پاشای بهبه ههلی بو ره خسا دیاری و پیشکیشی زۆری بو که ریم خان نارد و داوای لی کرد به خزمه تکاری خۆی قبول بکا و سنه ی بداتی. که ریم خان له داخی ئه وه که محهمه د حهسه ن خان، خوسره و خان ی کرد بووه والی، بی فوو له دۆ کردن له سالی ۱۱۷۷ دا فه رمانی والیه تی

کوردستانی بۆ سوله‌یمان پاشا دەرکرد.

هەر ئهو ساکەش که ئەحمەد پاشا لەسەر شارەزور دەرکرا، سوله‌یمان پاشا شارەزوریشی خستە سەر قەڵەمپەوی خۆی. وەزیری بەغدا تەواو لەم کارە پکی هەستا. بە بیست هەزار چەکداری ینگی چەری و عەشایر و عەرەب و تۆپ و تۆپخانە، که ئەمین پاشای مووسل و، عەبدوڵلا پاشای زەهاویشی دەگەڵ خۆیا هینابوو، بەرەو شارەزور و کوردستان هات و، لە کفری تۆردوبەزی کرد.

سوله‌یمان پاشا بە دە دوازدە هەزار سواری ئەردەلانی و بابانییه‌وه بەرەنگاریان بوو. لەشکری بابان و ئەردەلان شکا و زۆر لە پیاوه سەرناسەکانیان کوژران، یان بەدیل گیران. هەرچی بووشیان، پۆمی بە تالانی برد.

وەزیری بەغدا که ناوی عەلی پاشا بوو دواي ئهو سەرکەوتنە، ئەحمەد پاشای برای سوله‌یمان پاشای کردە حاکمی شارەزور. بەلام زۆری پێ نەچوو سوله‌یمان پاشا دیسان هیرشی برده سەر شارەزور و ئەحمەد پاشای پاون و خۆی کردەوه بەهەمەکارە شارەزور و ئەو مالانەیی که چەند سال و زەمان بوو لە سنە ئاواره ببوون و چوبوونە شارەزور و هێشتان هەر لەوێ مابوون، هینانییه‌وه شوپین و پتی پیشووی خۆیان.

سوله‌یمان پاشا هیندییک جار لە سنە و هیندی جار لە شارەزوری پادەبوو. عەلی خانی کوری وەکو دەگریونان بە مالەوه ناردبوو شیراز. حەسەن بەگی کورپیشی بەسەر سنە پادەگەشت.

لە سالی ۱۷۸، شەویک لە شارەزور کابرایەک بە ناوی فەقی برايم خۆی ئەخاتە ناو مالی سوله‌یمان پاشا و بەر خەنجەری ئەدا و ئەیکوژی. پاش کوژرانی ئەو، حەمەپاشای برای لە شارەزور بوو بەجینشینی؛ عەلی خانی کوری پاشاش که لە شیراز بوو، بەئیجازەیی که‌ریم خان هاتەوه کوردستان و بۆ ماوه‌ی سالییک مایه‌وه. بەلام بەکاری گەورەیی نەدەهات.

حەمەرشید بەگی وەکیل و میرزا عەبدوڵلائی وەزیر و میرزا سادقی موستەوفی، خۆیان گەیانده باره‌گای که‌ریم خان و کاریکیان کرد عەلی خان لە کار بەرکەنار کړی. پاشان خوسره‌وخانیان پەیدا کردەوه، که لە کوردستان هەلۆدەابوو. لە سالی ۱۸۰، ۱۸ هینانییه‌وه و کرایه‌وه بە والیی ئەردەلان - تا ئێره‌ میژووی ئەردەلانی مەستورەخانم بوو.

میژووی ئایه‌توللا مەردۆخ لە چەند شوپینیکدا جیاوازیی دەگەڵ نوسراوی مەستورەخانمدا هەیه که بە لامه‌وه پیکوپیکتره. ئەو دەلی: خوسره‌وخان لە مانگی محەرەمی ۱۶۸، ۱۸ بە فرمان و خەلاتی محەمەد حەسەن خانی قاجاره‌وه و دوو سەت سوار شاسەییان، بەسەرکردایه‌تیی عەباس خان که یاریده‌ی بدن هاتەوه کوردستان و بوو بە فرمانپه‌وا. برابەکیشی هەبوو بە ناوی رەزا قولی خان. ئەحمەدخان پیاویتیکی زۆر ئازا و بە مشوور بوو؛ هینمی و بووژانەوه‌ی بۆ ولات گەرانده‌وه. خەلکی ئاواره گەرانەوه مالی خۆیان. هەموو کەس سەری وەبەر باری هینابوو. تەنیا دوو نامۆزای حەمەرشید بەگی وەکیل نەبێ بە ناوی خوسره‌وه بەگ و میهرەلی بەگ که لە بنه‌وه ئازاوه‌یان دەنایه‌وه و دژی خان خەباتیان دەکرد. خوسره‌وخان فرمانی گرتنی دان. میهرەلی گیرا، خوسره‌وه دەستی کردەوه و دوو کەسی بەخەنجەر زامار کرد؛ بەلام پزانه‌ سەری و سەریان پری. ئەوسا میهرەلی خانیشیان کوشت و مالەکه‌یان دەست بەسەردا گرتن.

هەر لە سالی ۱۶۸، ۱۸ ئازادخانی ئەفغانی لە ترسی که‌ریم خانی زەند و هەرەشەیی حەمەحەسەن خانی قاجار، ئەسفەهانی واز لێ هینا و بەرەو ئازەریایجان دەرچوو؛ لە پیکه‌دا سوله‌یمان پاشا خۆی گەیانده‌ی دنە دا سنە بگری. بە دوو هەزار سواری بۆ گرتنی سنە دیت و قەلای حەسەن ئاباد ئابلقە دەدا. خانی ئەردەلانییش بەر لەوه ئازاد خان بگاتە بەرەوه، قەلا دادەبەستێ و خەلکیکی زۆریش بۆ هیمداد بانگ دەکا. حەمە رشید بەگ و حەمەسالیح بەگیش لە دژی خوسره‌وخان پەگەڵ ئازادخان دەکەون. دوازدە پوژان قەلا ئابلقە دەدری؛ بەلام هیچ لایەک چییان بۆ دەگەڵ یەکتەر ناکړی.

نایه توللا دواي گيرانه‌وهی چیرۆکی محهمده ئاغای جله‌ودار و سه‌ره‌پاندنی کابرای ئه‌فغان ده‌لی: له هه‌موو لایه‌که‌وه چه‌کدارانی کورد بو هیمدادی خان هاتن. هه‌ر له‌و سه‌روه‌نده‌شدا. شیخالی خان زهند له هه‌مه‌دانه‌وه بو یاریده‌ی خان زنده‌لان گه‌یشت، ئازادخان زانیی خۆی پێ راناگیر، ده‌ستی له ته‌ماحی کوردستان و قه‌لا به‌ردا و چوارناله به‌ره‌و تازه‌ریاجان په‌وی. خوسره‌وخان له قه‌لا هاته‌ده‌ر و دایه دووی ئازادخان و ده‌گه‌ل شیخالی خان زهند که له لای ئه‌سفه‌نداباده‌وه هاتبوو تا سنوری گه‌پووس، راوه‌دووی ئازادخان کرد. ئازادخان به‌رده‌ست نه‌هات؛ به‌لام هه‌رچی چه‌ک و مائی له‌شکری بوو، ده‌ست له‌شکری کورد و زهند که‌وت. خوسره‌وخان هاته‌ سنه؛ به‌لام شیخالی خان په‌لاماریکی برده سه‌ر سوله‌یمان پاشا و هه‌رچی مه‌ر و مالاتی بوو به تالانی برد و له رینگه‌ی مه‌راغه‌وه گه‌یشته‌وه هه‌مه‌دان.

خوسره‌وخان ئه‌م شه‌ره‌ی، به‌نامه‌یه‌ک بو حه‌مه حه‌سه‌ن خان قاجار باس کرد، خان قاجار نزیکه‌ی سی هه‌زار تمه‌ن و ئه‌سپی به‌ زین و په‌شمه‌ی زینو و زین و خه‌لاتی تره‌وه بو خوسره‌وخان نارد. شیخالی خان له باتی ئه‌و یاریده‌دانه‌ی سنه‌ییان. بێ پسانه‌وه داوای گه‌نم و دار و باری خانووکردن و بێگار له خه‌لکی سنه‌ ده‌کا. خوسره‌وخان به‌ ولاتا ده‌گه‌را که دلخۆشیی په‌عبه‌تان بداته‌وه و به‌سه‌ریان کاته‌وه. کاری سنه و قه‌لای حه‌سه‌ناباد به‌ میرزا عه‌بدووللای وه‌زیر و یوسف به‌گ ده‌سپێرێ. ئه‌و دوانه‌ش له بر و به‌هانه و بێگار و سه‌رانه‌ی شیخالی خان سه‌ر درنه‌نابن؛ بێ ئاگادارکردنی په‌زا قولی خان و مال و مندالی خان، سنه به‌جێ ده‌هێلن و ده‌چنه‌ شاره‌زور. خوسره‌وخان دیته‌وه قه‌لا چۆل ده‌کا و بو شار ده‌گه‌رپه‌ته‌وه و فه‌رمان ده‌دا قه‌لا بروخپن نه‌وه‌ک رۆژیک دوژمن به‌هه‌ری لێ ببینی.

حهمه‌حسه‌ن خان قاجار و شیخالی خان که به فه‌رمانی که‌ریم خان بو پێک هه‌لپه‌ژان دوو برای کوردی (ئه‌سته‌رابادی) به‌ناوی: سه‌بز عه‌لی و محهمده عه‌لیاغای ده‌وه‌للوو - یان دولوو - له یازده‌هه‌می مانگی جیمادی

به‌که‌می سالی ۱۱۷۲ هه‌مه‌حسه‌ن خانیاں کوشت و که‌ریم خان بوو به هه‌مه‌کاره‌ی ئی‌ران و شیرازی کرده پێ ته‌خت.

خوسره‌وخانی ئه‌رده‌لان ترسی رێ نیشته؛ که‌وته خۆی و له‌شکر و سه‌نگه‌ری ساز ده‌کردن. که‌ریم خان که زانیی خان لیبی ترساوه. به‌ پیاوی خۆیدا فه‌رمانی والیه‌تی کوردستان و خه‌لاتی بو نارد و خاتره‌می کرد که هیچ ترسی نه‌بێ. له سالی ۱۱۷۳ هه‌ کاتێ که‌ریم خان له تاران‌وه ده‌چوووه چه‌مه‌نی سووتانییه، خوسره‌وخان ئه‌حمه‌دخانی کورپی خۆی به‌ دیاری و پێشکێشی زۆره‌وه نارد خزمه‌ت که‌ریم خان.

له سالی ۱۱۷۶ هه‌ سوله‌یمان پاشا هێرشی بو مه‌ریوان هینا: به‌ نیاز بوو کوردستان داگیر بکا. خوسره‌وخان به‌ له‌شکرێکی که‌مه‌وه پێشکێشی پێ گرت و له مه‌ریوان به‌گژیدا هات و سوله‌یمان پاشای شکاند و پاش زینانیکی زۆر له ولاتی ده‌ره‌په‌راند.

سوله‌یمان پاشا بو توله‌ی ئه‌و شکانه‌ی خۆی هاویشته مائی که‌ریم خان زهند و زۆری بو خوسره‌وخان تێ چاندو سی هه‌زار تمه‌نیشی دا به که‌ریم خان و کوردستانی لێ کړی، سوله‌یمان پاشا کرا به‌ والیی کوردستان و خوسره‌وخانیان برده شیراز.

ه‌کومه‌تی سوله‌یمان پاشا: سالی ۱۱۷۷ سوله‌یمان پاشا شه‌ش مانگ والیه‌تی سنه‌ی کرد و هێرشی برده سه‌ر شاره‌زور، ئه‌حمه‌د پاشای برای خۆی لێ وه‌ده‌ر نا که عه‌لی پاشا وه‌زیری به‌غدايه به‌سه‌ر شاره‌زوربه‌وه دانابوو. عه‌لی پاشا به‌ بیست هه‌زار سواری عه‌ره‌ب و عه‌شایره‌وه و ئه‌میر پاشای موسول و عه‌بدووللا پاشای زه‌هاو به چه‌کدارانی خۆیانه‌وه دینه سه‌ر سوله‌یمان پاشا. له‌شکری سوله‌یمان پاشاش هه‌مه‌ با هه‌م دوو هه‌زاره، زۆر زوو ده‌شکین. ئه‌حمه‌د پاشا دیته‌وه سه‌ر شاره‌زور. پاش گه‌رانه‌وه‌ی له‌شکری عوسمانی به‌ ماوه‌یه‌کی که‌م دووباره سوله‌یمان پاشا هێرش ده‌کاته شاره‌زور و ئه‌حمه‌د پاشای لێ ده‌رده‌کا و خۆی به‌سه‌ر شاره‌زوردا

دهسه پیتنی.

نایه توللا دهلی: فقهی برابیم ناویک که بیستوویه سوله یمان پاشا ههز له ژنه که ی دهکا سالی ۱۱۷۸ شهو له خه ودا پاشای وه بهر خه نجهر دا و نه بهیشت له خهوی یه کجاری بیبهش بیت. همه پاشای برای سوله یمان پاشا له شاره زوور و عهلی خانی کوری سوله یمان پاشا به کوردستان دوو سال حوکمیان کرد.

له سهر شکایه تی همه ره شهید به گی وه کیل و میرزا عه بدوللای وه زیر و میرزا محمهد سادق مسته و فی، عهلی خان له والیه تی خرا و خوسره و خان که له شیراز ده ژیا، کرایه وه والیه کوردستان - باسه که ی نایه توللا دوایی هات.

خوسره و خانی دووهههه یو جاری دووهههه: نه مجاره ماوه ی یازده سال به و په پری خوشتی و سه رکه و تنه وه والیه تیبی کرد. ولاتی نه و نه ده نان و پر پیت و به ره که ت کرده وه که به ههشت به غیلی پی به ری. له و کارانه ی که له وه زمانه دا له سنه کردوویه: خان و به ره ی بنکه ی فه رمانه وایی بووه که ئیستا به ناوی تالاری به ره و ته پوله ناو ده بری. همه مام و مزگه و تیبکی به پالته وه بنیات ناوه. چوارباغیکی ئیجاد کردووه که له دنیا وینه ی نه بووه. نه م چوار باغه هه رما بوو؛ ناوی باغی مهیدانی لی نرابوو. من (مه ستوره) به منالی ده چوومه سه بری نه و باغه. به راستی باغ بوو گالته نه بوو؛ جوگه ناو به ناو داراندا به ههشتی خوی به بیر دینایه وه، به لام به داخه وه ئیستا شوینه واری کویر بوته وه، بوو بته درکاوه. (شیاوی باسه: ناسر خانی نازاد پور ده لی: له سهت و په نجا سالیک له مه و به ره وه نه و شوینه بوته گه ره کیکی شار و ناوی گه ره کی چوارباخه).

سالی ۱۱۹۱ که ریم خانی زه ند په لاماری به سرای دا. ده و له تی عوسمانی به وه زیری به غدا ی سپارد که هیرش به ریتته سه ر سنوره کانی ئیران. همه پاشای بابان به لئین به وه زیری به غدا ده دا که کوردستانی

نه رده لانی بو بگری. له شکرکی زوری ره گه ل ده خه ن و پول و نه رزاقی زوری ده ده نی که نه و کاره یان بو بکا.

همه پاشا هه ر له مه ریوان و بانه وه ده ست به کوشتار و تالان ده کا. خوسره و خان خه به ر به که ریم خان ده دا و بو خوشتی به دوو سی هه زار چه کداری نه رده لانییه وه ده چیتته به راییه هیرش به ران. له ریگه دا چند چه کداریکی له شکرکی مه راغه و گه پرووسیان ده گه ل ده که وی که یارمه تیبی بکن. له شکرکی خانی نه رده لان له قه راخ زریواری مه ریوان تووشی دوژمن هات.

همه پاشا به دو ازده هه زار سواری شه رکه ری بابانی و عوسمانی و ینگه چه ری و عه ره به وه هجومی کرد. شه ریکی زور خه ست و خویناوی پرووی دا له شکرکی مه راغه و گه پرووس زور زوو کلکیان ده گه لوز گرت و به ره و مال قاچان دیان. ئیتر بازار شیوا؛ له شکرکی نه رده لانیس وره یان له ده ست دا و ناچار پشتیان کرده دوژمن و زور پیای به کاریان لی کوژرا و به دیل گیرا. میرزا عه لی و میرزا مه هدی، کورانی میرزا عه بدوللای وه زیر و نه سروللا به گی کوری یوسف به گ و همه ره زا به گی نه رده لانی و عه بدوللا به گی مونشی، له ریزی کوژرا وه کان بوون. میرزا نه حمه د کوره گه وه ی میرزا عه بدوللا زور له سه رناسانی تر، له به دیل گیرا وه کان بوون. خوسره و خان به شکسته ی له شکره وه هاته وه سنه.

همه خان له شه رگه خیه و تی لیدا و مایه وه؛ زور له توله ی که ریم خان ده ترسا، بو ماوه یه ک مه ریوانی کرده بنکه ی خوی. که ریم خان پر یاری دا رو می و بابانیان بو هه میشه ته میج بکا. سادق خانی برای به له شکرکی که وه به ره و به سرا نارد. فه رمانی به عه لی نه زه ر خان دا که له ریگه ی مه نده لیبیه وه هیرش به ریتته سه ر به غدا. به که لبالی خانی کوری شیخالی خان و عه لی مراد خانی زه ندی سپارد که له کوردستانه وه برژن و بابانیان بو بابیان ته میج بکن.

سابق خان زور زوو بهسرای گرت، پیاوه‌کانی کوشتن و ژنه‌کانیانی به‌دیل هینا و هاته‌وه لای که‌ریم خان و نافه‌رینی لی کرا.

ع‌لی خان ه‌هر له‌س‌ر سنووره‌وه تالانی کرد و ویرانی کرد تا گه‌یشته سی فرسه‌خی شاری به‌غدا و دیلیکی زوری رومیانی بو شیراز نارد.

که‌لبالی خان و ع‌لی مرادخان که هاتبیونه کومه‌گی خوسره‌وخان، ه‌هرچ‌ند همه‌پاشا داوای ناشتیی کرد و گوتی په‌شیمانم به‌هره‌ی نه‌دا. له‌شکری ز‌ند و خوسره‌وخان له‌س‌ره‌تاکانی ره‌جه‌به‌مانگی سالی ۱۱۹۱دا به‌ره‌وه همه‌پاشا بزوتن. خوسره‌وخان پیشایی له‌شکر بو.

همه‌پاشا بی شهر ه‌للات و، ز‌ند و نه‌رده‌لانی گه‌بینه قزل‌جه؛ که پینج فرسه‌خی قه‌لاچوالانه؛ له‌ویوه لوتفالی خانی کوری سوبحان ویردی خان که مامی خوسره‌وخان بو، به‌چ‌ند چه‌کداریکه‌وه وه‌شویتن ه‌للاتوان که‌وت. گه‌یشته قه‌ره‌داغ؛ سوکیک ویران و تالانی کرد. له‌وه‌س‌ره‌بنده‌دا، گورگالی به‌گی جل‌ه‌وداری که‌ریم خان، ولامی که‌ریم خانی بو س‌ر‌داران هینا، که؛ چونکه ده‌ولته‌تی عوسمانی ده‌خاله‌تیان به‌که‌ریم خان کردوه و، داوای ناشتی و شهر ویستان ده‌ک‌ن، ده‌بی بگه‌رینه‌وه سنووری ئیران و ده‌ست له‌ولاتی عوسمانی به‌رده‌ن.

داوای نه‌وه‌فرمانه، ع‌لی مرادخان چووه کرماشان. که‌لبالی خان و خوسره‌وخان هاتنه گوندی زاغه که س‌ر به‌ولاتی نه‌رده‌لانه. دوو مانگی پی چو، ولامیکی که‌ریم خان هات که چونکه عوسمانی ده‌گه‌لمان پیک نه‌هاتون دیسان هیرشیان بو به‌رن.

دیسان که‌لبالی خان و خوسره‌وخان و ع‌لی مرادخان که خوسره‌وخان پیش‌ره‌بو، زوو روویان کرده شاره‌زور. همه‌پاشا قه‌لاچوالانی چول کرد. ه‌سه‌ن پاشای وه‌زیری به‌غدایه که‌هیا (فرمانده‌ی له‌شکر)ی به له‌شکریکی زوره‌وه نارد یارمه‌تی همه‌پاشا. همه‌پاشا هومیدیکی د‌دل گه‌را و س‌نگه‌ری گرت و به‌نیازی شهر خوی ناماده کرد. نه‌حمه‌د پاشای

برای همه‌پاشا خوی له‌رومیانی دزیه‌وه و هاته لای دوژمنیان و بو به هاوکاری ز‌ند و خوسره‌وخان.

رومی و همه‌پاشا ه‌هر که زانیان دوژمنیان گه‌بیوته س‌ر، له‌شه‌ویک‌دا خویان ده‌ریاز کرد و، ولاته‌که ده‌ست له‌شکری ئیران که‌وت. ئاواپیسه‌کان سوتیندران و مال تالان کران و زوریش ژن به‌دیل گیران. به‌تکای خوسره‌وخان، دیله‌کان نازاد کران و هیندیکی که‌سیشی که‌ده‌دیت حالیان خوشه ده‌گه‌ل خو هینانه س‌نه.

پاش نه‌وه‌س‌رکه‌وتنه، نه‌حمه‌د پاشا که‌را به‌حاکمی شاره‌زور و ره‌زا قولی خانی برای خوسره‌وخانی‌شیان کرده یاریکاری؛ که تا دای ده‌مه‌زرتینی لای بمینتی. ره‌زا قولی خان پاش دوژمن ه‌له‌وه‌ژاردن و سه‌قام گیرکردنی نه‌حمه‌د پاشا، گه‌رایه‌وه ولات. به‌لام له‌میژووی قازیدا ده‌لی: پاش ماوه‌به‌ک له‌م رووداوه. همه‌پاشا خوی کرده نوک‌ری که‌ریم خان و داوای لی کرد که نه‌وه له‌جیگه‌ی نه‌حمه‌د پاشا دانیت.

وه‌زیری به‌غدا که نه‌مه‌ی بیسته‌وه خ‌للات و له‌قه‌بی پاشای بو نه‌حمه‌د پاشا نارد و کردیه س‌ر‌داری ولاتی بابان. همه‌پاشا هاواری بو که‌ریم خان برد. نه‌ویش ع‌لی مرادخانی به‌له‌شکریکی زوره‌وه ره‌گه‌ل خست. نه‌حمه‌د پاشا له‌به‌ریان ه‌للات و شهری نه‌کرد، ع‌لی مرادخان هاته‌وه شیراز.

نه‌حمه‌د پاشا به‌هیمدای له‌شکری رومیانه‌وه دیسانه‌وه هاته‌وه س‌ر شاره‌زور. دیسان ع‌لی مرادخان چووه جه‌سته‌ی. شهر قه‌وما و ع‌لی مرادخان به‌دیل گیرا و زنجیر له‌مل به‌ریکرایه به‌غدا. وه‌زیری به‌غدا زوری قه‌در گرت و پاش دوازه روژ به‌ره‌له‌دای کرد که بجیتته‌وه شیراز. که‌ریم خانی ز‌ند له‌وه زور رقی ه‌ه‌ستا. همه‌شه‌فیع خانی ز‌ندی به‌دوازه ه‌ه‌زار چه‌کداره‌وه نارد یاریده‌ی همه‌خان. له‌زستانیکی زور س‌ارد و با و بو‌راند گه‌یشته کوردستانی س‌نه و دوو مانگ له‌وی مایه‌وه. له‌س‌ره‌تای خاکه‌لیته‌ی به‌ه‌ارا خوسره‌وخانی‌شی ده‌گه‌ل که‌وت و روویان کرده شاره‌زور.

هەر لهو سەرۆبه‌نده‌شدا، دوو براری مه‌حموود پاشا به‌ناوی هه‌مه‌پاشا و عومه‌ر به‌گ له برابان زبیر بوون و په‌نایان به‌خوسره‌وخان هیتنا. مه‌حموود پاشا که‌وته سه‌وداکردن که بو‌ئوه دۆستایه‌تیمان گه‌رم بچ، با‌ئو براکانم بنیتریتته‌وه بابان و منیش که‌هزادخانی ده‌مست ده‌نیمه‌وه. سه‌ودا سه‌ری گرت؛ بابه‌کر ئاغا له‌لایه‌ن مه‌حموود پاشاوه هات و، دوو براری پاشای برده‌وه. ئاغا مه‌مه‌دی بروجردیش له‌لایه‌ن خوسره‌وخانه‌وه چوو که‌هزادخانی هیتنايه‌وه سنه.

مه‌حموود پاشا هه‌ردووک براری خۆی کوشت، به‌لام خوسره‌وخان زۆری قه‌در له که‌هزادخان نا و له‌گول کالتیری پچ نه‌گوت.

هه‌مه‌ره‌شید به‌گ و یارانێ لهو سه‌ودا و مامله‌یه ترسان و، له شاره‌زوور هه‌لاتن و به‌ماله‌وه هاتنه‌ زه‌هاو. خۆشیان داوای په‌نایان له وه‌زیری به‌غدا کرد. وه‌زیر سێ چوار گوندی ده‌وری زه‌هاوی پچ به‌خشین؛ که به‌ده‌رامه‌ته‌که‌ی بژین. به‌لام زۆری نه‌برد جگه له هه‌مه‌ره‌شید، هه‌واله‌کانی هه‌موو هاتنه‌وه کوردستان و عافو کران. هه‌مه‌ره‌شید و چه‌ند خزمیکی، هیتن‌دیک ده‌لێن سالیک و هیتن‌دیک ده‌لێن چوار سال له‌لای زه‌هاو مانه‌وه و له ئاکاما په‌نایان به‌عه‌لی مرادخان برد تکای بو‌کردن و خوسره‌وخان به‌خشینی.

به‌لام هه‌مه‌ره‌شید هه‌ر دانه‌سه‌کنا. له خان ته‌کیه‌وه و هه‌لی کوتایه سه‌ر مه‌لبه‌ندی جوانرۆ و پالنه‌نگانیسی داگیر کرد. له سالی ۱۱۹۶دا خۆی که‌یانه‌ه‌لی مرادخان و ته‌واویک له خوسره‌وخانی در‌دۆنگ کرد که گۆیا له وانه‌یه جیگه‌ی ئه‌و بگریته‌وه. عه‌لی مراد خان که ئازاوه‌ی کورانی سادق خانی دامرکاندیوو، دۆژمنی تری نه‌مابوون؛ به‌بیربا هات که ئه‌گه‌ر خوسره‌وخان له ئه‌سفه‌هان بچ و له ژیر چاودیریدا بچ بو‌ئو باشته‌ره. جه‌عفه‌رخانی براری خۆی به‌پینچ هه‌زار سواره‌وه نارد که خوسره‌وخانی بو‌ بگرن و بینیرنه ئه‌سفه‌هان.

(تاریخی خوسره‌و به‌گ ده‌لی: له‌سه‌ر ته‌گبیری هه‌مه‌ره‌شید به‌گ، خانی زه‌ند فه‌رمانی حاکمه‌تیبی سنه‌ی بو‌ره‌زا قولی خان نارد). کاتی ئه‌و خه‌به‌ره به‌خوسره‌وخان درا، خان ئه‌حمه‌د خانی کورپی خۆی راسپارد، که بچ خۆگرتن هه‌رچی سه‌ر به‌خۆبانه بارکا و بچنه هه‌ورامان و شاره‌زوور. ره‌زا قولی خانیش که له ئه‌سفه‌نداباد بوو، گوپی نه‌دا فه‌رمانی خانی زه‌ند و، ده‌گه‌ل ده‌سته‌ی خۆی کۆچی کرد و خۆی که‌یانه‌ه‌ خان ئه‌حمه‌د خان. خوسره‌وخانیس ده‌گه‌ل چه‌ند هاوالیکێ له رینگه‌ی جوانساره‌وه چوونه ئه‌سفه‌هان.

جه‌عفه‌رخان داوای ده‌ربازبوونی ئه‌وانه به‌ دوو سچ رۆژ گه‌یشته ناو شاری سنه. شاریان ویران کرد و زۆریان جه‌زبه‌یه‌ خه‌لکه‌که دا.

ره‌زا قولی خان خۆی که‌یانه‌ه‌ ورمی و چاوی به‌ ئیمام قولی خان که ئه‌ویش سه‌ری له پادشایه‌تی ده‌خورا که‌وت، داوای یارمه‌تیبی لی کرد. ئیمام قولی خان پینچ شه‌ش هه‌زار چه‌کداریکێ پیکه‌وه نا و بو‌ داگیرکردنی کوردستان و عی‌راق که‌وته ری. هه‌ر گه‌یشته ده‌وری سنه جه‌عفه‌رخانی زه‌ند رای کرد و ره‌زا قولی خان سنه‌ی گیر که‌وته‌وه.

ئیمام قولی خان به‌ره‌و ئه‌سفه‌هان بزووت. کاتی زانیی عه‌لی مه‌ردان خان لی براوه ده‌گژی راجچ و زۆریش به‌هیتزه به‌ره‌و ورمی بای دایه‌وه و له‌و هه‌لاتنه‌ی تا ورمی نه‌حه‌سایه‌وه.

سه‌رکرده‌کانی زه‌ند؛ که‌هزادخان و لوتفالی خان به‌ هیمدادی له‌شکری کرماشان و هه‌مه‌ره‌شید به‌گ، هاتنه‌ شه‌ری ره‌زا قولی خان که هیتشتا چه‌قده رۆژ نه‌بوو حوکمی سنه‌ی ده‌کرد. شه‌ر قه‌وما و به‌تیری یه‌کیتک له خزماتی هه‌مه‌ره‌شید به‌گ که ده‌لێن نه‌زه‌ر عه‌لی به‌گ بووه پیکرا و رای کرد و له گه‌رووس عه‌مری خوی کرد.

له سالی ۱۱۹۹دا که سنه ته‌واو ویران و خه‌لکه‌که‌ی سه‌رگه‌ردان بوون. خوسره‌وخان ده‌رفه‌تیکێ ره‌خساند و خۆی که‌یانه‌ه‌وه کوردستان. چوار

مانگ به سهر ئەم گه پانه و هدا تێ نه په ڕی بوو، خه بهر هات كه عه لی مرادخان مردوووه. كوچ كردوو، گه پانه و وه و ولات سه ره له نوێ ملی له بووژانه وه نا.

له پاش مه رگی عه لی مرادخان، له هه موو لاهه ناژاوه سه ری به رز كردوه و هه ر كه سه بو خۆی ده كیشا. یه ك له وانه ئەللا قولی خانی زهنگه نه بوو؛ كه قومی خۆی له پاتشایه تی خو ش كرد بوو. له شكری كی زۆری له ڕۆمی و عه شایر و هۆزه كانی كرماشان به توپ و توپخانه و ده بده به و سه نسه نه وه هینا و به نیازی گرتنی عیراق هات و گه یشته سونقور. له ویش نه زه ر عه لی خانی كوری سوپهان و یردی خان و لوتفالی خانی برای و ئەللا و یردی خانی كوری و، كورانی حه مه ره شید به گیشی ره گه ل كه وتن و دنه یان دا كه سنه داگیر كا و كاری خوسره و خان یه كلا بكا ته وه.

ئەللا قولی خان هه ر چه ند زۆری چا كه ی باوكی خوسره و خان ی له سه ر بوو، چاوی لی نوقاند و هاته شه ری خوسره و خان.

خوسره و خان به حه وسه ت چه كداره وه به راییی لی گرتن و خۆی گه یانده گوندی میراوا كه پیشه روی له شكری زهنگه نه به سه ر كرده تیبه ئەللا و یردی خانی كوری نه زه ر عه لی خان له وێ بوون. ملی له كوشت و كوشتاریان نا. ئەوی ده رچوون ده نیوه شه و یكدا خۆیان گه یانده وه هۆردووی كرماشان و به شات و شوت له شكریان ترساند.

به یانی ئەو ڕۆژه له نزیک سونقور، سی هه زار چه كداری ئەللا قولی خان به توپ و توپخانه و زورنا و كه ره ناوه. ده گژ حه وسه ت چه كداری خوسره و خان تووشی یه ك بوون و تیک چرژان.

له سه ره تادا به فه رمانی ئەللا قولی میرزا یوسفی كوری میرزا عه بدو لالا وه زیری، ده گه ل چه ند پیاوی شه ر دیتووی له كل دهره اتوو چوونه پیشه وه، به لام زۆر زوو زۆر به یان كوژران و ئەوی مان، یان گیران یان رایان كرد. ئەمجار ئەللا قولی خان فه رمانی دا هه موو ئەو له شكره برژینه سه ر ئەو

حه وسه د كه سه. خوسره و خان بو خۆی شیر به ده سه ته وه و پیاوه كانی وه ك شیر به ره نگاری دوژمن بوون و شه رپكی زۆر به سام و خوتناوی رووی دا. میرزا به گی كه له سور، ئەللا قولی خانی وه بهر هات و سه ری په راند و سه ره كه ی هینایه به رده می خوسره و خان. خان خۆی له میرزا به گ توپه كرد و گو تی نه ده بو سه ری بیری. نیتر له شكری زهنگه نه و كرماشان قله په وه بوو؛ هه ركه سه به لایه كدا هه لات. توپ و توپخانه و زورنا و ده هۆل و خپوه ت و ئەسپاباتی شه ر هه مووی به تالان ده ست له شكری كوردستان كه وت.

له پاش دوو سێ ڕۆژ سانه وه، له شكری خان رووی كرده كرماشان و لی برابوون هه رچی نایه ته به ربار بیترازی كه ن. قوتناغی كیان بو كرماشان ما بوو، حاجی عه لی خانی مامی ئەللا قولی خانه كوژراوه كه، كه خۆی به جیتنشینی دواروژی ئەو ده زانی، به دیاری و پیشه كیشی زۆر وه هات، ده غاله تی به خان كرد و، به نو كه ری خان قبول كر.

كاتی گه یینه كرماشان، هه ر پول و پا ره و ئەسپاب و كه ركه مه ر و په وه ئەسپ و كه ل و په لی تالانی بوو، نیشانی خوسره و خان درا. فه رمانی دا گشتیان له نا و چه كداراندا به ش كرد، به بیخ ئەوه خۆی قوشه یه ك هه لگری. حاجی عه لیشی خه لات كرد و كرديه حاكمی كرماشان. توپسه ركان و ئەسه دناباد و سونقر و دینه وه ری له كرماشان جیا كرده وه و به پیاو ما قوولانی كوردستانی به خشی. خان به ره و سنه هاته وه و، له و ما به ینه دا زۆریه ی له شكری په رژوبلاوی عه لی مرادخان هاتنه لای خانی ئەرده لان و دامه زران. هه ر له و سه رو به ندانه دا، له لایه كه وه. ئاغا محه مه د خانی قاجار نیازی بوو ئیتران بگریته ده سه ته خۆی و راپه ربوو؛ له لایه كیشه وه جه عفه رخان ی زه ند له ئەسه فه ان پادشایه تیبه ده كرد.

جه عفه رخان له ترسی ئاغا محه مه د ماله خۆی برده شیراز و، له و ی له شكری كی باشی سازدا و سه ره له نوێ به ره و عیراق و ئەسه فه ان هاته وه. ئاغا محه مه د خان كه خه به ری ئەو له شكری كیشیبه بیست، ئەسه فه انی جی هیش و به ره و ئەستوراباد و مازنده ران چوو. خانی زه ند بی كیشه و هه را

هاتهوه سهر ئهسفههان و سكهى دهولهتى بهناوى خوئى كرد. دواى ماوهيهك له سالى (١٢٠٠)دا سمايل خانى زهنديى بهلهشكرهوه نارد كه عيراقى بو له دوژمنان ههلوتهيرئ.

سمايل خان دواى گهيشتنه ههمهدان، ههواى گهوهريى له كهلهى دا و له جهعفهرخان ياغى بوو. بهلام ههر كه بيستى وا جهعفهرخان له كهولئى ئهوه دهگهريئ و بهرهو ههمهدان ديت، هيشتا سئ قوناغ مابوو بيگهنئ راي كرد و، خوئى کوتايه گهرووس و، لهشكرهكشى بلاوهى كرد.

وهختئ كه جهعفهرخان له ههمهدان بوو، حهمهرهشيد بهگى وهكيل كه ديسان نيوانى دهگهله خانى ئهردهلان تيك چوووو، خوئى گهيانده جهعفهرخان و هانى دا كه هيرش بهرته سهر كوردستان. جهعفهرخان وهلامى بو خسرهوخان نارد كه دهبي بهفهرمانى من بي و بشيهته لام. خسرهوخان بهتوندى وهرامى داوه و گوتى جوابهكهى وا بهدهمى شيرهويه. بي خوگرتن كهوته لهشكر كوگردنهوه، عهلى خانى خهمسهبي و حهمهدهمين خانى گهرووسيش بهبياوى خوئانهوه رهگهله خانى ئهردهلان كهوتن. لهشكرى ئهردهلان گهيشتبوه (سالحاوا) كه له نزيك ههمهدانه. حهمهرهشيد كه پيشهنگى پيشرهوانى زهند بوو، راي كرد و خوئى گهياندهوه لهشكرى جهعفهرخان. بهيانبي ئهوه رهژه، لهشكرى كوردستان دهگهنه (بههار) و له بهرانبه رهشكرى زهند خيهوت لي دهدهن و، رهژئ پاشى دهبيته شهر.

جهعفهرخان جهزايچى (پاسدار) شيرازى كه دوو هزار پتر دهبوون، به توپ و زهنبورهك* له پيشايبي لهشكرهوه ريز كرا، سوارهى چهكداريش له دواى ئهوان لهسهفدا بوو، خوئى دهاو سواران. ههر چهكداريكي ئهردهلانى بچوايهته پيش، بهزهبرى گولله بهرهو پاشيان دهكشاندوه و خوئشان نهدههاتنه مهيدانهوه. سئ رهژ ئاوا رابرا؛ رهژئ چوارهم سوارانى

* توپيكي بچوك، كه لهسهر وشتربان دادهنا.

كوردستان قسهى خوئان كرده يهك و بي گويئ دانه توپ و موپ، ويكرا هيرشيان برد و خوئان دهپال دوژمنان راکرد و دهستهويهخه مليان دهبره ملي يهك نا. ههر له ههوهلين ههلمهتدا توپ و توپخانهى دوژمن گيرا و، زورهى پاسهوانانى توپان توپنران و بهشير بهريونه زهندی بي توپ. جهعفهرخان قاچى لي بوون به بال و بهرهو شيراز رهوى. به فهرمانى خسرهوخان ئهحمده خانى كوره گهوهري كهوته شوئن ههلاتوان و خانيش بو خوئى خهريكي كوشتن و گرتنى دهستكهوتوان بوو. زورهى پياوه بهناوبانگهكانى شيراز و زهند كوژران و بهديل گيران و ههرچى بوويان؛ دهس سهركهوتوان كهوت.

خوسرهوخان دووسئ رهژ له بههار و ههمهدان مايهوه و تالانى بهسهه لهشكر دابهش كرد. حهمهرهشيد بهگى وهكيليشى عافو كرد، ئهگهچى حهو سال بوو له دوژمنايهتبي خان كوئايى نهكردبوو؛ نهك ههر بهخشى بگره دهرجهشى زياد كرد و له گهيرانهوهشدا خانوهكهى بووهكو بهري سازكردهوه.

له پاش راوانانى جهعفهرخان خسرهوخان توانى برووجد و كزاز و فراهان و گولپايهگان و مهلبهندهكانى عيراق بخاته ژير حوكمى خوئى؛ بهنيازش بوو ئهسفههانيش بگرئ و له كهنمان ئوردووبهزى كرد كه هيتديك بحهسيتهوه. لهوئ ميرزا ئهحمدهى وهزير عهزى خان دهكا: ئيستا كه ههموو عيراق و كرماشان و خوژستان و لورستان دهبره حوكمايه و له ئيرانيش پادشا نهماوه، چ دهبي تو سكه بهناوى خوئ لي دهى و لهسهر مينبهران ناوت بلين و پادشايهتبي ئيران هئ تو بي؟ خسرهوخان پاش تاويك بيركردهوه سهر ههلهديني و دهلي: ئاشكرايه كه ئهمرؤ كهس له من دهسهلاتدارتر نييه و كهس ناتوانئ دژايهتيم بكا، بهلام رهژان رهژيان له دوايه. خوا دهسهلاتى كوردستانم بي رهوابيني بهسه و، نابي بي له بهرهى خوئم پتر راکيشم؛ نهوهك خوا نهخواسته نانى باب و باپيرانم له دهست بچئ و، رهنجى حهوسهت سالهمان بهفيرؤ پروات.

به یانبی ئه و شهوه واز له گرتنی ئه سفه هان دینێ و دپتهوه کوردستان و به پۆنه ئه مه گداری به حه مه حه سه ن خانی قاجاره وه نامه به ک بۆ ئاغا محه مه د خان دهنووسی که ئه و ولاتانه ی گرتوویه بیداته دهست کار به دهستانی خۆی.

ده لێن: مه هدی به گی شقایی، که شاعیریکی له زه بر بووه، قه سیده به کی ده رباره ی سه رکه وته کانی خوسره وه خان نویسه؛ که زۆر په سند کراوه. خه زنه داره که ی که زانیویه پوئی ئه داتێ سێ پسو له ی هیتاوه، که یه کیان چل تمه نی و دووه مه میان په نجا تمه نی و سیه مه میان شیتست تمه نی بووه. که خان کامیان ئیمزا بکا، ئه وه ی بداتی. خان هه رسیکی ئیمزا کردووه و هه موو پووله که به شاعیر گه ییوه. له وه پپیش باسما ن کرد که سمایل خان ناویک له له شکرکی جه عفه ر خان هه لاتبوو؛ ئه و سمایل خانه به به رگی ده رویشیییه وه له گه پرووس ویتل ده خولایه وه. خوسره وه خان هیتا به لای خۆی، زۆری چاکه ده گه ل کرد؛ پوول و پاره و خیتوه ت و ئه سپ و هیتستر و چه کی زۆری دایه و زۆر که سی ره گه ل خست که بگاته وه ولاتی خۆی. له ریگه دا هیتدیک لات و لوت و رووته و پوته و قزلباش و عه شایه ری کرماشان و لوړستان و به ختیاری به له خۆی کوکرده وه که ده تا دوازه هه زار که س ده بوون. هه لئێ کوتایه سه ر قه لای کرماشان و حاجی عه لی خانی پیاوی خوسره وه خانی له قه لادا ئابلۆقه دا. حاجی عه لی خان خه به ری بۆ خان نارد. خوسره وه خان نامه به کی پر له سه رکۆنه ی بۆ سمایل خان نارد، که من هیتندم چاکه ده گه ل تو کردووه، تو چۆن ده بی خراپه م ده گه ل بکه ی؟ سمایل خان ئه م قسانه ی به گویدا نه چوو، دهستی له نامه ردی به رنه دا. خان که زانیی ئامۆژگاری به هه ره نادا و «کوته ک ده زانی قو ناغ له کوپیه»، هیتدیک له شکرکی هه لگرت و له ره مه زانی سالی ۱۲۰۱ دا به ره و کرماشان بزووت. سمایل خان که زانیی خان له که ولئێ کرپاره، له ئابلۆقه وازی هیتا و به له شکر به وه دایانه چیا ی بیستون و له ویدا خۆیان قایم کرد.

حاجی عه لی خان، به دیاری و پیتشکه شه وه، هاته پیتشوازیی خان و

به جووته چوونه وه کرماشان. پاش سانه وه، خوسره وه خان که وته شوین چه ته کانی سمایل خان. سمایل خان قو ناغیکی تریش دوور که وته وه و هه روا له پاشه کشه دا بوو تا له ئاکامدا له سه ره ندی سیلاخور تووشی به ک هاتن و خوسره وه خان هیتشی بۆ کردن.

شه ر قه وما، کوژراوی زۆر له مه یدان که وت و زۆریه ی هه والانی سمایل خان یان کوژران یان به دیل گیران. شکان و زۆر پیس شکان، هه رچی هه یانبوو له ناو له شکرکی سنه دا دابه ش کرا.

ده لێن باپیره گه وره م (واتا باپیره گه وره ی مه ستووره خانم) له و شه ره ئه وه نده ی تالان به رکه وتووه، که زۆر به زیادی زانیوو و هیتاویه ته لای خان و گو توویه: من ئه م هه موه م بۆ چیه؟ خان گو توویه به شی خۆته و ده بی هه ر به وه ی. تا ئیستاش ئاوتینه یه کی زۆر به نرخ له وه به شه تالانییه له مالی ئیمه دا هه رما وه.

خوسره وه خان زۆر له پیاوه ئازاکانی کوردستانی له پاش ئه و شه ره به پایه ی گه وره گه یاند. یه ک له وانه میرزا فه تحو للا کوری میرزا عه بدو للا ی وه زبر بوو، که لاویکی زۆر ئازا و خاوه ن هونه ر بوو، کردیه حاکی توبسه رکان.

هه ر له و ساله دا ئاغا محه مه د خانی قاجار که پادشایه کی به ده سه ته لات بوو، به نیازی گرتنی کوردستان و دیتنی خوسره وه خان، به له شکرکی زۆره وه هاته هه مه دان و، نامه ی بۆ خوسره وه خان نووسی که به جیتته لای. خوسره وه خان له سنه ده رکه وت و له وه رامیشدا نووسی بووی: ده بی بمبه خشی که ناتوانم بیمه لات.

له سالی ۱۲۰۴ دا نه خۆشیی فیداری و چه ند نه خۆشییه کی تر تووشی خوسره وه خان بوون که به حه کیمان چاری نه ده کرا و ناچار له کار که وت.

خان نه هه مه خان: له دوا ی نه خۆش بوونی خوسره وه خان، کوره گه وره ی که ئه حه مه دخان بوو له جیتی باوکی به ولات را ده گه یشت. پیاویکی زۆر باش